

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

PARİON ROMA KOLONİZASYON SİKKELERİ

Ersin ÇELİKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

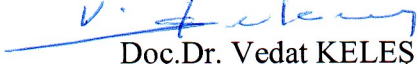
Doç. Dr. Vedat KELEŞ

ERZURUM-2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Arkeoloji Anabilim Dalının Klasik Arkeoloji Bilim dalından jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Doç.Dr. Vedat KELEŞ

Jüri

Prof.Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU

Jüri

Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.../.../...

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER**Sayfa No**

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VII

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem.....	1

İKİNCİ BÖLÜM

2. PARİON ANTİK KENTİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	3
2.1. Parion Antik Kenti Kazı Çalışmaları.....	4
2.2. Parion Antik Kenti Bilimsel Yayın Çalışmaları.....	6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ANTİK ÇAĞDA PARİON	9
3.1. Lokalizasyonu.....	9
3.2. Kuruluşu ve Tarihçesi.....	10

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANTİK ÇAĞDA KOLONİZASYON	16
4.1. Tanım.....	16
4.2. Roma Öncesi Kolonizasyon Hareketleri.....	16
4.2.1. Fenike Kolonizasyonu.....	16
4.2.2. Grek Kolonizasyonu.....	17

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ROMA KOLONİZASYONU	23
5.1. Roma Kolonizasyonunun Nedenleri.....	23
5.2. Roma Vatandaş Kolonileri.....	25
5.3. Latin Kolonileri.....	26

5.4. Julius Caesar Dönemi Kolonizasyonu.....	27
5.5. Augustus Dönemi Kolonizasyonu.....	28
5.6. Roma Ordusu ve Veteran Kolonileri.....	30
5.7. Hadrian Dönemi Kolonizasyonu.....	35
ALTINCI BÖLÜM	
6. PARİON ROMA KOLONİZASYON DÖNEMİ SİKKELERİ.....	37
6.1. İkonografik.....	37
6.1.1. Rahip ve saban.....	37
6.1.2. Genius.....	41
6.1.3. Capricorn.....	42
6.1.4. Praefericulum.....	44
6.1.5. Dişi Kurt ve İkizler.....	46
6.2. Lejandlar.....	47
6.2.1. C.G.I.P.....	47
6.2.2. D.D.....	49
6.2.3. AVGVSTVS.....	49
6.2.4. C.G.I.H.P./PA/PAR.....	50
SONUÇ.....	53
KATALOG	55
KAYNAKÇA	67
HARİTALAR.....	89
RESİM, ÇİZİM ve LEVHALAR.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	98

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
PARİON ROMA KOLONİZASYON SİKKELERİ
Ersin ÇELİKBAŞ
Danışman: Doç.Dr. Vedat KELEŞ
2010-SAYFA-106
Jüri: Doç.Dr. Vedat KELEŞ
Prof.Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU
Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Parion, antik Troas bölgesinde, bugünkü Çanakkale ili, Biga ilçesi Balıklı Çeşme beldesine bağlı Kemer Köyü'nde kurulmuş bir liman kentidir. MÖ 8. yy.'da kurulduğu ifade edilen kent, antik çağda Propontis bölgesinin önemli kentlerinden biri olmuştur. Prof.Dr. Cevat BAŞARAN başkanlığındaki ekip tarafından bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda 2005 yılında Bakanlar Kurulu kararlı kazılara başlanmış ve bu kazı çalışmaları hala devam eden çalışmalarda antik kentin geçmişi ile ilgili önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Bu bulgulardan en önemlileri olarak değerlendirebileceğimiz 2005 yılından 2009 yılına kadar, Parion antik kentinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılan çok sayıda sikkeden kondüsyonu nispeten yüksek olan Parion'un Roma kolonizasyonu ile ilgili 32 adet sikke yüksek lisans tezi çalışmasında kullanılmıştır. Bu sikkeler ikonografik ve lejand olarak değerlendirildiğinde; Parion'a, Roma döneminde, ilki Augustus, ikincisi Hadrian olmak üzere iki kez koloni statüsü verildiği anlaşılmaktadır. Augustus döneminde yapılan koloni hareketi, Roma ordusundan emekli iki veteran legion ordusuna Parion antik kentinde toprak sağlama amacı, Hadrian döneminde ise kente tekrar koloni statüsü verilerek kenti onurlandırma amacı güdülmüştür. Bunun yanında Parion kentinin darbettiği sikkeleri üzerinde görülen tipler, Roma İmparatorluğunun koloni politikaları ile örtüşmekte ve Parion antik kentine verdiği önemi gözler önüne sermektedir. Sikkelerin arkalarında yer alan 5 farklı tip, kentin kolonizasyonu ile ilgili olup; her tip Romanın kolonizasyon politikaları içinde anlam taşımaktadır.

Çalışmada Roma kolonizasyon politikaları değerlendirilmiş Parion'un bu kolonizasyon politikaları içerisindeki önemi vurgulanmış ve bir takım sorunlara yönelik çözümler ve görüşler ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kolonizasyon, Parion, Augustus, Sikke, Hadrian.

ABSTRACT
MASTER THESIS
PARION ROMAN COLONIZATION COINS
Ersin ÇELİKBAŞ
Supervisor: Assoc.Prof. Vedat KELEŞ
2010-PAGE- 106
Jury: Assoc.Prof. Vedat KELEŞ
Prof.Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU
Assoc.Prof. Ahmet Ali BAYHAN

Located in antique Troas, Parion is a coastal town founded in Kemer of Balıklı Çeşme, Biga, within today's Çanakkale. The town, which is supposed to have been founded in the 8th century BC, was one of the significant towns of Propontis region in the antique age. Following the surface studies carried out in the related region by Prof. Dr. Cevat BAŞARAN and his team, excavations were started with the appropriation of the Government in 2005 and in these excavations, which are still performed; important findings about the history of the town were unearthed.

In this master thesis, 32 Roman colonization coins which were of relatively high condition compared to many other coins unearthed and which were found during the mentioned excavations in Parion between 2005 and 2009 were used. When these coins were evaluated in terms of iconography and legend, it is realised that Parion was colonized twice by the Roman Empire during the reigns of Augustus and Hadrian. In the first colonization process during the reign of Augustus, it was aimed to provide land for two veterans of legion army in Parion, and in the second colonization process during the reign of Hadrian, it was aimed to honour the town by gaining it the status of a colony. The figures on the coins of Parion are compatible with general Roman Empire colonization policies and show the significance The Empire gives to Parion as a colony. The five different figures on the back side of the coins are related to the colonization of the town and each one of them is significant as far as the Roman colonization policies are concerned.

In the study, Roman colonization policies are evaluated, significance of Parion in these processes is emphasized and some solutions and suggestions are offered in relation with various issues and problems.

Key Words: Colonisation, Parium, Augustus, Coin, Hadrian.

KISALTMALAR

A.D.	Anno Domini
Age.	Adı Geçen Eser
Agm.	Adı geçen Makale
AJA	American Journal of Archeology
B.C.	Before Christ
Bkz.	Bakınız
BMC <i>Mysia</i> , (1964)	<i>British Museum Catalogues of Greek Coins: Mysia</i> , Bologna.
C I, (1955)	<i>Monnaies Sous L'empire Romain</i> , (by Henry Cohen), Graz.
Çev.	Çeviren
Çiz.	Çizim
Ed.	Editör
Fig.	Figür
JEH	The Journal of Economic History
JHS	The Journal of Hellenic Studies
JRS	The Journal of Roman Studies
JP	The Journal of Philology
IGCH	<i>An Inventory Greek Coin Hoard</i> , M.Thompson-O.Morkholm-C.M.Kraay, New York, 1973.
Kat.No.	Katalog No
Lev.	Levha
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra

Res.	Resim
RPC I, (1992)	<i>Roman Provincial Coinage, Vol.1 I</i> , London.
s.	Sayfa
SNGCopMysia, (1945)	<i>Sylloge Nummorum Graecorum: The Royal Collection of Coins and medals: Danish National Museum, Mysia</i> , Copenhagen.
SNGDelepierre, (1983)	<i>Sylloge Nummorum Graecorum: France Bibliothek Nationale Cabinet des Medailles, Collection Jean et Marie Delepierre</i> , Paris.
SNGFrance 5, Mysie, (2001)	<i>Sylloge Nummorum Graecorum France 5 Departement des monnais, medailles et Antiques. Mysie</i> , (by E. Levante), Bibliothek Nationale de France-Numismatica Ars Classica, Paris-Zurich.
SNGTurkey 3 (2009)	<i>Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 3 Volume 1, Roman Privincial Coins of Mysia, Troas etc.</i> (by O.Tekin-S.Altinoluk-F.Körpe), Turkish Institute of Arheology, Istanbul.
SNGTübingen, (1989)	<i>Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Münz Sammlung der Universitat Tübingen, 4. Heft.</i> , Berlin.
ss.	Sayfalar arası
TAD	Türk Arkeoloji Dergisi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
Vol.	Volume
yy.	Yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu çalışma Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Parion Antik kentinde beş yıldır Prof.Dr. Cevat Başaran başkanlığında devam eden kazılarda birçok buluntu grubu ortaya çıkartılmıştır. Bu buluntulardan önemli bir grubu oluşturan sikkeler, kentin Roma Dönem'indeki kolonizasyonu hakkında önemli bilgiler vermekte olup bu çalışmada Antik Parion Kentinin Roma Dönem'indeki kolonizasyonu ile ilgili sorunlar sikkeler yardımıyla çözülmeye çalışılmıştır.

Çalışma konusunun seçilmesinden, son aşmasına kadar önemli katkılarını ve maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili hocam Doç.Dr. Vedat KELEŞ'e, çalışmam boyunca bana yardımcı olup, malzeme üzerinde çalışma izni veren ve beni sürekli çalışmaya sevkeden sayın hocam Prof.Dr. Cevat BAŞARAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her konuda desteklerini aldığım, bu çalışmada da önerilerini esirgemeyen hocam Prof.Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU'na, çalışmayı değerlendiren Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. A.Ali BAYHAN'a, Arş.Gör. M. Ali YILMAZ'a teşekkür ederim. Parion Kazılarında bir ekip olarak çalıştığımız Arş.Gör.Dr. Şengül Dilek FUL, Arş. Gör. H.Ertuğ ERGÜLER, Arş. Gör. Hasan KASAPOĞLU, Arkeolog M. Serkan GENÇ, Arkeolog H.Merve BAYRAM ve çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan kader arkadaşım Arkeolog Alper YILMAZ'a, ve diğer emeği geçenlere teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca maddi manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili dostlarım Erkan ULUSOY, Süleyman HALİL, Mehmet ÇUBUKÇU, ÇALT ve BOZKURT ailesine teşekkür ederim.

Bu günlere yetişip gelmemde en büyük paya sahip olan ve her zaman desteklerini hissettiğim sevgili ailem ve her zaman saygı ile andığım babam Mustafa ÇELİKBAŞ'a şükranlarımı sunarım.

Ersin ÇELİKBAŞ

ERZURUM- 2010

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem.

Yaklaşık on yıldır sürdürülen sistemli araştırmalar sonucunda Kuzey Troas bölgesinin önemli kentlerinden biri olduğu anlaşılan Parion'un bu önemini erken dönemlerden itibaren koruduğu yapılan çalışmalar sonucu açıkça anlaşılmaktadır.

Kazılardan, özellikle MS. 2. yy.'da oldukça önemli bir kent konumuna geldiği gözlenmektedir.

Parion'un ele geçen sikkelerden bir Roma kolonisi olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu noktada önemli bir sorun kentin Caesar'ı yoksa Augustus tarafından mı kolonize edildiği ya da koloni statüsü verildiğidir. Çalışmada bu konu Caesar ve Augustus'un koloni politikalarının incelenmesiyle ve sikkelerdeki ikonografi ve lejandlar ile çözülmeye çalışılmıştır. Bir diğer sorun özellikle üzerinde rahip ve iki öküz tarafından çekilen saban betimli sikkelerin lokalizasyonu bazı nümizmatlar tarafından Makedonya'daki Philippi kentine verilmiştir. Bu konunun da Parion kazılarında ele geçen sikkelerle çözümü bir diğer amaç olarak görülmüştür. Bunun dışında Parion'da ele geçen sikkelerde CGIHP lejandının görülmesi kentin koloni statüsünün Hadrian tarafından da devam ettirildiğini ortaya koymaktadır. Ancak Hadrian'ın Anadolu gezisinde Parion'a uğradığı hiçbir kaynaktan belirtilmemiştir. Bu noktada sikkeler üzerindeki lejandlar ile imparatorun kent ile ilgili politikalarının irdelenmesi de çalışmanın bir diğer amacını oluşturmuştur.

Çalışmada bu üç önemli amacın dışında Roma kolonizasyon politikalarının Parion'da da uygulanıp uygulanmadığı, kentin hangi amaçlarla koloni edildiği gibi konularda çalışmanın amaçları arasında olup bu konuların incelenmesi ile birlikte Parion'un Roma dönemindeki siyasi, askeri ve ekonomik yapısı hakkında sonuçlara ulaşmak ve kentin bu dönemine ilişkin bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın kapsamını kentte sürdürülen kazılarda ele geçen sikkeler oluşturmuştur. Bunun dışında çeşitli dünya müzelerinde yer alan ve literatüre geçen sikkelerde karşılaştırma'da kullanılmıştır.

Çalışma'da izlenen yöntem olarak öncelikle Roma kolonizasyonunun karakteri ortaya konmaya çalışılmış ve konu, sikkeler üzerlerindeki ikonografiye göre ele alınarak her tipin

Roma kolonizasyon politikaları içerisinde ne amaçla tercih edildiği ve ne amaçla kullanıldığı araştırılmıştır. Bu bağlamda ikonografide önem verilen nokta her tipin seğıilmesi değil, Romanın kolonize ettiği kentler de özellikle tercih ettiği ve koloni kurma anlamında bir özelliği olan tipler seğıilmiştir. Ayrıca sikkeler, üzerlerindeki lejandlar açısından da değerlendirilmiş ve sikkelerin ikonografileri ile lejandları arasındaki bağlantı da değerlendirilmiştir. Çalışmada katalog sikkelerin çoğunun düşük kondüsyonlu olması buna bağlı olarak imparator analizlerinin mümkün olmaması nedeniyle imparatorların kronolojik sırasına göre, ayrıca tezin bir katalog çalışması olmaması nedeniyle tiplere göre oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. PARİON ANTİK KENTİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Antik Troas Bölgesi ile ilgili birçok araştırma olmasına rağmen, çalışmamızın özünü oluşturan Parion Antik Kenti hakkında yapılan araştırmalar için aynı şeyi söyleyemeyiz. Homeros'un İlyada adlı eserindeki olayların Troas bölgesindeki Antik İlion'da geçmesi ve bu olayların doğruluğunu merak edip bunun üzerine kral Priamos'un hazinesini bulmak için bölgeye gelen araştırmacılar, Troas bölgesindeki İlion'un ününü artırmış, böylelikle Troas Bölgesindeki diğer kentler bir nevi unutulmuş ve İlion'un gölgesinde kalmışlardır. Unutulan bu kentler arasına Parion'da bulunmaktadır.

Parion adından ilk söz eden Antik yazarlar Herodot¹, Ksenophon² ve daha sonra da Strabon'dur³. Adı geçen antik yazarlardan çok uzun yıllar sonra, 1801' de bölgede bulunan sikkeler ışığında Walpole'ye⁴ göre kent, P. Hunt ve J. D. Carlyle tarafından tespit edilmiştir. Bu bilgi daha sonraki yıllarda bölgede araştırma yapan Leaf⁵ ve Ramsay⁶ tarafından da doğrulanmıştır. 1949'da Kökten⁷ Parion ve civarında bazı prehistorik araştırmalar yapmışsa da herhangi bir ize rastlamamıştır. 1971'de Akşit⁸, 1983 ve 2002' de Umar⁹ Troas bölgesine yönelik hazırladıkları rehberler ve kitaplarda Parion'a ve kalıntlarına yer vermişlerdir.

Parion'la ilgili sistemli araştırmaların ilk ayağı 1991 ve 1996 yıllarında Küçükefe ve Bilgin'in, bitirme tez çalışmaları için Parion'da yapmış oldukları yüzey gezileri ile başlamıştır¹⁰. Tüm bu çalışmaların sonucunda Parion'da daha planlı çalışmaların yapılması gerektiği anlaşılmış ve 1997 yılında Başaran¹¹ başkanlığındaki bir ekip tarafından kentin bulunduğu bölgede yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu yüzey araştırmasında çok sayıda küçük buluntu ile birlikte, kenti çevreleyen sur kalıntılarının kentin kuzeyinde yoğun olduğu, Bodrum mevkiindeki tepeliğin antik kentin Akropolü, kentin güney ve kuzeybatısının

¹ Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev.: M.Ökmen, İstanbul, (1999), IV s. 240.

² Ksenophon, *Anabasis*, Çev.: T.Gökçöl, İstanbul, (1985), VII, s.7.

³ Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap: XII,XIII,XIV)*, Çev.: A.Pekman, İstanbul, (1993), XIII, I, 4.

⁴ R.Walpole, *Memoris Relating to European and Asiatic Turkey, London*, (1918), s.84-140.

⁵ W.Leaf, *Strabo on the Troad*, Cambridge, (1923), s. 81.

⁶ W.M.Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev.: M.Pekdaş, İstanbul, (1961), s.161.

⁷ K.Kökten, "1949 Yılı Tarih Öncesi Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor", *Belleten*, No. 43, (1949) s. 817-829.

⁸ İ.Akşit, *Turistik Çanakkale Rehberi*, İstanbul, (1971).

⁹ B.,Umar, *Troia: Bir Tarihsel Coğrafya ve Gezi Araştırması Rehberi*, İstanbul, (2002).

¹⁰ H.Kasapoğlu, "Parion Nekropolü 2006 Yılı Seramik Buluntuları", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum, (2008), s. 8.

¹¹ C.Başaran, "Parion 1997 Araştırmaları", *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, (1998), s. 349-364.

da Nekropol alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.¹² Takip eden yıllarda, 1999 ve¹³ 2002 yılında ise; Başaran'ın başkanlığında yürütülen arkeolojik yüzey araştırmaları Kuzey Troas'ın iç bölgelerine ve Parion'a yönelik olmuştur¹⁴. Başaran ve ekibi tarafından yapılan tüm yüzey araştırmaları Parion'daki antik kent dokusunun gün geçtikçe zarar görüp kaybolduğunu ortaya koymuş ve bu durumun önlenmesi için vakit geçirilmeden arkeolojik kazılara başlanması gerektiği belirtilmiştir¹⁵.

2.1. Parion Antik Kenti Kazı Çalışmaları

2004 yılında, Parion Güney Nekropolü'nün bulunduğu alana, ilköğretim okulu yapmak için başlanan temel hafriyat çalışmalarında antik mezarlara ve arkeolojik malzemelere rastlanması üzerine¹⁶ aynı yıl Çanakkale Arkeoloji Müzesi adına Kozanlı tarafından alanda kurtarma kazıları gerçekleştirilmiş¹⁷ ve değişik dönemlere ait 200'ün üzerinde mezar tespit edilerek, bunların 178 tanesi açılarak belgelenmiştir¹⁸.

Tüm bu çalışmaların ardından 2005 yılında Başaran başkanlığındaki ekip tarafından kentteki ilk bilimsel kazılar başlatılmıştır¹⁹. 2005- 2009 kazı sezonlarında kentin Güney Nekropolü'nde gerçekleştirilen çalışmalarda dokuz ana tipte toplam 140 mezar açılarak Erken Hellenistik Dönemden Roma Dönemi ortalarına kadar tarihlenen çok sayıda mezar ve bunlara ait eser ortaya çıkarılmıştır. Bu eserler; çok sayıda pişmiş toprak ve cam unguentarium, terrakotta figürin, pişmiş toprak kandil, Figürlü ampullae, altın ziynet eşyaları, bronz ve kemik eserlerden oluşan çeşitli ölü hediyeleridir. Parion Güney Nekropolü çok zengin buluntular vermekte özellikle mezarların Roma dönemine ait adeta üst üste yerleştirilmesi kentin Roma dönemindeki önemini hem demografik hemde ekonomik açıdan bir kere daha ortaya koymaktadır.

2006 - 2009 kazı sezonlarında Antik Tiyatro'da gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda kentteki yoğun Bizans Tahribatının varlığı belgelenmiştir. Bizanslılar Sahne binasının hemen

¹² C.Başaran, "Parion 1997 Araştırmaları", *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, (1998), s. 349-364.

¹³ C.Başaran-A.Y.Tavukçu, "Kuzey Troas Parion Yüzey Araştırması 1999", *XVIII Araştırma Sonuçları Toplantısı II*, Ankara, (2001), s. 225-236.

¹⁴ Z.Aydın Tavukçu, "Parion Nekropolü 2005 Buluntuları", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum, (2006), s.8.

¹⁵ C.Başaran-A.Y.Tavukçu-V.Keles-E.Küçükkefe-Z.Aydın Tavukçu, "Kuzey Troas Parion Araştırmaları 2002", *XXI. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, (2003), s.197; Kasapoğlu, Age., s.8.

¹⁶ C.Başaran, "Parion: Karanlıktan Günışığına", *Anadolu Arkeolojisine Katkıları*, (2006), ss.185-200, s.186.

¹⁷ C.Kozanlı, "Kuzey Troas'ın Zengin Kenti Parion", *İdol*, No.28, (2006), ss.28-29, s.28.

¹⁸ Kasapoğlu, Age., s.10.

¹⁹ Kasapoğlu, Age., s.10.

üzerinde geçen sur duvarında, antik tiyatrodaki ve kentin diğer yapılarındaki işe yarayan tüm mimari parçaları sur duvarının yapımında kullanmışlardır²⁰. Tiyatronun kaveasında açılan bir sondajda oturma sıralarına rastlanmaması, aksine bu oturma sıralarına ait blokların sahne binası üzerinden geçen sur duvarının içinde görülmesi bu durumu doğrulamaktadır. Kazılar sırasında Skenefrons'a ait frizle, aedacula alınlığına rastlanmıştır. Ele geçen frizler üzerinde tanrı ve tanrıça betimlerine, aedacula alınlığında ise kentin kolonizasyon sikkelerinde de karşımıza çıkan capricorn betimine yer verilmiştir; ayrıca kazılar sırasında üzerinde Erosların avlanma sahnesi olan bir sofit parçası da ele geçmiştir. Bunların yanında tiyatrodaki kazı çalışmalarında çok sayıda Roma Dönemine ait bezemeli mimari bloklar ve bir adet adak yazıtı da ortaya çıkarılmıştır²¹.

2006 - 2009 kazı sezonlarında Parion Roma Villasında gerçekleştirilen çalışmalarda iki mekân ortaya çıkarılmıştır. Bu iki mekânın üzerinden yol geçmesi nedeniyle planları tam olarak çıkarılamamış, eldeki bulgular yardımıyla bir takım sonuçlara varılmıştır. 2006, 2007 ve 2008 kazı sezonunda peristylli avluda çalışmalar yapılmıştır. Avlunun ortasında ele geçen Piscina'nın etrafına 4x4 sütun dizimi ile oluşturulmuş bir peristyl tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda peristylli avlunun tüm alanının mermer kaplama levhalar döşendiği anlaşılmıştır. Peristylli avluda yapının orijinal evresi olması muhtemel olan İS.2yy'a ait üç adet oluk/yiv bezemeli korinth başlığı ve onarım gördüğü İS. 5-7 yy.'a ait kırık halde çok sayıda Geç Roma kırmızı astarlı seramik, kandil parçaları ve cam kaplara ait parçalar tespit edilmiştir. 2009 kazı sezonunda yapılan çalışmalarda yapının hem zeminden hem de duvarlardan ısıtılmasını sağlayan hypocaust sistemine ait mimari elemanlar tespit edilmiştir.

2008 ve 2009 kazı sezonlarında Yamaç Yapı'sında yapılan çalışmalarda kalın duvarlı ve üzeri tonozlar ile örtülü yapı tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında bol miktarda Geç Roma Kırmızı astarlı seramik, kandil ve cam kaplara ait parçalar görülmüştür. Yamaç yapısında yapılan çalışmalarda ele geçen renkli duvar sıvarı ve dolgu toprağında orijinal döneminde yapını önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Yapıda yapılan çalışmalarda çok sayıda Roma Dönemine tarihli sikke ile bunların yanında küçük bir alanda hypocaust sistemine ait mimari elemanlara da rastlanmıştır.

2006 - 2009 kazı sezonunda sondaj ekipleri tarafından kentin değişik bölgelerinde çalışmalar yapılmıştır. Tiyatronun üst kısmında analemma duvarı dışında 5.30x5.60 m. ölçülerinde olduğu anlaşılan bir yapının temel kısmı ortaya çıkartılmıştır. Konum itibarıyla tiyatro kaveasının hemen üstünde yer alması nedeniyle kavea üstü tapınakları akla

²⁰ V.Keleş, "İlk Bulgular Işığında Parion Tiyatrosu", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, No.128, (2008), ss.45-56, s.53.

²¹ V.Keleş, "İlk Bulgular Işığında Parion Tiyatrosu", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, No.128, (2008), ss.45-56, s.53.

getirmektedir. Diğer bir sondaj da Parion Roma Villasının 100 m. güneyinde yapılmakta olan çalışmasıdır. Bu sondaj sonucunda çok evreli bir yapı ortaya çıkartılmış ama işlevi tam olarak anlaşılamamıştır. Bunların dışında Taşkule ve Akropol'de de sondaj çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bütün bu bulgular kentin özellikle Roma dönminde oldukça gelişmiş olduğunu bunun yanında MS. 6 yy.'larda yeniden ve güçlü bir şekilde iskân edildiğini ortaya koymuştur.

2.2. Parion Antik Kenti Bilimsel Yayın Çalışmaları

Parion antik kenti ile ilgili yayınların nispeten az olduğu dikkati çekmektedir. Burada tüm yayınlara değil de, önemli yayınlara ve özellikle sistemli kazılar başladıktan sonraki yayınlara değinilecektir. Price ve Trell²², kentin sikkelerinin üzerindeki ikonografiden yola çıkarak kentteki mimari unsurlar hakkında bilgi veren erken yayınlardan biridir; Frisch²³, Parion yazıtlarını derleyip çalışarak epigrafik açıdan bir takım sonuçlar elde etmeye çalışmış ve bu anlamda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Başaran ve ekibi tarafından yapılan yüzey araştırmalarının sunulduğu sempozyum bildirileri parion ile ilgili sistemli araştırmaların ilk bilimsel yayınlarını oluşturmaktadır²⁴. Bu araştırmalar ve ardından başlayan kazı çalışmaları sonucu ele geçen malzemelerden faydalanılarak yapılan çok sayıda bildiri ve makale bulunmaktadır²⁵. Bu yayınlar içerisinde, Başaran'ın "Parion'dan İki Gladyatör Steli" adlı makalesinde Roma dönemine ait iki adet stel incelenmiştir²⁶. Avram²⁷, tarafından 2004 yılında hazırlanan kitap Parion ile ilgili kapsamlı bilgi veren son dönemlerdeki önemli yayınlardan biridir. Tavukçu'nun "A Sculpture of Orpheus From Parion" başlıklı yayınlarında kentteki Orpheus ve Apollon kültü ve de kentin bu denli yüksek kalitede heykel yapılan bir atölyesinin olabileceğinden bahsedilirken²⁸, Başaran'a ait "Antik Troas Kenti Parion"²⁹ ve "Jewellery Center in Antique Era: Parion"³⁰ (Antik Çağın Kuyumculuk Merkezi: Parion) adlı

²²M.J.Price – B.L.Trell, *Coins and Their Cities:Architecture on the Ancient Coins of Greece, Rome and Palestine*,London, (1977).

²³P.Frisch, *Die Inschriften von Parion*, Bonn, (1983).

²⁴Kasapoğlu, Age., s.9.

²⁵Kasapoğlu, Age., s.9.

²⁶C.Başaran, "Parion'dan İki Gladyatör Steli", *Günışığında Anadolu, Cevdet Bayburtluoğlu İçin Yazılar*, (2001), ss.19-24.

²⁷A.,Avram, "The Propontic Coast of Asia Minor", *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford, (2004), ss.974-999.

²⁸Kasapoğlu, Age., s.9.

²⁹C.Başaran, "Antik Troas Kenti Parion", *Toplumsal Tarih*, No.142, (2005), ss. 20-22.

³⁰C.Başaran "Jewellery Center in Antique Era: Parion", *Gold News*. No.153, (2005), ss.106-111.

makalelerde ise kentin Güney Nekropolü'ndeki taş sandık mezar tipindeki üç mezardan ele geçen ince işçilikli altın takılar ve diğer objeler ele alınarak kentin bir kuyumculuk merkezi olup olamayacağı konusunda bilgi verilmeye çalışılmıştır³¹. Tavukçu'nun "Parion Kazıları"³² adlı makalesi, Başaran'ın "Parion Kazıları-Çalışmaları-2005"³³, "PARİON: Karanlıktan Gün Işığına"³⁴ ve "Parion: The Royal Necropolis in Turkey"³⁵ başlıklı çalışmalarında, Başaran ile Tavukçu'nun ortak yayınları olan "Türk Arkeolojisinin Çanakkale'de Parlayan Yıldızı Parion"³⁶ isimli makaleler devam eden kazı çalışmaları sonucunda elde edilen verilerle, Parion antik kentinin önemi vurgulanmaya yönelik yayınlardır. Aydın Tavukçu'nun "Parion Nekropolü 2005 Buluntuları" isimli doktora çalışmasında, Parion 2005 kazı sezonunda nekropol alanında ortaya çıkarılan ölü hediyelerinin tümü incelenmiştir³⁷. Yine Aydın Tavukçu'nun "Parion'da Erken Dönem Yerleşim İzleri"³⁸ adlı yayınında kentte ele geçen erken dönem seramikleri ışığında kentin erken dönem iskânına, Kasapoğlu'nun "Parion Nekropolü Mezar Tipleri" başlıklı yayında ise kentin Güney Nekropolü'de görülen mezar tipleri ve ölü gömme geleneklerine açıklık getirilmeye çalışılmıştır³⁹. Yine Kasapoğlu'na ait olan "Parion Nekropolü 2006 Yılı Seramik Buluntuları" isimli yüksek lisans tez çalışmasında ise Parion 2006 yılı kazı sezonunda nekropol alanında ortaya çıkarılmış seramik buluntular incelenmiştir⁴⁰. Başaran'a ait "Parion'dan Persia'ya Yol Gider"⁴¹ başlıklı çalışmada kentin Güney Nekropolü'ndeki bir mezarda ele geçen meyve ve kuruyemiş kalıntıları arasındaki hurmalar ve başka bir mezarda bulunan terrakotta savaşçı figürini ile birlikte kentin Persler ve Persia ile ilişkisi olup olmadığı konusu açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır⁴². Lenger tarafından İtalyanca yayınlanmış "Parium o Filippi" adlı makalesinde, Parion antik kentinde ortaya çıkmış bir takım sikkelerin darbedildiği kent konusunda açıklık getirilmeye

³¹ Kasapoğlu, Age., s.9.

³² A.Y.Tavukçu "Parion Kazıları", *Çanakkale- Troas Arkeoloji Buluşması IV*,(2006), s. 61-74.

³³ Başaran, "Parion Kazı Çalışmaları 2005", *Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü Haberler*, No.21, (2006), ss. 26.

³⁴ C.Başaran, "Parion: Karanlıktan Günışığına", *Anadolu Arkeolojisine Katkılar*, (2006), ss.185-200.

³⁵ C.Başaran "Excavating Hellenistic Parion: A Royal Necropolis in Turkey", *Minerva*, Vol.17, No.4, (2006), ss. 36-37.

³⁶ C.Başaran- A.Y.Tavukçu, "Türk Arkeolojisinin Parlayan Yıldızı: Parion" *Troy*, No.6, (2006), ss.15-21.

³⁷ Z.Aydın Tavukçu, "Parion Nekropolü 2005 Buluntuları", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum, (2006),

³⁸ Z.Aydın Tavukçu, "Parion'da Erken Dönem Yerleşim İzleri", *Sanat* (Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi), No.11,(2007), ss.113-128.

³⁹ H.Kasapoğlu, "Parion Nekropolü Mezar Tipleri", *Doğudan Yükselen Işık:Arkeoloji Yazıları*, İstanbul, (2007), ss.481- 521.

⁴⁰ H.Kasapoğlu, "Parion Nekropolü 2006 Yılı Seramik Buluntuları", (Yayınlanmamış Yüksek .lisans Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum, (2008)

⁴¹ C. Başaran, "Parion'dan Persia'ya Yol Gider", *Euergetes, Prof.Dr. Haluk ABBASOĞLU'na 65.Yaş Armağanı*. Cilt I, İstanbul, (2008), ss.133-137.

⁴² Kasapoğlu, a, g,e., s. 9.

çalışılmıştır⁴³. Keleş'in "İlk Bulgular Işığında Parion Tiyatrosu"⁴⁴ adlı çalışmasında 2006 ve 2007 kazı sezonlarında Antik Parion Tiyatro'sundaki yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiş ve ilk bulgular değerlendirilmiştir. Yine Keleş'in "An Ancient City in Northern Troas Region" (Kuzey Troas'ta Antik bir Kent) adlı çalışmada kentte yapılan yüzey araştırmaları ve devam etmekte olan kazı çalışmalarında elde edilen bilgiler ortaya konulmuştur⁴⁵. Preteux'un Fransızca "Parion et son territoire a l'époque hellénistique: un exemple d'organisation de la *chora* sur le rivage de la Propontide" adıyla yayınlanan makalesi kent ile ilgili en son yayınlardan biri olup, Parion antik kentinin hellenistik dönem Propontis bölgesi içinde chorası ile incelenmiştir⁴⁶. Keleş'in "Parion History From Coins"⁴⁷ adlı eseri kentin sikkeler yardımıyla tarihi konusunda bilgi vermektedir. Son olarak Başaran'ın "Parion'dan Bir Figürin: Artemis Bendis mi?"⁴⁸ adlı çalışması 2005 yılı Güney Nekropolü'nde ele geçen küçük bir figürin ışığında Parion antik kentinde tanrıça Artemis'in kültü açıklanmaya çalışılmıştır.

⁴³ D.S.Lenger, "Parium o Filippi?: A Proposito di Una Discusa Attribuzione" *Annali* 54, (2008), ss. 255-260.

⁴⁴ V.Keleş, "İlk Bulgular ışığında Parion Tiyatrosu", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, No.128, (2008), ss.45-56.

⁴⁵ V.Keleş, "An Ancient City in Northern Troas Region", *Proceeding of The Symposium on Underwater Research*, (2009), ss. 26-41.

⁴⁶ F.Preteux, "Parion et son territoire a l'époque hellénistique: un exemple d'organisation de la *chora* sur le rivage de la Propontide", *L'Asie Mineure dans l'Antiquité: échanges, populations et territoires*, Rennes, (2009), ss.335-351.

⁴⁷ V. Keleş "Parion History From Coins", Baskıda. (2010)

⁴⁸ C.Başaran, "Parion'dan Bir Figürin: Artemis Bendis mi?",Baskıda (2010).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANTİK ÇAĞDA PARİON

3.1. Lokalizasyonu

Anadolu'nun batısındaki Biga Yarımadasını içine alan Propontis bölgesinin Anadolu kıyısında bulunan ve Biga-Lâpseki karayolunun 15. km.sinden kuzeye doğru ayrılan 14 km.lik bir yolla ulaşılan Parion, Çanakale'nin Biga ilçesindeki Balıklı Çeşme beldesine bağlı Kemer köyünde yer almaktadır (**Harita 1**).

Denize bir dil şeklinde uzanan Bodrum Burnunun üzerine konumlanmış, doğal bir limana sahip ve denize dökülen bir akarsuyun etrafında kurulmuş olan kent; bu topografik özellikleri ile MÖ 8. ve 7. yy.'larda ortaya çıkan diğer koloni kentlerine benzemektedir (**Harita 2**).

Parion'un lokalizasyonu konusunda antik ve modern kaynaklardan bilgi sahibi olmaktayız. Parion, antik kaynaklarda Phrygia⁴⁹, Troas⁵⁰, Mysia⁵¹, Hellespontos ya da Propontis⁵² gibi değişik coğrafi bölgelerde gösterilmiştir. Araştırmacılar bunun sebebinin, antik çağda Anadolu'nun açık bir şekilde coğrafi ve politik alt bölgelere ayrılmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedir⁵³.

Parion sikke kataloglarında, Mysia bölgesinin içerisinde yer almaktadır⁵⁴. Parion'un bu kataloglarda Mysia bölgesinin içerisinde değerlendirilmesinin sebebi Strabon'da da ifade edildiği üzere topraklarını Priapos'u da içine alacak şekilde genişletmesi olabilir⁵⁵. Kentin Hellenistik dönemde Troas kentlerinin oluşturduğu birliğe üye olduğu da ifade edilmektedir ki bu bilgiye dayanılarak Parion'un bir Troas kent olduğu rahatlıkla söylenebilir. 1997 yılından beri bölgede araştırmalar yapan BAŞARAN'da, güney nekropol buluntularına bakarak, kentin

⁴⁹ Frisch, Age., s.47.

⁵⁰ Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap: XII,XIII,XIV)*, Çev.: A.Pekman, İstanbul, (1993), XIII, I, 4; Frisch, Age., s.47

⁵¹ K.Ptolemaios, *Geographika Hyphegesis*, Çev.: E.L.Stevenson, Newyork, (1932),V, 2, 2; Frisch, Age., s.47.

⁵² Strabon, Age., X, 5, 7.

⁵³ A.,Avram, "The Propontic Coast of Asia Minor", *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford, (2004), ss.974-999, s. 991; Aydın Tavukçu, Age., s.4-5.

⁵⁴ Gorgo başlı erken örnekler için, BMC, s.94, 1vd.; SNG*Delepierre*, no.2526 vd; SNG*CopMysia*, s.282; Roma kolonizasyon dönemi sikkeleri için, BMCMysia, s.103, 86-88; SNG*Tübingen*, s.2339 vd., ayrıca bkz. M.,Grant, *From Imperium to Autocritas*, Northhampton, (1969), s.111-114,249. (Bu sikkelerin Makedonya'daki Philippi'ye verilmeleri konusunda bkz., RPC I, s.310, no.1656-1660.

⁵⁵ Strabon, Age., XIII, 14.

Mysia bölgesinden çok, Troas bölgesi geleneklerini yansıttığını ileri sürerek Parion'un bir Troas (Kuzey Troas) kenti olduğunu ifade etmekle bu bilgiyi bir anlamda arkeolojik verilerle de doğrulamaktadır⁵⁶.

3.2. Kuruluşu ve Tarihçesi

Parion'un kuruluşu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Strabon⁵⁷ MÖ 709'a tarihlenen kentin kuruluşunun Milet'in kolonizasyonu ile ilgili olduğunu; Aeneas Tacticus⁵⁸, Milet tarafından; Pausanias⁵⁹ ise Erythrai tarafından kolonize edildiğini ifade etmektedir.

Kentin kuruluşu ile ilgili olarak modern kaynaklar, antik kaynakların verdiği bilgileri bir ölçüde doğrulamaktadır. Modern kaynaklarda da antik kaynaklarda verilen bilgilere benzer olarak, Parion'un kuruluşu konusunda isimleri ön plana çıkan üç kent bulunmaktadır. Bunlar Erythrai, Paros ve Milet'tir⁶⁰. Oikistlerin (=kurucu) isimleri üzerindeki Erythrai'nin rolü konusunda güçlü bir tartışma vardır ve bu tartışmanın belki de bazı şahıs isimlerinin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır⁶¹. Gorman⁶² Parion ismi üzerindeki Paros etkisinin göz ardı edilemeyeceğini; sonuçta Paros'un Parion'un temelini oluşturan isim olması gerektiğini ifade etmektedir. Parion'un Kuruluşu konusunda adı geçen bir diğer kent ise Strabon'un da ifade ettiği üzere bölgede yaklaşık 90 tane koloni kurmuş olan Milet'tir⁶³. Ancak Parion kentinin tamamen kazılmamış olmasından ve Milet'in Erythrai'ye karşı giriştiği Lelantine Savaşı (MÖ 710-650)'nda müttefikleriyle olan ilişkisinden dolayı kesinlik yoktur⁶⁴. Diğer bir görüş ise Erythrai'nin savaşta müttefiklerine sadık kalması ve Milet'in saf değiştirmesine rağmen Parion'u birlikte kurdukları⁶⁵ başka bir görüşe göre ise, Propontis'te koloni kurmaya iki şehrin rağbet gösterdiği ve bu kentlerin Parion'u birlikte kurduğu şeklindedir⁶⁶. Bu durum ise

⁵⁶ C. Başaran, "Parion'dan Persia'ya Yol Gider", *Euergetes, Prof.Dr. Haluk ABBASOĞLU'na 65.Yaş Armağanı*. Cilt I, İstanbul, (2008), ss.133-137, s.134.

⁵⁷ Strabon, Age., XIII, 14.

⁵⁸ A.,Tacticus, *Asclepiodotus and Onasander*, Çev.: Illinois Greek Club, Loeb Classical Library, (1923), I, 1-3.

⁵⁹ Pausanias, *Description of Greece*, Çev. W.H.S. Jones-H.Ormerod, Cambridge, (1918-1935), 9,27.

⁶⁰ G.Tsetskhladze-J.Hargrave, "Colonisation Ancient and Modern: Some Observations", *Gaudeamus Igitur: Studies to Honour the 60th Birthday of A.V.Podossinov*, Moskow, (2010), ss.381-398, s.396.

⁶¹ V.B.,Gorman, *Miletos, the Ornament of Ionia history of the city to 400 B.C.*, Michigan, (2001), s.245.

⁶² Gorman, Age., s.245.

⁶³ Strabon, Age., XIII, 14; V.,Keleş, "Sinop Gümüş Sikkeleri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum, (2003), s.5; O.,Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.70.

⁶⁴ Gorman, Age., s.245.

⁶⁵ F.Steiner, *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, Bonn, (1957), s.168.

⁶⁶ C.Marcaccini, *Costruire un'identita scrivere la storia: Archiloco paro e la colonizzazione di Taso*, Florence, (2001), s.156; Tekin, Age., s.70.

burada oluşturulacak koloninin iki kurucu tarafından kurularak onurlandırılması anlamına gelmektedir⁶⁷. Bu kentlerin dışında içlerinde, Samos, Megara ve Phokaia'luların bulunduğu Grek şehirlerinin çeşitli zorunluluklardan⁶⁸ dolayı Çanakkale Boğazı ve Propontis yoluyla Karadeniz'e açıldıkları ve bu bölgelerde koloni kurdukları ifade edilmektedir⁶⁹. Koloni kuran kentlerin içerisinde Milet'in ön plana çıkması ve Parion ile Lampsakos arasında yer alan Pityeia'nın da Milet tarafından kolonize edildiğinin belirtilmesi⁷⁰ Parion'unda bir Milet kolonisi olabileceğini güçlendirmekle birlikte bu durum arkeolojik bulgularla şu an için desteklenebilmiş değildir.

“Parion” adının kökeni konusunda da çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, kentin adının Erythrai'li göçmen İason ve Demetria'nın oğlu Parius'dan geldiği⁷¹; diğeri, Troia kralı Priamos'u küçük oğlu Paris'ten alındığı ve Paris'in burada eğitilmesinden dolayı da, Paris'in şehri anlamına gelen “Parion” şeklinde kullanıldığı yönündedir⁷².

Tarihi, kolonize edildiği MÖ 8.yy. sonlarında başlayan Parion MÖ 7. ve 6. yy.'larda Anadolu Grek kentlerinin Lidya Krallığı ile yakın ilişkilerinden dolayı Lidya krallığı ile ilişki içinde olmalıdır. Daha sonra MÖ 546 yılında Pers kralı Kyros'un (MÖ 559-529) Lidya Krallığı'na son vermesi sonucunda, Batı Anadolu'daki tüm Grek kentleriyle birlikte Parion'da Pers egemenliğine girdiği söylenebilir⁷³.

⁶⁷ A.R.Burn, “CAH III”, *The Classical Review*, Vol.: 33, (1983), ss.249-255, s.253.

⁶⁸ Yunanistan'da artan nüfusu besleyecek toprakların olmaması, çiftlik sahiplerinin ve atölyelerin ucuz köle çalıştırmaları nedeniyle hür vatandaşların işsiz kalması, siyasi parti ve sosyal sınıf kavgaları nedeniyle ekonomik düzenin bozulması yönünden, halk için yeni besin maddeleri bulmak gerekiyordu. Gelişen endüstriyi yaşatmak için ucuz hammadde ve köle ihtiyacı yanında üretim fazlası malları satacak dış pazarlar bulunmalıydı. C.Roebuck, *Ionian Trade and Colonisation*, New York, (1959), s.3, 9; A.M.Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara, (1995), s.155, 165; S.Atasoy, *Amisos: Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun, (1997), s.3; Keleş, Age., s.3,4.

⁶⁹ P.Dreyys, *Chronologie Universelle*, Paris, (1883), s.19; P.Dunham, *The History of Miletosus Down to the Anabasis of Alexandr*, London, (1915), s.57; R.M.Cook, “Ionian and Greece in the Eight and Seventh Centuries B.C.”, *JHS*, Vol.: 66, (1946), ss. 67-98, s.71; N.G.L.Hammond, *History of Greece to 322 B.C.*, London, (1967), s.115; R. Drews, “The Earliest Greek Settlementson the Black Sea”, *JHS XCVI*, (1976), ss.18-31, s.22; J.Boardman, *The Greek Overseas*, London, (2000) , s.246; Atasoy, Age., s.4; A.İşık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara, (2001), s.2; Keleş, Agt., s.6.

⁷⁰ J.S.Blackie, *Homer and Iliad*, Vol.:1, Edinburg, (1866), s.115.

⁷¹ A.,Marcellinus-C.D.,Yonge, *The Roman History of Ammianus Marcellinus; During the Reigns of the Emperors*, London, (1894), s.287.; W.Leaf, *Strabo on the Troad*, Cambridge, (1923), s.83; N.,Bonacasa, *Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, Princeton, (1976), s.676; Frisch, Age., 56.

⁷² B.,Umar, *Troia. Bir Tarihsel Coğrafya ve Gezi Araştırması Rehberi*, İstanbul, (2002), s.317; Aydın Tavukçu, Age., s.4-5.

⁷³ V.Sevin, “Anadolu'da Yunanlılar”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 2*, (1982), ss.214-278, s. 269; Mansel, Age., s.253; C.Başaran, *Geçmişten Günümüze Bayramiç Tarihi Coğrafyası ve Arkeolojisi*, Ankara, (2002), s.16; J.Wiesehöfer, *Antik Pers Tarihi*, Çev.: S.Sinanoğlu, Ankara, (2002), s.20; Aydın Tavukçu, Agt., s.4-6.

Pers yönetimindeki Anadolu'da asıl egemenlik, sonsuz yetkilere sahip olan satraplarda idi⁷⁴. Anadolu'daki bu satraplardan bazıları, Abydos'ta Daphnis, Lampsakos'da Hippoklos, Prokonnessos'ta Metrodoros, Kyzikos'ta Aristagoras, Byzantion'da Ariston ve Parion'da Heraphantos'dur⁷⁵. Hatta Herodot⁷⁶'un bildirdiğine göre, bu dönemde Tyran Heraphantos komutasındaki Parionlular Pers kralı Dareios'un İskit Seferine de (MÖ 513-512) katılmışlardır.

Parion'daki Pers egemenliğinin MÖ 5. yy.'da da devam ettiğini Pers kralı Dareios'un, Parion'un içinde bulunduğu birkaç kenti damadı Daurises'e vermiş olması göstermektedir⁷⁷. Dareios'un da, MÖ 447'de Hellespontos kıyı kentleri üzerine yürüyerek Dardanos'u aldıktan, Abydos, Perkote, Lampsakos ve Paisos'u da birer gün ara ile ele geçirdikten sonra, Parion üzerine yürümesi, bu sırada Kariyalıların, İonialılar ile birlikte ayaklanması sonucunda Karia üzerine dönmesi desteklemektedir⁷⁸.

Grekler, MÖ. 5.yy.'ın ilk yarısında Ege Adaları ve Batı Anadolu'daki Grek kentlerini Persler'in egemenliğinden kurtarmak amacı ile "Attika-Delos Deniz Birliği" ni kurmuşlardır. Bu birliğe, Parion, Lampsakos ve Sestos gibi Troas kentlerinin de üye olduğu bilinmektedir⁷⁹. MÖ 431-404 yılları arasındaki "Peloponnessos Savaşları" sırasında Atina'nın kentteki proxeny (=fahri elçi) olan Parionlu Phanokritas'ın Sparta donanmasının planlarını Atina'ya bildirmesi Parion'un Atina'nın tarafında yer aldığını göstermektedir⁸⁰. MÖ. 441-40, 440-39, 439-38 yıllarında diğer Propontis kentleriyle birlikte Parion'un da vergi ödediğini gösteren, akropolde ele geçen tribut (=vergi) listeleri de bu görüşü destekler niteliktedir⁸¹. Ayrıca Ksenophon⁸², Hellenica adlı eserinde, Alkibiades komutasındaki 86 gemilik Atina donanmasının, MÖ 411 yılında Parion limanında toplanarak Sparta seferine çıktığını

⁷⁴ Mansel, Age., s.254; E.Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, (1993), s.204.

⁷⁵ Herodotos IV, *Melpomene*, Çev.: E.S. Shuckburgh, Cambridge, (1906), 138; Sevin, Age., s. 222; İ.,Gezgin, *Pers Yönetimi Döneminde Batı Anadolu Şehir Devletlerinin Politik ve Sanatsal Yaşamı*, İzmir, (1997), s.18.

⁷⁶ Herodotos IV, *Melpomene*, Çev.: E.S. Shuckburgh, Cambridge, (1906), s.138

⁷⁷ A.Marcellinus, *Roman History*, Book 22, London, (1862), VIII, 4.

⁷⁸ Herodotos V, *Terpsichore*, Çev.: E.S. Shuckburgh, Cambridge, (1890), s.117; Gezgin, Age., s.25; R.Körpe, "1996 Lapseki Kurtarma Kazısı", *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Sonuçları*, Ankara, (1997), ss.171-194, s.173; J.Buckler, "Mnemosyne", *Fourth Series*, vol.51, No.2, (1998), ss.192-205, s.199. Bu olayın sonucunda Parion ile Sigeion ittifaka gitmişlerdir ve MÖ. 451 yılında bu ittifak Pers istilası ile yüz yüze geldiğinde Atina tarafından belirgin bir şekilde desteklenmiştir. J.M.Balcer, "Separatism and Anti-Separatism in the Athenian Empire: 478-433 B.C.", *Historia: Zeitschrift für alte Geschichte*, vol.23, no.1, (1974), ss.21-39, s.32.

⁷⁹ Sevin, Age., s.223; Mansel, Age., s.299; Başaran, Age., s.16; C.Başaran, "Parion: Karanlıktan Gün Işığına", *Anadolu Arkeolojisine Katkılar*, (2006), ss.185-200, s.18.

⁸⁰ M.H.Hansen-T.H.Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Polies*, Oxford, (2004), s.992.

⁸¹ A.French, "The Tribute of the Allies", *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, Vol.:21, (1972), ss.1-20, s.15.

⁸² Ksenophon, *Yunan Tarihi*, Çev.: S.Sinanoğlu, Ankara, (1999), VI, 2, 7; Umar, Age., s.318.

bildirmesi Parion'un Atina'ya olan bu yardımını kanıtlayan bir başka anekdottur. Kent MÖ 387/6 tarihlerinde imzalanan Kral Barışı sonrasında MÖ 334 yılına kadar tekrar Pers hâkimiyetine girmiştir.

MÖ 4. yy.'ın ortalarında Makedonya kralı II. Philippos, Kuzey Yunanistan ve Trakya'daki Hellen kentlerini ele geçirmiş, henüz yirmi yaşındaki oğlu Büyük İskender ise, doğuya yönelmiştir. Büyük İskender'in "Doğu Seferi"nde, MÖ 334 yılında Granikos ve MÖ 333 yılında İssos Savaşı'nda Persleri yenmesiyle birlikte, Troas da dâhil bütün Anadolu, İskender'in egemenliğine girmiştir⁸³. Büyük İskender'in, egemenliği altına giren yirmi kadar kente bağımsızlık vermesi nedeniyle⁸⁴ Parion'nun da, Hellenistik Dönem'in başlangıcında bir süre bağımsız olduğu ileri sürülebilir.

Parion, olasılıkla Büyük İskender'in kurduğu ve Troas kentlerinin oluşturduğu, dokuz üyeli, "İlion Federasyonu"na üye olmuştur⁸⁵. MÖ 306'da kabul edilen bu federasyonda sadece İlion değil, Dardanos, Skepsis, Assos, Alexandria Troas, Abydos, Lampsakos, Gargara ve Parion da vardır⁸⁶. İlion Federasyon'nun ortak dini merkezi İlion'daki Athena Tapınağı olup; federasyonu oluşturan kentlerin temsilcileri, iş görüşmek ve "Panathenaia Festivali"ni kutlamak için toplanırlardı.

Büyük İskender'in ölümü ile beraber halefleri generaller, Büyük İskender'in fethettiği topraklara sahip olmak amacıyla birbirleri ile çatışmaya başlamışlardır. Bu zaman zarfında Antigonos Monophthalmos Anadolu topraklarının büyük bir kısmı ile beraber Parion'un da hâkimiyetini eline geçirmiştir⁸⁷. Trakya'ya, ve Suriye'de ele geçen definelerdeki Parion darplı Antiokhos Hierax ve Lysimachos sikkeleri⁸⁸ İskenderin ardıllarının Parion'daki hakimiyetlerini kanıtlayan en önemli arkeolojik bulgulardır.

Parion, MÖ 301 yılında meydana gelen İpsos savaşı öncesinde ordusu ile beraber Anadolu'ya gelen Lysimakhos'un hâkimiyetine girmiştir. İpsos savaşını Lysimakhos'un kazanmasına rağmen Antigonos Monophthalmos'un oğlu Demetrios, savaştan sağ kurtulmasının ardından oluşturduğu donanma ile Hellaspontos'a geldiği; böylece Parion ve Lampsakos'un da içinde bulunduğu bazı kentlerin Demetrios'un hâkimiyetine girdiği

⁸³ N.G.L.Hammond, "The Battle of the Granicus River", *JHS*, Vol.:100, (1980), ss.73-88, s.74.

⁸⁴ J.M.Cook, *The Troad*, Oxford, (1973), s.364.

⁸⁵ S.Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, Çev.: E.Varinlioğlu, Ankara, (1997), s.112; D.Magie, *Anadolu'da Romalılar 3: Batı Anadolu Kent Devletleri*, Çev.: N.Başgelen-Ö.Çapar, İstanbul, (2003), s.26.

⁸⁶ L.Roberts, *Monnais Antiques en Troade*, Geneva-Paris, (1966), s.26.

⁸⁷ Plutarkhos, *Bioi Paralleloi: Eumenes*, Çev.: B.Perin, London, (1948), VIII, 2.

⁸⁸ IGCH, 1973, s.211, no.1535

bilinmektedir. Demetrios⁸⁹ her ne kadar Parion’u ele geçirse de bu hâkimiyeti kısa sürmüş ve kent MÖ 281 yılında yapılan Kurupedion Savaşı ile de Suriye kralı Seleukos’un egemenliği altına girmiştir⁹⁰. Parion, savaş sonrasında Seleukosların himayesi altına girse de Seleukosların bölgedeki hâkimiyetinin güçsüz olması sebebiyle ortaya çıkan boşluğu Bergama Krallığı doldurmuştur.

MÖ 223 yılında III. Antiokhos’un Seleukos krallığının tahtına çıkmasıyla beraber bölgedeki hâkimiyet gücünü arttırma çalışmaları başlamıştır. Fakat bu durum kısa süre sonra Anadolu toprakları üzerinde çıkarları bulunan Roma ile III. Antiokhos’u karşı karşıya getirmiştir. MÖ 190 yılında III. Antiokhos ve Roma arasında Magnesia’da yapılan savaş Roma’nın üstünlüğüyle sona ermiş olmasına rağmen Roma, Seleukoslara ait toprakları hâkimiyet altına almak konusunda isteksiz davranmış⁹¹, bunun sonucunda da Roma, bu bölgeyi Rodos ve Bergama Krallıkları arasında paylaşmıştır⁹². Savaş sonrasında MÖ 188 yılında imzalanan Apameia anlaşması sonucunda Parion, Bergama Krallığı hâkimiyetine girmiştir⁹³. MÖ 133’de III. Attalos’un (MÖ 139-133) vasiyeti ile Bergama yönetiminin Roma İmparatorluğu’na bırakılması ile kent de Roma’nın idaresine geçmiştir.

Parion’un MÖ 88-85 ve MÖ 74-64 yılları arasında meydana gelen Mithradates savaşlarından etkilendiği görülmektedir. Bu savaşlar sırasında özellikle MÖ 73 yılında Kyzikos’a saldıran Pontos ordusu kış mevsimi süresince Lampsakos’da konaklarken, donanması ise Parion limanında demirlemiş durumdaydı⁹⁴. Bu durum savaşlarda Parion kentinin zarar görmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Roma, Alexandria Troas, Parion, Lampsakos ve İlion kentlerinin coğrafi konumları göz önünde bulundurarak bu şehirlere bağımsızlık vermiş; böylece Marmara Denizi kıyılarında doğudan batıya doğru Kios, Apameia, Kyzikos, Parion, Lampsakos ve İlion şehirlerinden oluşan bir savunma hattı kurmuştur⁹⁵. Böylece Romanın Mithridates ile giriştiği savaşlar, Parion’un Roma için

⁸⁹ Sekiz yıl boyunca babasının sahip olduğu toprakları geri almak için mücadele etmiş fakat bu mücadele de başarısız olmuş ve M.Ö. 283 yılında tutsak olarak yaşadığı Seleukos’un yanında ölmüştür. Bkz. Plutarkhos, *Bioi Paralelloi: Demetrios*, Çev.: B.Perin, London, (1948), LII, 3-4.

⁹⁰ Appianos, *Appianos Romaika: Syriake*, Çev.: H.White, London, (1955), 62.

⁹¹ G.G.Aperghis, *The Seleukid Royal Economy: The Finances and Financial Administration of the Seleukid Empire*, Cambridge, (2004), s.25.

⁹² Aperghis, *Age.*, s.25.

⁹³ H.,Demircioğlu, *Roma Tarihi*, Cilt: I, Ankara, (1993), s.340; C.Başaran, *Geçmişten Günümüze Bayramiç, Tarihi, Coğrafyası ve Arkeolojisi*, Ankara, (2002), s.18.

⁹⁴ D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton, (1950), s.326.

⁹⁵ H.P Erdemir, “Roma’nın Anadolu’da İdari Bir Meselesi: Bağımsız Şehirler”, *Adalya*, No.:VII, (2004), ss.171-184, s.173.

önemini ortaya koymuş ve daha sonra gelen imparatorların kolonizasyon politikaları içinde önemli bir yer tutmuştur. Bu düşüncenin doğruluğu Parion'da ele geçen sikkelerde yer alan CGIP (Colonia Gemella Iulia Pariana) ve CGIHP (Colonia Gemella Iulia Hadriana Pariana) lejandlarından ilki Caesar ya da Augustus ikincisi ise Hadrian döneminde olmak üzere kente iki kez koloni statüsü verilmesinden anlaşılmaktadır⁹⁶.

Bizans döneminde büyük bir kiliseye sahip olduğu bilinen Parion'un, önemli bir piskoposluk merkezi olduğunu ve önemli rahiplere sahip olduğunu bilmekteyiz. Bu rahiplerden üç tanesi MS 312-330 yılları arasında Eustathius⁹⁷, MS 431 yılında Ephesos consülünün atadığı Hesychius ve MS 451 yılında Khalkedon consülünün atadığı Thalassius'tur⁹⁸.

⁹⁶ BMCMyasia, Age., s.104, 93 vd.; G.Mc.Donald, Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Museum, Oxford, (1901), s.275, 13 vd; RPC I, Age., s.385, 2253; U.,Laffi, *Colonie e Municipi Nella Stato Romano*, Roma, 2001, s.153. vd.

⁹⁷ W.M.Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev.: M.Pekdaş, İstanbul, (1961), s.51.

⁹⁸ D.,Woods, "The origin of the St. Theogenes of Parium' *Greek Orthodox Theological Review*, No.44, (1999), ss.371-374, s.371.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANTİK ÇAĞDA KOLONİZASYON

4.1. Tanım

Bir kavmin ya da kent halkının tarımsal veya ticari faaliyetlerde bulunmak için kendi sınırları dışında elverişli topraklarda üsler kurup orayı yurt edinme sürecine kolonizasyon denir⁹⁹. Koloni kelimesinin kökeni Latince “*colera*” kelimesinden türemiş olup, kelimenin Türkçe karşılığı “çift sürmek” anlamına¹⁰⁰, “*Colonus*” kelimesi ise, “çiftçi” anlamına gelmektedir¹⁰¹.

İnsanlar, yaşadıkları bölgelerde ihtiyaçlarını karşılayamamaları üzerine, hayatlarına devam edebilecekleri yeni yerler arama ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu durum, tarihin farklı dönemlerinde bazı toplumların artan nüfus karşısında toprakların yetmemesine ek olarak, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı koloni kurma yoluna gitmelerine neden olmuştur. Antik dönemde en önemli kolonizasyon hareketlerini Fenikeliler, Grekler ve Romalılar gerçekleştirmiştir.

4.2. Roma Öncesi Kolonizasyon Hareketleri

4.2.1. Fenike Kolonizasyonu

İlk önemli koloni hareketine Fenikelilerin, Greklerden önce giriştikleri gerek antik gerekse arkeolojik bulgulardan anlaşılmaktadır. Moscati, ilk Fenike kolonilerinin ortaya çıkış tarihinin MÖ 12. yy. olduğunu belirtmektedir¹⁰². Kıbrıs, Girit, Sicilya, İspanya kıyılarında ve Mısır’da koloni kurdukları bilinen¹⁰³ Fenikelilerin, oluşturmuş oldukları ilk kolonilerde yanaşma limanlar kurdukları ve bazı yerlerde basit koşullar altında yaşamış; arkalarında arkeolojik veri olarak değerlendirilebilecek fazla mimari eser ya da kalıntı bırakmamış küçük yerleşmeciler grupları oluşturmakla yetindikleri anlaşılmaktadır¹⁰⁴.

⁹⁹ O.Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.65.

¹⁰⁰ T.Oakes-P.L.Price, *The Cultural Geography Reader*, New York, (2008), s.16.

¹⁰¹ W.Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Culture*, Vol.1, New York, (2008), s.472.

¹⁰² S.Moscati, *Fenikeliler*, Çev.: S. Gül, Ankara, (2004), s.138.

¹⁰³ G.Ripley-C.H.Dana, *American Cyclopaedia: A Popular of General Knowledge*, Cilt:5, New York, (1859), s. 490.

¹⁰⁴ G. Girgin, “Fenikeliler’de Akdeniz Ticareti”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Su Altı Arkeolojisi Bilim Dalı*, Konya, (2006), s. 35.

Fenike kolonizasyonunun çeşitli nedenleri vardır. En önemli nedenlerinden biri, yaşadıkları bölgenin coğrafi koşullarının tarıma uygun olmaması ve çevredeki siyasi unsurların bölgeye olan etkileridir. Bununla birlikte uzun bir kıyı şeridine sahip olan Fenikeliler ticarete ve buna bağlı olarak kolonizasyon hareketlerine başlamışlardır. Bu sayede bölge, Mezopotamya'daki merkezi güçlerin kaynaklara ulaşmak amacıyla kullandıkları liman durumuna gelmiştir. Bu sebeple bölgede yaşayanlar merkezi güçlerin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ticaret ve kolonizasyona yönelmişler, özellikle Asurlular ihtiyaç duydukları kaynaklara ulaşmak için Fenikelileri kullanma yoluna gitmişlerdir¹⁰⁵. Fenikelilerin ve daha sonraları Kartacalıların yapmış oldukları kolonizasyon yapısı gereği, fetih, kalıcı yerleşimler kurulması ve kitlesel bir göç hareketini gibi unsurlar gerektirmiyordu.

Karakteri itibariyle Fenike kolonilerini Grek kolonilerinden ayıran en önemli fark, Fenikelilerin koloni kurdukları yerleri yurt edinmeyişleriydi. Fenike kolonileri, ticari ve ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşıladıkları pazar yerleri olan Apoikia şeklinde olup, koloni ile ana yurtları arasındaki tek bağ dini inanışlarıydı. Buna karşın Greklerin kurdukları kolonileri bir yurt olarak kabul etmişler ve gerektiğinde tüm dış güçlere karşı buraları savunmuşlardır¹⁰⁶. Bu nedenden dolayı Grekler koloni kelimesi yerine “*emporio*” yani uzaktaki ev tabirini kullanmışlardır¹⁰⁷. Ancak Fenikelilerin bölge ticaretindeki tekelleri MÖ 8. yy.'dan itibaren Akdeniz'de yükselen yeni ticari güç olan Grekler tarafından yavaş yavaş kırılmış, hatta bazı yerlerde üstünlüklerini tamamen kaybetmeye başlamışlardır¹⁰⁸.

4.2.2. Grek Kolonizasyonu:

Antik çağda Fenikelilerden sonra büyük çaplı kolonizasyon hareketine girişen diğer topluluk Greklerdir. İlk Grek kolonizasyonunun başlangıcı Dor ve İonların kolonizasyon hareketinden de öncesine, Kıta Yunanistan'da kurulmuş olan Minos ve Myken uygarlıklarına kadar gitmektedir. İlk defa bu dönemde ortaya çıkan kolonizasyon hareketi, karanlık devirler sonrası Grekli kolonistlere rehber olması açısından oldukça önemli olması nedeniyle bu devir kolonizasyon hareketinde de değinmek gerekmektedir¹⁰⁹.

¹⁰⁵ M.E.Aubet, *The Phoenicians and The West*, Cambridge, (2001), s. 70.

¹⁰⁶ A.M.Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara, (1995), s.160.

¹⁰⁷ M.Crawford-D.Whitehead, *Archaic and Classical Greece*, Cambridge, (2002), s.176-178.

¹⁰⁸ E.Doğer, *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir, (1990), s.11; Mansel, Age., s. 160-161.

¹⁰⁹ D. Stanislawski, “Dark Age Contributions to the Mediterranean Way of Life”, *Annals of American Geographers*, Vol. 63, No: 4, (1973), ss.397-410, s.399.

Girit merkezli Minos uygarlığı MÖ. 15. yy. ortalarından itibaren bölge üzerindeki siyasi ve ekonomik üstünlüğünü yitirmiş¹¹⁰; MÖ. 1400-1200 yılları arasında Minos kültürünün ortadan kalkmasıyla bölge üzerindeki hâkimiyeti Akhalar doldurmuştur¹¹¹. Gerçekte Mykenler MÖ. 2. binyılın ortalarından itibaren Doğu Akdeniz ve Batı Anadolu kıyılarına ticaret kolonileri kurmaya başlamışlardı. Arkeolojik kalıntılara göre MÖ. 16. yy.'da Milet'de bir Akha kolonisi kurulduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren Milet dışında Ephesos, Müskebi, Kolophon, Smyrna ve Klozomenai'de Akha yerleşimlerine rastlanmaktadır¹¹². Geç Tunç sonlarına doğru Batı Anadolu'ya koloniler kurmak için gelen Akhalar'ın izlerine Hitit kaynaklarında rastlanmıştır¹¹³. MÖ. 13. yy.'ın sonlarına doğru bu uygarlık yayılma gücünü ve Akdeniz'deki ticari hâkimiyetlerini kaybetmeye başlamış; sonuçta Myken uygarlığına son darbeyi MÖ. 12. yy.'dan itibaren Balkanlar üzerinden gelen, Deniz Kavimleri göçünün bir kolunu oluşturan Dorlar indirmişlerdir¹¹⁴. Daha ilkel bir düzeye sahip olan Dorların istilasına dayanamayan Akhalar, kollar halinde Batı Anadolu kıyıları boyunca göçmeye başlamışlar, Akhaları bir süre sonra Dorlar takip etmiştir¹¹⁵. MÖ. 11. yy.'dan MÖ. 8.yy'a kadar süren göçlerin mahiyeti konusunda kesin bilgiler bulunmamaktadır. Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya göç eden Grekler; Aioller, İonlar ve Dorlar olmak üzere üç gruptan meydana gelmekteydi. Attika'dan yola çıkan İonlar, İzmir körfezinden Mandalya körfezine kadar olan alana yerleşmişler ve buralara kendi isimlerini vermişlerdir¹¹⁶. Yunanistan'daki Boeotia ve Thessalia'dan yola çıkan Aioller ise Lesbos adası ile anakarada yer alan Phokaia'nın (=Foça) kuzeyindeki kıyıları ile Kaikos (=Bakırçay) çayı arasında kalan bölgelerde, Dorlar ise Rodos ve Kos adası olmak üzere Karia'nın batısındaki yarımadalara yerleşmişlerdir¹¹⁷. Bununla beraber bu hareketin tam anlamıyla bir kolonizasyon hareketi olduğunu söylemek zordur. Çünkü Kıta Yunanistan'dan Batı Anadolu kıyılarına gelen

¹¹⁰ J. Boardman, *The Greek Overseas: The Early Colonies and Trade*, London, (1964), s.27; M.I.Finley, *Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*, London, (1970), s.44.

¹¹¹ T.J. Dunbabin, *The Greeks and Their Neighbours*, London, (1957), s.17; Boardman, *Age.*, s.39; Finley, *Age.*, s.47-57.

¹¹² Boardman, *Age.*, s.46-56; Finley, *Age.*, s.52-53.

¹¹³ Hitit kaynaklarında geçen Ahhiyava adının Akha olduğu düşünülmektedir. Bkz. O.R.Gurney, *The Hittites*, Suffolk, (1981), s. 48; J.G. Macqueen, *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor*, London, (1986), s.39.

¹¹⁴ Tekin, *Age.*, s. 65.

¹¹⁵ V.Sevin, "Anadolu'da Yunanlılar", *Görsel Yayınlar Ansiklopedisi*, İstanbul, (1982), s.211.

¹¹⁶ Mansel, *Age.*, s.90.

¹¹⁷ S. Lloyd, *Age.*, s.77-79.

Grekler, yeni koloni kurmaktan ziyade yaşadıkları bölgenin işgal edilmesi sebebiyle Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu sebeple bu harekete göç demek daha doğru olacaktır¹¹⁸.

Grek kolonizasyonunun en önemli evresi MÖ. 8. yy'da yaşanmıştır. MÖ. 8. yy'da başladığı kabul edilen kolonizasyon faaliyetlerinin en temel nedeni veya nedenleri üzerine geçmişten beri süre gelen bir anlaşmazlık söz konusudur. Antik çağ yazarları içinde Hesiodos, Herodot, Platon, Ksenophon ve Thukydidis bu konu hakkında görüş bildirmişlerdir¹¹⁹.

İlk kolonilerin kuruluş nedenleri için genel olarak kabul edilen ortak görüş, Kıta Yunanistan'ın fizyolojik yapısının bu dönemde artan nüfus yoğunluğunu kaldıramaması ve nüfus fazlasının deniz yoluyla dış ülkelere sevk edilmesi fikrinin kolonilerin kurulmasını tetiklediği yöndedir¹²⁰.

İklimsel değişimler ve kıtlık kolonizasyonun bir diğer nedenidir. Çünkü kötü mahsul genelde kuraklığa bağlıdır. Akdeniz tarihi boyunca kıtlık ve kuraklık görmüş bir coğrafyadır¹²¹. Bu nedenle MÖ 8. yy'daki kolonizasyon hareketlerinin bir diğer tetikleyici faktörünün uzun süren kuraklık ve buna bağlı olarak yaşanan kıtlık olduğu söylenebilir. Herodotos'un verdiği bir örnek Kyrene'yi kuran Theralılar ile ilgilidir¹²². Kyrene'nin kolonizasyonu nüfus artışının getirdiği bir sonuç olmaktan çok öte, Herodot'un da belirttiği gibi yedi yıl kadar süren uzun kuraklık evresi sonucunda bozulan ve azalan kaynakların oluşturduğu zor durumdan kurtulmanın bir yoludur¹²³. Bununla birlikte koloni kurma girişimlerinin en önemli unsurunun bireysel ya da kolektif olarak toprak paylaşımında ve güç

¹¹⁸ M.E.White, "Greek Colonization", *JEH*, Vol.21, No: 4, (1961), s.444.

¹¹⁹ Buckley, Age., s.26-31.

¹²⁰ Atina ve Argolis'te bu döneme ait nüfus patlamasını açıkça ortaya koyan çok sayıda mezar ortaya çıkarılmış, necropol alanlarında yer kalmadığından dolayı bazı mezarların birkaç kez kullanıldığı görülmüştür. Buna rağmen her iki kentin koloni kurmadığı bilinmektedir. Bkz. G.L. Cawkwell, "Early Colonisation", *The Classical Quarterly, New Series*, Vol.42, No: 2, (1992), ss.289-303, s.289; Fakat bu durum MÖ 7. yüzyıl da ortaya çıkarılan mezarlar için geçerli değildir. Bkz. A.M. Snodgrass, *The Greek Renaissance of the Eighth Century B.C.: Tradition and Innovation*, Stockholm, (1983), s.170; MÖ 700 yılında Atina, Argos, Knossos şehirlerinde tahmin edilen nüfus sayısının 5,000-10,000 arasında olabileceği belirtilmiştir. Bkz. I.Morris, "The Collapse and Regeneration of Complex Society in Greece: 1500-500 B.C.", *Stanford University, Princeton/Stanford Working Papers in Classics*,(2005), s.5.

¹²¹ Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev.: M.Ökmen, İstanbul, (1999), I, 94.

¹²² Herodotos, Age., IV, 150,155.

¹²³ Cawkwell, Age., s.289-301; Herodot, Age., IV, 150-156.

savaşındaki adaletsizliğin sonucunda toprağa duyulan açlıktır¹²⁴. Nüfus fazlalığı ve kıtlığında kolonizasyon için motive edici unsurlar olduğu dile getirilmektedir¹²⁵.

Kıta Yunanistan için ticaret her zaman ulusal yaşamın temeli olmuştur. Grek ekonomisinin üretimden çok ticarete bağlı olduğu, bunun yanında Demir Çağı'nda bu sektörü uzun süre tekelinde tutabilmeyi başardığı bilinmektedir. Koloni kurmadaki asıl amaç bu noktada ekonomik nedenlerde aranmalıdır¹²⁶. Yunanistan'ın doğu bölgelerinde ticaret ve sanayi ilerledikten sonra Grekler hem ham maddeleri elde etmek, hem de sanayi mallarına yeni pazarlar bulmak üzere elverişli yerlerde koloniler kurma girişiminde bulunmuşlardır¹²⁷. Kolonizasyon çağı içinde en çok koloni kuran kentler olan Milet ve Korint için ticaret çok önemli idi. Ancak Cawkwell¹²⁸, bu kentlerin erken dönemlerde kurdukları kolonilerin daha çok tarımsal nedenlere, daha sonra kurdukları, çok daha fazla sayıdaki kolonilerinin ise ticaret amacı taşıdığını ifade etmektedir. Sikkenin ticaret alanında önemli bir rol oynamaya başlaması üzerine koloni kuruluşunda ekonomik nedenler ön plana çıkmıştır¹²⁹. Batı Anadolu kıyılarındaki şehirler, geniş hinterlandları aracılığıyla Anadolu ve Ön Asya ile öteden beri ticaret ve kültür ilişkilerinde bulduklarından anakara şehirlerinden çok daha sonra, ancak Lidya Krallığı'nın bu ticarete engel olmaya başlaması üzerine, ekonomik hayatlarına yeni bir hamle vermek üzere koloni kurmak ihtiyacı duymuşlardır¹³⁰.

Aktüre¹³¹, kolonizasyon sürecine nedenleri açısından iki evrede yoğunlaşmaya dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi MÖ 8. yy. ortalarından başlayıp MÖ 7. yy. ortalarına kadar süren, Batı Ege'deki Megara, Korint, Eretria kentlerinin Kuzey Ege'de Sicilya'da, Güney İtalya'da ve Adriyatik kıyılarında çok sayıda tarımsal nitelikte koloni kurdukları evredir. MÖ 7. yy. ortalarından başlayıp MÖ 6. yy. ortalarına kadar süren ikinci evrede ise bu kez kolonileri kuranlar daha çok Batı Anadolu'da Milet ve Phokaia kentlerinden yola çıkan kolonistlerdir. Kurulan koloniler için çoğunlukla Marmara Denizi, Karadeniz ve Kuzey Afrika kıyıları seçilmiştir. Bazı araştırmacılar Batı Ege kentlerinin erken bir tarihte başlamasının nedeni olarak yörenin demir ve diğer madenler açısından genelde fakir, tarım

¹²⁴ Stanislawski, Age., s.407.

¹²⁵ A.M.Snodgrass, "The Nature and Standing of the Early Western Colonies", *The Archaeology of Greek Colonizations*, Oxford, (2004), s.2.

¹²⁶ W.Leaf, "On History of Greek Commerce", *JHS*, Vol.35, (1915), ss.161-172, s.163.

¹²⁷ Mansel, Age., s.157.

¹²⁸ Cawkwell, Age., s.297.

¹²⁹ Mansel, Age., s.157.

¹³⁰ Mansel, Age., s.158.

¹³¹ S. Aktüre, *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri*, İstanbul, (2003), s.211-212.

toprağının ise dar olmasını, İonia'daki kentlerin bu sürece geç katılımının nedeni olarak, İonia'da tarıma elverişli toprakların yeterince geniş olmasını göstermektedir¹³². İkinci evrede kurulan kolonilerin kuruluş amacı da farklıdır. Yerleşmeye uygun yerler seçilirken, iyi tarım alanlarının yanı sıra iyi liman olanakları da dikkate alınmış, tarımdan ticarete geçilmiştir. Tahılın, madenlerin ve diğer ürünlerin ticaretini yapanlar çoğunlukla Milet'ten ve diğer İonia kentlerinden gelen kolonistler olmuşlardır.

Grekler koloniler kurarken sistemli bir biçimde hareket etmişlerdir. Genellikle aristokrat sınıftan "oikist" olarak adlandırılan bir kurucu seçilirdi. Bu kişi kolonistlere öncülük eder ve bunlara yer bulur, ardından seçilen toprağı kolonistler arasında eşit parsellere ayırırdı. Bu kişi öldükten sonra yarı tanrı ya da kahraman olarak kabul görürdü¹³³. Polis niteliği taşıyan koloniler ana şehir karşısında özgür ve bağımsızdırlar¹³⁴.

Hellenistik dönem Grek kolonizasyonunun nedenleri ise askeri, ekonomik ve politik olarak sıralanabilir¹³⁵. Bu nedenler bir anlamda diğer alanlarda olduğu gibi Roma kolonizasyonunun karakterine de etki etmiştir. Askeri sebepler ile kolonizasyon hareketini ilk başlatan kişi Makedon kralı II. Philip'tir. Diodoros¹³⁶ II. Philip'in özellikle Trakya'daki hâkimiyetini pekiştirmek ve barbar Trak kabilelerini durdurmak amacıyla pek çok koloni kurmuş olduğunu ifade ederken; Polybios¹³⁷ ise, İskender'in Media bölgesinin güvenliğini sağlamak amacıyla bölgenin sınırlarında bir çember gibi sıralanan Grek kentleri kurduğunu belirtmektedir. III. Antiokhos'da iç güvenliği sağlamak amacıyla Yahudileri Lydia, Phrygia bölgelerine yollayarak buralarda yeni yerleşimciler için kentler kurmuştur¹³⁸. Askeri nedenler içerisinde en önemlisi, terhis olan askerlere yer sağlamak ve böylelikle önemli stratejik yerleri kontrol etme isteğidir ki bu Roma veteran kolonilerinin öncüsü durumundadır. Bu şekilde Hellenistik monarşiler asker toplamada da bir zorlukla karşılaşmamaktaydılar¹³⁹. Ekonomik faktörler ise, bu dönem kolonizasyon hareketinin bir diğer nedenidir. Seleukoslar tarafından kurulan Orontes kıyısındaki Antiocheia kenti, yolların kesişim noktasında yer alması

¹³² T.Buckley, *Aspects of Greek History, 750-323 BC: A Source-Based Approach*, London, (1996), s. 25-26.

¹³³ Herodostos, *Age.*, I, 168-IV,159-VI,38; Plutarkhos, *Bioi Paralleloia: Theseus*, Çev.: B.Perin, London, (1948), s.36; S.B.Pomeroy-S.M.Burstein, *Ancient Greece*, Oxford, (2004), s.65-66.

¹³⁴ M.M.Austin and P.Vidal-Naquent, *Economic and Social History of Ancient Greece*, Los Angeles, (1977), s.61; Crawford-Whitehead, *Age.*, s.52.

¹³⁵ G.M.Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, The Islands and Asia Minor*, Los Angeles, (1995), s.63.

¹³⁶ Diodoros, *Bibliothèque Historique*, Çev.: C.H.Oldfather, London, (1983), 16.71.1-2.

¹³⁷ Polybios, *Historian Prote*, Çev.: W.R. Paton, London, (1954), 10.27.

¹³⁸ Cohen, *Age.*, s.63.

¹³⁹ G.T.Griffith, *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Cambridge, (1935), s.157-159.

sebebiyle ticari açıdan oldukça önemliydi. Strabon¹⁴⁰ bu dönem içerisinde Apameia Kelainai kentini Asya'nın en büyük ticaret merkezi (=Emporio) olarak adlandırmaktadır. Hellenistik dönemde kurulan ya da yerleri değiştirilen pek çok kent ticari açıdan önemli güzergâhlar üzerine kurulmaktaydı¹⁴¹. Hellenistik dönem kolonizasyonun bir diğer nedeni ise siyasi amaçlıdır. Özellikle Hellenistik monarşiler sahip oldukları toprakları yönetmek amacıyla yeni kentler kurmuşlardır. Buna en iyi örnek Lysimakhos'un Thrakia Khersonesos'unda kurduğu Lysimakheia'dır¹⁴².

Sonuç olarak Grek kolonizasyonun daha çok ticari amaçlı olarak özellikle deniz kıyısında ve doğal limanı bulunan yerlerde kurulduğu, hellenistik dönemde ise, ticari neden yanında dönemin siyasi yapısına uygun olarak daha askeri nedenlere kaydığı ve bu askeri nedenlerinde Roma kolonizasyonunun oluşmasına etki ettiği söylenebilir.

¹⁴⁰ Strabon, Age., XII.8.15.

¹⁴¹ Cohen, Age., s.65.

¹⁴² Diodoros, Age., XX.29.1; Plinius, Age., IV.48.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ROMA KOLONİZASYONU

5.1. Roma Kolonizasyonunun Nedenleri

Koloni kelimesinin anlamına bakıldığında, Roma kolonilerinin kuruluş amacı her ne kadar tarımsal ve ekonomik olarak görülse de içeriği farklıdır. İlk Roma kolonilerinin halka tarım yapabileceği toprak bulmak ya da ekonomik nedenlerle kurduğu söylenmektedir¹⁴³. Bununla birlikte ilk kurulan kolonilere bakıldığında amacın şüphesiz stratejik olduğu anlaşılmaktadır¹⁴⁴. Last'in da belirttiği gibi MÖ 4. yy.'dan II. Pön savaşlarının bitimine kadar kurulan kolonilerin asıl nedeni Roma'nın ve müttefiklerinin hâkimiyeti altında olan toprakları korumaktı¹⁴⁵.

Romalıların kolonize ettikleri kentlerin bazıları doğal bir korumaya ve dışarıdan gelecek basit saldırılara karşı durabilecek yapıya sahipti. Cicero¹⁴⁶, koloni kentlerinin sahip oldukları dağ geçitleri, limanlar ve nehir yatakları saldırıları önlemede, Roma ordusuna büyük avantaj sağladığını belirtmiştir. Bu nedenle bu tür kolonilerin askeri amaçla kurulduğu ileri sürülebilir. Roma bu tür kolonilerle fakir vatandaşlarına verimli toprak da sağlamış oluyordu. Bu tip kolonilerin saldırı amaçlı yerleşimden ziyade savunma yönü ağır basmaktaydı. Appian¹⁴⁷ bununla ilgili olarak; Roma ordusunun fethettiği topraklara kendi vatandaşlarını yerleştirdiği ve buraları bir garnizon olarak gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca bir yol üzerine kurulmuş olan koloniler, askeri yol sistemini işlerliğini sağlamakla ve denetlemekle kalmamış, kolonilerin ihtiyaç duydukları lojistik desteğin kolaylıkla yerine ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Kolonilerin askeri kimliği, yeni gelen koloni yerleşimcilerinin askeri amaçla yerleştirilmeleri¹⁴⁸ ve yerleşimcileri belirtmek için genellikle askeri terim kullanılması ile kanıtlanmaktadır¹⁴⁹.

Roma kolonileri askeri nitelikleri olmasına karşın aynı zamanda tarımsal ve ticari amaçlı olmaları da gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin, MÖ 181 yılında kurulan Aquileia

¹⁴³ E.T.Salmon, "Roman Expansion and Roman Colonization in Italy", *Phoenix*, Vol.:9, No: 2, (1955), ss.63-75, s.64.

¹⁴⁴ R.Wallace-W.Williams, *The Three Worlds of Paul of Tarsus*, London, (1998), s.87.

¹⁴⁵ H.M.Last, *Cambridge Ancient History*, Vol.: VII, Cambridge, (1990), s.473.

¹⁴⁶ Cicero, *On The Agrarian Law*, Çev.: J.H.Freese, London, (1930), II, 27, 73.

¹⁴⁷ Appian, *Civil War*, Çev.:J.L.S. Davidson, Illionis, (2000), 1.1.7.

¹⁴⁸ E.T.Salmon, *Roman Colonization Under The Republic*, London, (1969), s.24.

¹⁴⁹ E.T.Salmon, "Roman Expansion and Roman Colonization in Italy", *Phoenix*, Vol.:9, No: 2, (1955), ss.63-75, s.66.

kolonisinin her ne kadar askeri ihtiyaç nedeniyle kurulduğu düşünülse de ticari ve tarımsal amacının olduğu da göz ardı edilmemelidir¹⁵⁰. Aquileia'nın kuruluş nedeni söylendiği gibi askeri ihtiyaçlardan kaynaklansa da kurulduğu dönemden itibaren çevredeki toprakların parsellere bölünerek paylaşılması, bölgede tarım ve ticaret için gerekli barış ortamının sağlanmasının amaçlandığını da göstermektedir. Appian'ın¹⁵¹ da belirttiği gibi Roma kolonizasyon politikasını etkileyen ikinci faktör toprakların dağıtımıdır. Yani buraya gelen yerleşimciler çevrelerindeki toprakları denetlemekte ve işlemekteydiler¹⁵². Kolonizasyonun ilk yıllarından farklı olarak, Gracchus kardeşler¹⁵³ döneminden Augustus dönemi sonuna kadar olan kolonizasyon politikası incelendiğinde askeri gerekçelerin ekonomik unsurların önüne geçtiği görülmektedir. MÖ 1. yy.'da Marius askeri reformlarla birlikte veteranları için koloniler kurmuştu¹⁵⁴. Bu sebeple Sulla, Caesar, Triumvirler¹⁵⁵ ve Augustus askerler için yeni koloni kurmak zorunda kalmışlardır.

Roma kolonilerinin bir diğer kuruluş amacı; koloniler vasıtası ile Romalı olmayan halk arasında Roma kültür ve uygarlığını özümseterek, bölge halkını Romalılaştırmak (=Romanizasyon) ve bu sayede bölge üzerindeki hâkimiyeti sağlamlaştırmaktır. Fakat gerçekte Romanın politikası batı eyaletlerinde yer alan kentlerde hâkimiyetini sağlamlaştırmaktı. Bu konuyla ilgili Tacitus¹⁵⁶, Romanın barbar bir topluluk olan

¹⁵⁰ C.Knight, *The English Cyclopaedia: A New Dictionary of Universal Knowledge*, Cilt: 4, London, (1854), s.407; A.E.Astin, *The Cambridge Ancient History: Rome and the Mediterranean to 133 B.C.*, Cambridge, (1989), s.215.

¹⁵¹ Appian, *Age.*, 1.1.

¹⁵² M.I.Finley, *Antikçağ Ekonomisi*, Çev.: H.P.Erdemir, İstanbul, (2007), s.147.

¹⁵³ MÖ 2. yüzyılda köylüler giderek yoksullaşmış ve borçlanmıştı. Çare ise aristokrat bir Roma ailesinin mensubu olan Tiberius Sempronius Gracchus tarafından getirilmeye çalışıldı. MÖ 133 Halk Tribunus'u seçildi. Roma'nın İtalya'da fethetmiş olduğu toprakların kullanımına ilişkin bir kanun tasarısı hazırladı. Geniş arazilerden oluşan bu topraklar ihtiyacı olan köylülere veya çiftçilikle uğraşan halka dağıtılmalıydı. Fakat bu teklif muhafazakar bir yapıya sahip olan Senatus'un müdahalesiyle diğer Halk Tribunus'u olan Octavius tarafından reddedildi. Kısa bir süre sonrada senatörlerce öldürüldü. Kardeşinin öldürülmesinden dokuz yıl sonra Gaius Sempronius Gracchus MÖ 123 yılında Halk Tribunus'u seçildi. Gaius'un amacı kardeşinin ortaya koyduğu reformları gerçekleştirmektir. Gaius'un reformları ise yeni koloniler kurmak, toprak reformu meselesini yeniden harekete geçirmek, müttefiklere yurttaşlık verilmesi vs. Ancak müttefiklere yurttaşlık verme reformu reddedilmiş ve durum Senatus'u harekete geçirerek MÖ 121 yılında senatus tarafından öldürülmüştür. Bkz. O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.209-210-211.

¹⁵⁴ P.A. Brunth, *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Oxford, (1988), s.278-280.

¹⁵⁵ Roma'da devlet yönetimini üstlenen üçlü komisyon. *Triumviri Rei Publicae Constituendae*: Cumhuriyeti kurmakla görevli üçlü. I.Triumvir'lik (MÖ 60): Pompeius, Caesar ve Crassus; II.Triumvir'lik (MÖ 43): Marcus Antonius, Octavianus ve Lepidus. Bkz. R.J.Schork, *Latin and Roman Culture in Joyce*, Florida, (1997), s.47; O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.329.

¹⁵⁶ Tacitus, *Agricola*, Çev.: W.Peterson, London, (1914), s.21.

Britanialılar'a medeniyet götürerek onları barışçıl bir topluluk haline getirdiğinden bahsetmektedir.

Romalılar batı topraklarında Romalılaştırma politikasına devam ederken, doğu topraklarında aynı uygulamaya gitmemişlerdir. Çünkü buralarda kendi tarihlerinden de öncesine sahip gelişmiş birçok toplulukla karşılaşmışlardır. MÖ 4. yy.'da Büyük İskender ve kendisinden sonra gelen ardılları, Akdeniz'den Hindistan'a kadar uzanan bir imparatorluk kurmuşlardır¹⁵⁷. Daha önce var olan kültüre Hellenistik kültürünün de eklenmesiyle gelişmişlik düzeyi üst seviyelere çıkmış olan kentlere Romalılaştırma politikasının etki etmeyecek olmasından dolayı buralara sadece yeni yapılar eklemekle yetinmişlerdir. Özellikle Hadrian bu uygulamayı oldukça başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş imparatorlardan biridir.

Kolonilerde resmi dil Latinceydi; fakat MS 3. yy.'da Septimus Severus'un uygulamış olduğu politika sonucunda, imparator kolonileri denilen koloniler çoğaldığından, Yunancaya da izin verilmiştir¹⁵⁸.

Roma kolonileri; hizmetleri, boyutları ve konumları itibariyle, *Coloniae Civicum Romanorum* (=Vatandaş Kolonileri), *Coloniae Latinorum* (=Latin Kolonileri), ve *Veteran kolonileri* olmak üzere üç farklı karakter ortaya koymaktadır¹⁵⁹.

5.2. Roma Vatandaş Kolonileri (*Coloniae Civicum Romanorum*)

Coloniae Civicum Romanorum olarak da bilinen bu koloni tipi Latin kolonilerinden çok daha önce kurulduğu ifade edilmektedir.¹⁶⁰ Bu tip koloniler Roma vatandaşlık haklarına sahip olan kolonistlerce kurulmaktaydı¹⁶¹. Fakat I. Pön savaşından (MÖ. 264-241) sonra hizmet süreleri dolmuş askerler (=veteran) yerleştirilmeye başlanmıştır¹⁶². Roma vatandaş kolonileri, Latin kolonilerinden farklılık göstermektedir. Vatandaş kolonileri planlı bir şekilde deniz kıyılarına yerleştirilmekteydi. Bu yüzden bu kolonilere *maritime* ya da *coastguard*

¹⁵⁷ R.Stoneman, *Alexander the Great*, New York, (1997), ss.61-75; M.Wood, *In The Footsteps of Alexander Great: A Journey From to Asia*, California, (2001), ss.35-63.

¹⁵⁸ Franke, Age., s.39.

¹⁵⁹ J.C.F.Baehr, *Friedrich Creuzers Abriss der Römischen Antiquitäten Zum Gebrauch Bei Vorlesungen*, Darmstad, (1824), s.254; W.Ramsay, *A Manual of Roman Antiquities*, London, (1863), s.89; G.Mousourakis, *The Historical and Institutional Context of Roman Law*, Hampshire, (2003), s.156.

¹⁶⁰ L. De Blois-R.J.Van Der Spek, *An Introduction to the Ancient World*, New York, (2008), s.151.

¹⁶¹ D.Stocton, *The Gracchi*, Oxford, (2002), s.110

¹⁶² B.Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford, (1967), s.1; E.Ferguson, *Backgrounds of Christianity*, Cambridge, (2003), s.41.

kolonisi de denilmektedir¹⁶³. Temel görevleri limanları ve burada demirleyen donanmayı korumak ve saldırı esnasında Roma ordusunun hazırlanması için zaman kazandırmaktı¹⁶⁴. Örneğin Antium kolonisi MÖ 338 yılında bu amaçla kurulmuştu¹⁶⁵.

Vatandaş kolonilerinin Latin kolonilerinden diğer farklı yönü ise daha küçük boyutlu olmalarıydı. Vatandaş kolonileri 300 civarında aileden oluşmaktaydı¹⁶⁶. Koloni kurmaya gelen ailelere hayatlarını sürdürebilmeleri için 2 iugera¹⁶⁷ ölçüsünde toprak verilmekteydi¹⁶⁸.

5.3. Latin Kolonileri

MÖ 5. yy'ın erken evrelerinde Romalılar askeri ihtiyaçtan dolayı Latinler ile birleşme yoluna giderek Latin Federal Birliğini kurmuşlar ve birliğe üye olan Latinlerle birlikte düşmanlarına karşı savaşmışlardır¹⁶⁹. Foedus Cassianum'un MÖ 493 yılında fethedilen topraklara koloni kurmak istemesi ve yarı Romalı yarı Latinlerden oluşan bir halkın birlikte koloni kurması ile ilk Latin federal birliği oluşturulmuştur. İlk kurulan yedi koloni, Signia (MÖ 495)¹⁷⁰, Norba (MÖ 492)¹⁷¹, Ardea (MÖ 442)¹⁷², Circeii (MÖ 393)¹⁷³, Nepete (MÖ 383)¹⁷⁴, Sutrium (MÖ 383)¹⁷⁵ ve Setia (MÖ 382)¹⁷⁶ federal bir birlik oluşturma amacıyla kurulmuşlardır¹⁷⁷. Fakat bu durum zamanla değişmiş, adı geçen kentler kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşamaya başlamışlar, bunun üzerine Roma, Latin Federal Birliğine MÖ 338

¹⁶³ P.Doukelles-L.G.Mendone, *Structures Rurales et Societes Antiques Actes Du Colloque de Corfou*, Korfu, (1994), s.369; R.J.A.Talbert, *Atlas of Classical History*, Sydney, (2001), s.95.

¹⁶⁴ Stocton, Age., s.110.

¹⁶⁵; C.G.Star, "Coastal Defense in the Roman World", *JP*, Vol.:64, No:1, (1943), ss.56-70, s.56; E.T.Salmon, "Roman Expansion and Roman Colonization in Italy", *Phoenix*, Vol.:9, No: 2, (1955), ss.63-75, s.64; Levick, Age., s.1.

¹⁶⁶ Stocton, Age., s.110.

¹⁶⁷ İugera: Latin ölçü biriminde 1 iugera=0,23 Hektar=0,625 Dönüm. Bkz. T.Cornell, *The Beginnings of Rome: Italy and Rome From the Bronze Age to the Punic Wars (1000-264 B.C.)*, New York, (1995), s.269.

¹⁶⁸ Livius, *Ab Urbe Condita*, Çev.: B.O.Foster, London, (1952), VIII.21.XI; Cornell, Age., s.269; M.Ward F.M.Heichelheim, *A History of the Roman People*, New Jersey, (2003), s.83.

¹⁶⁹ J.E.Sandys, *A Companion To Latin Studies*, Cambridge, (1913), s.385.

¹⁷⁰ H.H.Scullard, *A History of the Roman World: 753 to 146 B.C.*, London, (2003), s.421.

¹⁷¹ J.Rich-G.Shipley, *War and Society in the Roman World*, London, (1997), s.19.

¹⁷² P.E.Matheson, *A Skeleton Outline of Roman History*, Oxford, (2008), s.9.

¹⁷³ A.Erskine, *Troy Between Greece and Rome: Local Tradition and Imperial Power*, Oxford, (2001), s.143.

¹⁷⁴ G.Forsythe, *A Critical History of Early Rome: From Prehistory to the First Punic War*, California, (2005), s.256.

¹⁷⁵ P.Erdkamp, *A Companion to the Roman Army*, Oxford, (2007), s.14.

¹⁷⁶ E.G.Hardy, *Some Problems in Roman History: Ten Essays Bearing on the Administrative and Legislative Work of Julius Caesar*, New Jersey, (2007), s.50.

¹⁷⁷ Sandys, Age., s.385.

yılında son vererek, buralara Romalı vatandaşları da yollayarak Latin kolonisi adı altında yeni bir uygulamaya geçmiştir¹⁷⁸.

“Coloniae Latinorum” olarak adlandırılan kolonilerin kuruluş amacı vatandaşlık kolonileri ile aynı olmasına rağmen aralarında bazı farklılıklar göstermektedir¹⁷⁹. Latin kolonileri, vatandaş kolonilerine göre çok daha büyük boyutlu ve mesafe olarak Roma kentine daha uzakta yer almaktaydı¹⁸⁰. Roma'nın etrafının Latin kolonileri ile çevrilmesi Roma İmparatorluğuna dışarıdan gelecek saldırılarda, düşman ordusu Roma kentine gelmeden önce bir savunma ile karşılaşacağından, savunma anlamında zaman kazandırmak gibi önemli bir avantaj sağlamaktaydı.

Latin kolonileri sadece Roma'ya değil, Latin kolonistlere de avantaj sağlamıştır. Bu sistemle kendi iç işlerinde özgür, dış işlerinde Roma'ya bağlı, vergiden muaf, kendi kanunlarını kendileri belirlemek gibi haklara sahiptiler.

5.4. Julius Caesar Dönemi Kolonizasyonu

Roma imparatorluğunda en önemli kolonizasyon hareketini gerçekleştiren imparatorlar Caesar ve Augustus olarak bilinmektedir. Özellikle Cumhuriyet rejiminden imparatorluk rejimine geçiş sürecinde iş başında bulunan bu kişiler kendi politikalarına uygun olarak geniş çaplı kolonizasyon hareketleri gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan ilki olan Caesar hakkında kısa bir bilgi verecek olursak MÖ 100 yılında dünyaya gelen Julius Caesar. MÖ 63 yılında devlet dininin başı (pontifex Maximus), MÖ 62-61 'de İspanya'da propraetor olmuş, Roma'ya döndükten sonra, MÖ 60'da Pompeius ve Crassus ile birlikte üçlü koalisyonda (birinci triumvirlik) yer almıştır. Yaklaşık sekiz yıl Gallia'da kalarak Gal kabilelerine karşı mücadele eden Caesar, MÖ 48 Ağustos'unda Pharsalus'ta yaptığı savaşta Pompeius'u yenilgiye uğratmış, Roma'ya döndükten sonra bir yıl için diktatör seçilmiştir. 15 Mart 44'de senatonun toplantı yeri olan tiyatroya giderken öldürülmüştür¹⁸¹.

Julius Caesar diktatör seçildikten sonra birçok alanda reform hareketlerine girişmiştir. Bunlardan bir tanesi de kolonizasyon konusuydu. Düzenli bir kolonizasyon hareketi takip eden Caesar, Gaius Gracchus'un koloni tipini esas alarak, eyaletleri ekonomik refaha

¹⁷⁸ Sandys, Age., s.385.

¹⁷⁹ L.Schmitz, *A History of Rome: From the Earliest Times to the Death of Commodus, A.D.192*, New York, (1847), s.204; F.F.Abbott, *Municipal Administration in the Roman Empire*, Princeton, (2007), s.4.

¹⁸⁰ Sandys, Age., s.386.

¹⁸¹ O.Tekin, *Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul, (1994), s.36.

ulaştırmak ve böylece kolonistlere yardımcı olmayı amaçlamıştır¹⁸². Caesar dönemi kolonizasyonun diğer dönem kolonizasyonlarından en büyük farkı ise, kurulan koloniler vasıtası ile eyaletleri Romalılaştırma isteğidir¹⁸³. Caesar, Romalılaştırmanın kolonilere vatandaşlık haklarının verilmesiyle mümkün olduğunu düşünmekteydi¹⁸⁴. Romalılaştırma amacıyla MÖ 49 yılında koloni statüsü verilen ilk kent Transpadane Gaul'dur¹⁸⁵. Diğer bir önemli kent ise, İspanya topraklarında yer alan İberia kenti idi. İberia kentini Romalılaştırma işlemi kente, Roma stilinde forum, hamam, tapınak, su kemeri, yol ve amphitheater yapılması ile başlanılmıştı. Kenti geliştirme işlemi yeterli seviyeye ulaştığı zaman ise Roma yasası gereğince kente *municipia*¹⁸⁶ statüsü, yerli halka da ailesi ile birlikte vatandaşlık hakkı verilmekteydi¹⁸⁷.

Caesar'ın Romalılaştırma politikasının en önemli nedeni Roma'nın içinde bulunduğu duruma uygun olarak sağlam müttefiklere sahip olmaktı. Caesar, eyaletlerin ekonomik seviyesini de en üst düzeye getirmek istiyordu. Bu amaçla önemli ticaret kentleri olan Capus, Korinth ve Kartaca'ya koloni statüsü vermiş ve bu kentler zamanla önemli ticaret merkezi haline gelmişlerdir¹⁸⁸. Caesar döneminde 31 adet koloni kurulmuştur¹⁸⁹. Fakat kurduğu bu kolonilerin genellikle ülke sınırları içinde olmasına ya da Akdeniz çevresinde olmasına özen göstermiştir. Ayrıca ülke içerisinde bulunan 80.000 fakir vatandaşlarını kurmuş olduğu kolonilere yerleştirmiştir¹⁹⁰. Caesar, kurulan bu koloniler sayesinde ticaret ve İmparatorluğun savunma hattı geliştirilmiştir¹⁹¹.

5.5. Augustus Dönemi Kolonizasyonu

Roma İmparatorluğu'nda koloni hareketlerine girişen bir diğer önemli kişi de Augustus'tur. Caesar'ın büyük yeğeni olan Caius Octavianus MÖ 63 yılında Roma'da doğmuştur. Caesar'ın öldürülüp mirasının ona kaldığının açıklanmasından sonra devletin en

¹⁸² M.Özsait, *Pisidia Tarihi*, İstanbul, (1985), s.88.

¹⁸³ G.E.F.Chilver, "Colonisation Under Caesar and Augustus", *The Classical Review, New Series*, Vol.: 4, No:1, (1954), ss.43-44, s.43.

¹⁸⁴ M.Cavendish, *The World and Its Peoples:Portugal and Spain*, London, (2010), s.401.

¹⁸⁵ M.Le Glay-J.Voisin-Y.Le Bohec, *A History of Rome*, Oxford, (2005). s.174.

¹⁸⁶ Municipia: Roma kenti ve yurttaşlığı statüsü verilerek Roma'nın koruması altına alınan fakat iç işlerinde özgür (otonom) olan İtalya'daki kent devletlerine ya da bu şekilde tesis edilmiş kentlere ve kapsadıkları topluma verilen isim. Bkz. C.Nicolet, *The World of the Citizen in Republican Rome*, Çev.: P.S.Falla, California, (1988), s.23.

¹⁸⁷ Cavendish, Age., s.401.

¹⁸⁸ R.Wallace –W.Williams, *Tarsus'lu Paulus'un Üç Dünyası*, Çev.: Z.İlkgelen, İstanbul, (1999), s.226.

¹⁸⁹ Chilver, Age., s.44.

¹⁹⁰ J.Thorne, *Julius Caesar: Conqueror and Dictator*, New York, (2003), s.84.

¹⁹¹ Levick, Age., s.4.

güçlü adamı olan Octavianus, MÖ 43'te Marcus Antonius ve Lepidus ile ikinci triumvirlikte yer almıştır. MÖ 31 yılında Actium savaşında Marcus Antonius'u yenilgiye uğrattınca Roma'nın tek hâkimi olarak kalmış ve bundan birkaç yıl sonra senato kendisine *Augustus* (= Kutsal) ünvanı vererek Roma Devleti'nin en büyük gücü ilan etmiştir. Augustus, MS 14'de Roma'ya gelirken yolda hastalanıp ölmüştür¹⁹².

Augustus, Roma tarihinin en büyük kolonizasyon hareketini, Caesar'ın kolonizasyon modelini bazı değişikliklerle uygulayarak gerçekleştirmiştir. En önemli değişiklik, Augustus'un kolonilere veteranları (=emekli asker) yerleştirmesidir¹⁹³. Actium Savaşı'nda (MÖ 31) Antonius'u mağlup ettikten sonra Augustus'un ordusundaki lejyon sayısı 52'ye çıkmıştı. Augustus'un her lejyonunda 4200-6500 piyade, 700 civarında atlı asker bulunmaktaydı¹⁹⁴. Bu kadar büyük bir ordunun masrafını karşılayamayacağı anlayan Augustus, yeni koloniler kurarak veteranları yerleştirmiştir¹⁹⁵.

Augustus, veteranlar için yer seçimini, kolonizasyon politikasına uygun yerlere göre yapmıştır. Kolonizasyon politikası, veteranlara yer bulunmasının yanında koloni yapılan bölgenin güvenliğini sağlamak, Romalılaşmamış bölgelerde Roma dil ve uygarlığının yayılmasını sağlamak amacını güdüyordu¹⁹⁶. Parion, Alexandria Troas ve Pisidia Antiochiası gibi kentlerde olduğu gibi sikkelerde kullanılan dilin Latince olması bu anlayışın bir ürünüdür. Augustus kolonizasyonlarını genellikle deniz kıyısına kurarak önemli limanların da güvenliğini sağlamıştır¹⁹⁷. Bu açıdan bakıldığında Parion coğrafi konumu ile Augustus'un Koloni politikasına uygunluk göstermektedir. Eyalet topraklarının her yerinde kurulan veteran kolonileri hemen hemen her zaman *ius Italicum* kazanıyordu, yani bu kolonilere sanki İtalya topluluklarıymış gibi vergi bağışıklılığı ve benzeri ayrıcalıkları kapsayan muamele uygulanmaktaydı. Malların paylaşımı hizmet yıllarının sayısına göre yapılıyordu¹⁹⁸. Augustus döneminde 72 adet koloni, 34 adet municipia kurulmuştur¹⁹⁹. Bu sistem Augustus'un

¹⁹² O.Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi: M.Ö. 27- M.S. 192*, İstanbul, (1976), s.29; O.Tekin, *Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul, (1994), s.36.

¹⁹³ T.R.S.Broughton, "Some Non-Colonial Coloni of Augustus", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol.:66, (1935), ss.18-24, s.19.

¹⁹⁴ S.Baring-Gould, *The Lives of the Saints*, Charleston, (2009), s.335.

¹⁹⁵ M.I.Henderson, "Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik Unter Caesar und Augustus by F.Vittinghoff", *JRS*, Vol.43, (1953), ss.138-141, s.140.

¹⁹⁶ M.Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, (1982), s.383.

¹⁹⁷ Levick, Age., s.6; B.H.Isaac, *The Near Under Roman Rule: Selected Papers*, Köln, (1998), s.91.

¹⁹⁸ P.R.Franke, *Roma Döneminde Küçükasya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, Çev.: N.Baydur ve B.Theis-Baydur, İstanbul, (2007), s.39.

¹⁹⁹ Chilver, Age., s.44.

ölümüne kadar sürdürülmüştür. Tiberius dönemiyle beraber küçük ölçekli kolonizasyon yapılmaya başlanmıştır²⁰⁰. Traian döneminde ise koloni statüsü yabancı kentlere bağışlanmaya başlanmıştır, yani zaten var olan küçük Asya kentleri kendi özel sikke darbına da sahip olma ayrıcalığını hak etmiş oluyordu²⁰¹. Augustus'un Anadolu'da kurmuş olduğu kolonileri Pisidia Antiochia, Olbasa, Comamenorum, Cremna, Parlais, Lystra, Germe, Ninica, Alexandria Troas, Apamea şeklinde sıralanabilir²⁰².

5.6. Roma Ordusu ve Veteran Kolonileri

Roma tarafından gerçekleştirilen kolonizasyon hareketleri ve veteran kolonilerinin oluşumunda Roma ordusunun yapısı da önemli rol oynadığından önce Roma ordusunun yapısına değinmekte fayda bulunmaktadır

Bir dünya imparatorluğu haline gelen Roma İmparatorluğu bu başarısını çağındaki devletlere göre oldukça güçlü ve disiplinli bir orduya sahip olmasına borçludur. Vatandaşların Roma ordusunda askerlik hizmeti temel görev olarak görülmüş ve ordu teşkilatı buna göre şekillendirilmiştir²⁰³.

Roma'da Askerlik hizmeti Servius Tullius (MÖ 578-534) döneminde zorunlu hale getirilmiştir²⁰⁴. Kazanılan topraklarla birlikte eli silah tutan tüm vatandaşları askere almak mümkün değildi ve buna lüzum da görülmüyordu. Çoğu zaman her biri ikişer legiondan oluşan iki consul ordusu yeterli görülüyordu. Legionların tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle beraber, Romalıların *phalanx*²⁰⁵ askeri sisteminin düşman kuvvetlerine karşı yetersiz kalmaya başlamasıyla ortaya çıktığı ileri sürülmektedir²⁰⁶. Legionların barındırdığı asker miktarı zaman zaman farklılıklar gösterse de ortalama olarak 3000-6000 piyade ile 300-600 arasında süvariden meydana gelmekteydi²⁰⁷.

MÖ 4.yy.'ın sonlarında İtalya içinde ve Romanya (=Dacia) komşu devletleri (Lavinium, Aricia, Nomentum, Pedum, Velitra ve Antium) yenmesiyle ve onların topraklarını kendi topraklarına katmasıyla yeni bir vatandaşlık türü ortaya çıkmıştır. Adı geçen devletlerin

²⁰⁰ Franke, Age., s.39.

²⁰¹ Franke; Age., s.39.

²⁰² O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s. 227-228.

²⁰³ H.Demircioğlu, Age., s.180.

²⁰⁴ P.Southern, *The Roman Army: A Social Institutional History*, Oxford, (2006), s.87.

²⁰⁵ Phalanx: Sarissa adını taşıyan uzun mızraklı hoplit denen askerlerden oluşan, hareket yeteneği yüksek askeri birlik. Bkz. A.Jones, *The Art of War in the Western World*, Illinois, (2001), s.34.

²⁰⁶ L.Keppie, *The Making of the Roman Army: From Republic to Empire*, Oklahoma, (1998), s.19.

²⁰⁷ L.Keppie, *The Making of the Roman Army: From Republic to Empire*, Oklahoma, (1998), s.15.

insanlarına, tam Roma vatandaşlık hakkı verilmesiyle, vergi alma sınırlarının ve mükelleflerinin artmasıyla ayrıca büyük oranda insan gücü artışı ile Roma gerek ekonomik gerekse askeri anlamda daha önceki durumuyla kıyaslandığında büyük bir güç kazanmıştır.

Pön savaşlarının bitmesi Scipio Afrikanus'a bir grup deneyimli subayı ve yüksek eğitilmiş profesyonel bir askeri grubu bırakmıştır²⁰⁸. Bu savaşlardan sonra Roma bir daha işgal tehlikesiyle karşılaşmamış olmasına rağmen, yeniden böyle bir durumla karşılaşabilir düşüncesiyle, Pön savaşları Roma'da profesyonel askerliğin yolunu açmıştır. Roma'nın bütün askerlik gücünü kullanmaması zaman içinde askerliğe karşı olan ilginin azalmasına neden olmuş ve varlıklı kişilerin kendilerini askerlikten kurtarma çabalarını güçlendirmiştir²⁰⁹.

Roma ordusundaki ilk büyük reform consul Marius (MÖ 104-103) döneminde yaşanmıştır²¹⁰. Kuzey Afrika'daki Numidia topraklarında hâkimiyet kurmak isteyen ve o toprakların yasal mirasçısı olduğu iddiasında bulunan Iugurtha, Numidia krallığı tahtına geçmişti. Uzun yıllar Roma'nın başına bela olan Iugurtha'nın Cirta kentini ele geçirip, oradaki Romalıları öldürmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Bunun üzerine Roma, Iugurtha'ya savaş ilan etmiş (MÖ 111), uzayıp giden savaş MÖ 107 yılı consulü C.Marius'un askeri yeteneği sayesinde Romalıların lehine dönmüş ve subayı Sulla sayesinde Iugurtha ele geçirilmiştir. Fakat Roma bu kez Germanlara karşı kuzey sınırını korumak zorundaydı. Germanlar, Roma ordularına üstünlük sağlıyor ve Roma için ciddi bir tehdit oluşturuyorlardı. Marius askeri dehası sayesinde Germanlara karşı üstünlük sağlamış, bu üstünlüğü de bazı askeri reformlar gerçekleştirilmesiyle başarmıştır. Belli bir servete sahip olmayan fakir köylüler ve zanaatkârlar (=proletarii) kanun gereği askere alınmadıklarından, bundan böyle onlara ücret ödenerek askerlik yaptırılacaktı. Bu askerlerden savaş zamanlarında yararlanılıyor, savaş bittiğinde geçimini sağlayacak kadar toprak verilerek terhis ediliyordu²¹¹. Böylece savaş için gerekli olan asker sayısı yeterli düzeye geliyordu²¹². Ayrıca ordu sisteminde de bir değişikliğe gidilerek “*cohortes*” adı verilen yeni askeri birlikler oluşturulmuştur. Bundan böyle bir

²⁰⁸ N.Machiavelli, *Discourses on Livy*, Oxford, (2003), s.XX.

²⁰⁹ L.Hense, *Helen-Latin Eskiçağ Bilgisi*, Çev.: S.Y.Baydur, İstanbul, (1948), s.295.

²¹⁰ J.J.Spielvogel, *Western Civilization: To 1500, Cilt:1*, Belmont, (2009), s.136.

²¹¹ O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.211-212.

²¹² M.A.Ağaoğulları-L.Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara, (1998), s.31.

legionda her biri 600 kişiden oluşan 10 cohortes bulunacaktı, bu, bir legionun 6000 kişiden oluşması anlamına gelmekteydi²¹³.

MÖ 1. yy. başlarında askere gidecek olan kişiler için kriter ülke menfaatlerinden ziyade generallere kişisel bağlılık olmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak cumhuriyetin geç zamanlarında kişisel ya da özel ordular oluşturulmaya başlanmıştır. Örneğin; MÖ 49 yılında Picenum kapılarını Caesar'a açmış ve vatandaşlar Caesar'ın askeri standartları altında olmasına rağmen Caesar'ın komutası altında askere alınmışlardır²¹⁴. Yokluk içinde yaşayan bu insanlara uygulanan en büyük motivasyon, maddi çıkar sağlayabileceklerinin söylenmesiydi²¹⁵.

MÖ 49-32 yılları arasında Roma'nın yaklaşık 420.000 kişilik bir askeri gücü vardı²¹⁶ ve bu gücün büyük çoğunluğu İtalyan'lardan oluşmaktaydı²¹⁷.

Augustus dönemine gelindiğinde ordunun yapısında bazı değişiklikler yapılmıştır. Orduya katılmanın başlıca kriteri olan vatandaşlık yaygınlaştırılmış; bunun için imparatorluğun uyruğu olan halklardan oluşan geniş kitle kullanılmıştır. Böylelikle legionlar artık İtalya'dan toplanacak askerleri beklemek yerine buldukları bölgede asker toplayabilecekti²¹⁸. Her ne kadar hizmet süreleri sona erdiği zaman, askerlerin, terhis edilmeyişlerine dair yakınmaların olmasına rağmen, yeterli miktarda maaş ve önceden saptanmış belirli bir hizmet süresi vardı. Bir legionerin yasal bir evlilik sözleşmesi yapamayacak olması ordu yaşantısının en büyük dezavantajıydı²¹⁹.

MS 1. yy.'da legionlara, Roma eyalet vatandaşlarından ya da askere alındıktan sonra vatandaşlık hakkı verilen kişilerde alınmaya başladı. Birçok asker, batıda İspanya, Fransa, Almanya ve Avusturya'dan, doğuda Asya'daki Grek şehirlerinden ve Makedonya'dan orduya alındı. Bu bölgelerden asker alımı taşıma ve askerlerin atanma problemlerini azalttı. Bu

²¹³ G.W.Bromiley, *International Standart Bible Encyclopedia:A-D*, Michigan, (1979), s.296; O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.254; T.Mommsen, *The History of Rome, Cilt:3*,Charleston, (2008), s.231.

²¹⁴ E.Rawson, "Caesar, Etruria and the Disciplina Etrusca", *JRS*, Vol.68, (1978), ss.132-152, s.132.

²¹⁵ P.A.Brunt, "The Army and The Land in the Roman Revolution", *JRS*, Vol. LII, (1962), ss.69-84, s. 76-77.

²¹⁶ J.B.Campbell, *The Roman Army 31 BC-AD 337: A Sourcebook*, London, (2003), s.9.

²¹⁷ J.B.Campbell, *The Roman Army 31 BC-AD 337: A Sourcebook*, London, (2003), s.9.

²¹⁸ M.Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, (1982), s.408.

²¹⁹ Bu uygulamada yine de sağlam ilişkilerin yaygın olarak ortaya çıktığı ve bu evliliklerden olan erkek çocukların geleceğin askere alınacak yetenekte vatandaşları olarak kabul edilmişlerdir. Bkz. N.Lewis-M.Reinhold, *Roman Civilization Book II*, New York, (1966), s.521-527.

durum askerler içinde evlerinin yakınlarında askerlik hizmeti yapmalarından dolayı kolayca kabul edilebilirdi²²⁰.

MS 2. yy.'ın sonlarında veteran kolonilerinin oluşmasında önemli bir adım olarak legionlar ve yardımcı birlikleri Roma İmparatorluğu içindeki 19 eyalette kalıcı üslere yerleştirdiler. Bu kalıcı üslerin etrafında yerleşim yerleri oluşmaya başladı²²¹.

MS 3. yy.'da, eyaletlerdeki kalıcı üsler etrafındaki yerleşim yerlerindeki insanlar da askere alınmaya başladı. Bu durum MS 3.yy.'da Roma'nın önemli bir asker kaynağına sahip olmasını sağlamıştır²²². Ayrıca MS 270-275 yıllarında Aurelian, Vandallar gibi Roma'ya karşı savaşmış olan ve savaşçı bir karaktere sahip olan Vandallardan insanları da orduya alarak, orduya ilaveli bir insan kaynağı sağlamıştır²²³.

MS 4. yy.'da eski askerlerin zorlamasıyla kendi oğulları da orduya asker olarak kaydedilmeye başladı ve böylece babadan oğla geçen askeri hizmet başlamış oldu.

Roma ordusunun devletin elinde büyük bir güç hale getiren en güçlü yönü disipliniydi. Askeri disiplin bakımından Romalılar bütün eski çağ milletlerini aşmışlardır. Bu disiplin o kadar güçlüydü ki, askeri emirlere itaat etmeyen oğlunu, askerlerin önünde idam ettiren Roma generallerinin varlığı bilinmektedir. Her Romalının bir askeri disipline sahip olması Roma ordusunun güçlü olmasında en büyük etkidir²²⁴.

Geç cumhuriyet döneminde terhis olan askerlerin sorumlulukları Roma devletinden ziyade hizmet ettikleri generallere aitti²²⁵. Caesar zamanına kadar askerlik hizmetini tamamlayan askerler ordudan ayrılırlar ve sivil yaşama geri dönerlerdi. Fakat Caesar tarafından MÖ 47-44 yılları arasında orduda hizmet sürelerini tamamlayarak ayrılan yaklaşık 15.000 civarında veteran askerler, sivil yaşamı etkilemeyecek şekilde küçük gruplar halinde İtalya içerisine yerleştirildi²²⁶. Böylece Caesar'la birlikte eski askerlerin belirli bölgelere devlet eliyle yerleştirilme bir başka deyişle veteran kolonizasyonunun ilk adımları Roma'da da atılmış oluyordu. Philippi savaşı sonrasında Cremona kentinin de dâhil olduğu 18 kente

²²⁰ J.B.Campbell, *The Roman Army 31 BC-AD 337: A Sourcebook*, London, (2003), s.9.

²²¹ J.B.Campbell, "The Marriage of the Soldiers Under the Empire", *JRS*, Vol. 68, (1978), ss.153-166, s.165.

²²² J.B.Campbell, *Greek and Roman Artillery*, Oxford, (2000), s.214.

²²³ P.Southern, *Roman Empire From Severus To Constantine*, London, (2001), s.112.

²²⁴ Demircioğlu, Age. S.185.

²²⁵ B.Campbell, "Colonisation and Veteran Settlements in Italy 47-14 BC by L. Keppie", *JRS*, Vol.74, (1984), ss.212-214, s.212.

²²⁶ B.Campbell, "Colonisation and Veteran Settlements in Italy 47-14 BC by L. Keppie", *JRS*, Vol.74, (1984), ss.212-214, s.212.

emekli olan askerler yerleştirilmiştir²²⁷. Bununla beraber terhis olan askerlere verilen topraklar ihtiyacı karşılayamayınca Cremona Kentine komşu olan ve Vergilius'un ailesine ait arazilerin de bulunduğu Mantua bölgesi de müsadere tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır²²⁸. Bu tip bir müsadere usulü veteranların yerleştirildiği kent veya bölge içerisinde kaçınılmaz olarak iki grup arasında ayrışmayı da beraberinde getirmekteydi. Sula ve Caesar döneminde bu ayırım açık bir şekilde eski ve yeni yerleşimciler olarak anılmaya başlandı²²⁹.

Augustus daha da ileri giderek, küçük gruplar halinde yerleştirmek yerine onlar için yeni yerleşim yerleri kurmaya başlamıştır²³⁰. Roma'da süren iç savaşlar sonrasında yıpranan Cumhuriyet, Augustus ile birlikte değişmiş, Roma'nın sahip olduğu geniş toprakların yönetimi tek bir kişinin eline geçmiştir²³¹. Augustus askeri bir reform olarak, asker sayısında azalmaya giderken diğer taraftan veteran askerlerin sorumluluğunu doğrudan Roma'nın sorumluluğu altına aldı²³². Augustus dönemi veteran kolonileri genellikle İtalya dışına, Romalı nüfusunun az olduğu bölgelere ve stratejik önemi olan bölgelere kurulmasına özen gösterilmişti. Parion'da bu anlayışa oldukça uygun bir kentti. Bu anlayış Parion'un, Augustus döneminde kolonize edilmiş ya da koloni statüsü verilmiş olabileceğinin bir başka kanıtı olarak görülebilir.

MS 14-117 yılları arasında 50 civarında eski asker yerleşim yerlerinin kurulduğu bilinmektedir²³³. MS 117 yılından sonra yönetime gelen imparatorlar eski askerler için yeni yerleşim yerleri kurmayı bırakmışlardır; çünkü yeni yerleşim yerleri kurmak hem Roma için oldukça pahalı olmaya hem de yeni yerleşim yeri bulma sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Bunun yerine yerleşik legionlar etrafında yeni ortaya çıkmaya başlayan yerleşim yerlerine yerleştirilmeye başladılar. Bu yeni durum, Roma için yeni asker kaynaklarının ortaya çıkmasını sağlayacaktı.

Veteranlar hakkındaki en önemli bilgilere İmparator Claudius (MS 41-54) zamanında verilmeye başlanan günümüz bilginlerinin diploma ya da diplomata adını verdikleri terhis

²²⁷ H.Nettlehip, *Vergil*, Charleston, (2008), s.30.

²²⁸ C.Kleinhenz, *Medieval Italy: An Encyclopedia*, New York, (2004), s.677.

²²⁹ J.B.Campbell, *Greek and Roman Military Writers*, New York, (2004), s.222.

²³⁰ E.G.Hardy, "The Movements of the Roman Legions from Augustus to Severus", *The English Historical Review*, Vol.2, No:8, (1887), ss.625-656, s.628; Broughton, A.G.M., s.20.

²³¹ C.D.Cocceianus, I.Scott-Kilvert, J.Carter, *The Roman History: The Reign of Augustus*, London, (1987), s.1-15.

²³² Campbell, *Greek and Roman Military Writers*, New York, (2004), s.193.

²³³ Campbell, *Greek and Roman Military Writers*, New York, (2004), s.211.

belgelerinden öğrenmekteyiz²³⁴. Terhis belgelerine imparatorun adı, veteranın görev yaptığı birlik, birliğin konum, komuta, subayının adı, verilen imtiyazlar ve zaman bilgileri yer almaktadır. Bu belgenin bir tanesi terhis olan askerlere verilirken bir kopyası ise Roma'ya yollanmaktaydı²³⁵.

5.7. Hadrian Dönemi Kolonizasyonu

MS 76 'da İspanya'da İtalica'da doğan Hadrian, babası öldükten sonra Traianus tarafından korunmuş, MS 100'de Traianus'un büyük yeğeni Sabina ile evlenmiş ve Traianus'un ölümü ile imparator olmuştur. MS 121-133 yılları arasında imparatorluğun çeşitli yerlerine geziler yapan Hadrian, imparatorluğun güçlenmesi için çalışmış, MS 138 yılında bir hastalık sonucunda ölmüştür²³⁶.

Hadrian'ın politikası, Roma'nın sınırlarını Augustus'un belirlediği şekilde –kuzeyde Ren ve Tuna nehirlerinden doğuda Fırat (=Euphrates) nehrine kadar muhafaza etmektir. Babası Traian yayılcı bir politika izleyerek Fırat'ın ötesine geçmiş, Armenia, Parthia ve Mezopotamya'yı fethetmişti; imparatorluğun sınırlarının bu kadar genişlemesi denetimi zorlaştırıyordu. Bu nedenle Hadrian, Doğu'daki askerleri Fırat'a kadar geri çekerek Fırat sınırını güçlendirmiştir. Traian'ın fethettiği yerleri de oraların yerli krallarına bırakarak Roma'nın vasalet kralları olarak kalmalarını sağlamıştır²³⁷. Hadrian, Caesar ve Augustus gibi direkt olarak koloni kurmamış; var olan kentlerin statülerini devam ettirmiştir. Parion sikkelerinde CGIP lejandına, İmparator Hadrian zamanında H (= Hadriana) harfinin eklenmesi bu anlayışın bir ürünü olmalıdır.

Hadrian, kişisel sebeplerin yanında kereste ihtiyacı, mimari yapıların yapılması, kentlerin şehirleştirilmesi ve bu şehirleri Roma'ya bağlama sebebiyle yeni kentler kurmuştur. Yeni kurulan bu tür Hadrian şehirleri, olasılıkla Hadrian'ın kendini Yunanlı görmesi nedeniyle, tipik Yunan şehir organizasyonu tarzında *strategoî*²³⁸ ve *arkhontes*²³⁹ yönetim anlayışından oluşmaktaydı²⁴⁰.

²³⁴ R.Alston, *Soldier and Society in Roman Egypt: A Social History*, New York, (1995), s.215.

²³⁵ Campbell, *Greek and Roman Military Writers*, New York, (2004), s.193.

²³⁶ O.Tekin, *Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul, (1994), s.38.

²³⁷ O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.254.

²³⁸ Strategoi: Eski Yunan kent devlerini 10 tane komutanın oluşturduğu bir birliğin yönetmesi. Bkz. O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.328.

²³⁹ Arkhontes: Yüksek devlet memurluğu. Bazı zamanlarda devletin veya kentin başı. O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.318.

²⁴⁰ Boatwright, Age., s.189.

Hadrian'ın ciddi anlamda yenileme ve genişleme çalışmalarına sahne olan kent Roma'dır. Roma'dan sonra ise Yunanlılaştırma politikasının merkezi olan Atina gelir. Bu sınıflamada üçüncü sırayı Anadolu'da Smyrna, Ephesos ve Bergama kentleri almaktadır²⁴¹.

Bütün bu koloni hareketleri ve karakterleri değerlendirildiğinde Parion'un coğrafi konumu ve sikkeler üzerinde yer alan "Gemella" (=İkiz) lejandı -ki bu iki ayrı veteran koloninin birleştirilmesi anlamına gelmektedir- Parion'un Augustus döneminde koloni edildiği ya da koloni statüsü verildiğini ortaya koymaktadır.

²⁴¹ D.Kienast, "Zur Baupolitik Hadrians in Rom", *Chiron Band*, No:10, (1980) ss.391-412, s.411.

ALTINCI BÖLÜM

6. PARİON ROMA KOLONİZASYON DÖNEMİ SİKKELERİ

İnceleyeceğimiz toplam 32 sikke; Kat.No. 1-7, 9, 12-16 ,20 , 27, 29, 30 Nekropolden, Kat.No.8, 10, 11, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 28, 31 Yamaç yapısından, Kat.No.24 Sondaj 1 açmasından, Kat.No. 26 Roma Villasından ele geçmiştir.

Parion antik kentinin Roma kolonizasyonunu gösteren sikkeleri kentin Roma dönemindeki yapısının yorumlanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Sikkeler üzerindeki betimler ve lejandlar değerlendirildiğinde önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Biz çalışmamızda bu sikkeleri öncelikle ikonografik açıdan ardından lejand olarak değerlendirerek bir takım sonuçlara ulaşmaya çalışacağız. Bu sikkeler, üzerlerindeki yazıların Latince olması ve bronz olmaları nedeniyle de oldukça önemlidir. Çünkü yazının Latince olması Romalılaştırma anlamında önemli bir uygulamadır. Sikkelerin bronz olması ise yine koloni kentlerinde görülen uygulamalardan biridir. Çünkü Roma imparatorları altın ve gümüş sikke basma hakkını kendilerinde toplamışlar bazı kentler dışında çoğu eyalet kentine sadece bronz sikke darbetme izni vermişlerdir.

6.1. İkonografik Açıdan

6.1.1. Rahip ve Saban (Kat.No. 1-17, Çiz.1)

Parion antik kenti kazılarında ele geçen Roma kolonizasyon dönemi sikkeleri içerisinde ilk grubu Kat.No 1 ile Kat.No.17 arasında yer alan saban ve onu kullanan tipinin işlendiği sikkeler oluşturmaktadır. Kat.No.1-17'de yer alan örneklerin arka yüzünde yer alan ve Makedonya'daki Philippi, Pisidia'daki Pisidia Antiochiası ve Troas bölgesindeki Lampsakos'un Roma döneminde basılan sikkelerinde de görülen bu tip, Roma'nın koloni politikasına uygun olarak kolonize ettiği kentlerde kullandığı ortak bir tip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu tipin bu bağlamda bir anlamı da olmalıdır. Rahip ve saban tipindeki ikonografinin Roma'nın kolonizasyon politikaları içindeki anlamını çözmek için öncelikle Roma'nın kuruluş efsanesine ve Roma'nın kent kurma ritüellerine bakmak gerekmektedir.

Efsaneye göre; Aphrodite'nin oğlu Aineias, Troia savaşında büyük faydalar sağlamış, Troia'lı kahramanların en meşhurlarından biriydi. Aineias, Troialıların gözünde Hektor'dan sonra gelen en ünlü kahraman olup, düşmanlarının bile saygısını kazanmıştı. Yunanlılar, Troia'yı ele geçirdikleri zaman, Aineias annesinin yani Aphrodite'nin yardımıyla, babası

Ankhises'i ve küçük oğlu Askanios'u yanına alıp, bazı arkadaşlarıyla birlikte bir gemiye biner ve denize açılır²⁴². Birçok yer gezen Aineias, sonunda Orta İtalya'daki Latium'a gelir ve yerleşir²⁴³.

Aineias'ın oğlu Askanios, Latium'da Alba Longa kentini kurar²⁴⁴. Uzun yıllar Askanios'un soyundan gelenler burada hüküm sürer. Günlerden bir gün, burada hüküm süren krallardan Numitor, kardeşi Amulius tarafından tahttan indirilir²⁴⁵. Amulius, tahta geçmez, ileride sorun yaratmaması için, Numitor'un çocuklarını öldürtür, kızı Rhea Silvia'yı da Vesta Tapınağı'na rahibe yapar²⁴⁶. Böylece Rhea, evlenemeyecek ve çocuk sahibi olamayacaktır; bir anlamda müstakbel varislerin önü de kesilmiş oluyordu. Bir Vesta rahibesinin hamile kalmasının cezası ölümdü²⁴⁷. Ancak Rhea Silvia'nın, savaş tanrısı Mars'tan ikiz çocukları oldu; adlarını Remus ve Romulus koydular²⁴⁸. Amulius hemen harekete geçerek Rhea Silvia'yı Tiber Nehri'ne atar ve ikizleri de bir sepet içine koyarak Tiber Nehrinin sularına bırakır²⁴⁹. Ancak bir süre sonra sepet bir incir ağacının dallarına takılıp kıyıya sürüklenir. İkizler, onları bulan bir dişi kurt tarafından emzirilir, daha sonra da bir Faustulus adında çoban tarafından büyütülürler²⁵⁰. Her ikisi de delikanlılık çağına gelince Amulius'u öldürüp, dedeleri Numitor'u tekrar Alba Longa tahtına çıkarırlar. Bu arada sepet içinde kıyıya sürüklendikleri yerde bir kent kurmaya karar verirler. Kehanet uyarınca kenti Palatinus tepesine kuracaklardı. Romulus, kentin tanrılar tarafından korunacağına inanarak kentin sınırlarının belirlenmesini bir çift beyaz sığırın koşulduğu sabanla yapmıştır. Kehanete göre ise bu sınır görünmez bir yapıya sahiptir. Remus ise sınırın çok ince olduğunu söyler ve bir düşmanın bu sınırdan böyle kolay geçer diyerek sınırın diğer tarafına geçer. Kehanetin bozulduğuna inanan Romulus, Remus'u bu nedenden dolayı öldürür²⁵¹. Romulus yeni kurulan kenti nüfuslandırmak için haydutlar, kaçaklar ve suçlu erkekleri toplayarak kente getirmiştir; daha sonra da, komşu Sabinleri bir ziyafete katılmaya ikna etmiş ve bu ziyafet sırasında

²⁴² R.Hard-H.J.Rose, *The Routledge Handbook of Greek Mythology: Based on H.J.Rose's Handbook of Greek Mythology*, London, (2004), s.585.

²⁴³ Ş.Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul, (1994), s.377; W.F.Hansen, *Handbook of Classical Mythology*, California, (2004), s.99.

²⁴⁴ T.P.Wiseman, *Remus: A Roman Myth*, Cambridge, (1995), s.1.

²⁴⁵ O.Gigon, *Studien zur Antiken Philosophie*, Berlin, (1972), s.192.

²⁴⁶ H.A.Gerber, *The Story of the Romans*, North Carolina, (2006), s.18.

²⁴⁷ O.Tekin, *Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.191-192.

²⁴⁸ S.M.Goodrich, *A Pictorial History of Ancient Rome: With Sketches of the History of Modern Italy*, New York, (1868), s.19.

²⁴⁹ N.Barber, *Rome*, London, (1998), s.8.

²⁵⁰ F.K.W.Lange, *German Prose Writing*, Charleston, (2008), s.11.

²⁵¹ S.Publishers-J.Parker-A.Mills-J.Stanton, *Mythology: Myths, Legends and Fantasies*, Cape Town, (2006), s.204.

Romalılar, Sabinlerin kadınlarını zorla kaçıırarak kendilerine eş yapmış; böylece yeni kurulan kentte bir toplum yaratılmıştır²⁵². Bu yeni oluşturulan toplum Roma toplumdur²⁵³.

Burada Roma'nın kent sınırlarının Romulus tarafından biri öküz diğeri boğa tarafından çekilen saban ile belirlenmesi sikkeler üzerindeki bu tipi doğurmuştur. Bu tipin Roma'nın özellikle kolonize ettiği ya da koloni statüsü verdiği kentlerde görülmesi bir tesadüf olmasa gerektir. Biri öküz diğeri boğa olan sabanı kullanan rahip betimi ise, Roma kentinin sınırları belirleyen ritüel ile bağlantılı olmalıdır. Bu ritüel *pomerium* olarak adlandırılmaktadır²⁵⁴.

Pomerium, kelime anlamı olarak *postmoerium* “duvarın ötesinde” kelimesinden türemiştir²⁵⁵. Pomerium, Roma mitolojisinin diğer önemli konularından bir tanesidir. İkiz kardeşlerin hikâyesi kent kuruluşunun yanında birbirleri arasında problem olan gizli sınırı da içermektedir. Parion ile Lampsakos arasında bir sınır anlaşmazlığının olduğunun ifade edilmesi de pomerium ile ilgili olmalıdır²⁵⁶. Yeni kurulan kent kehanetine göre; Remus, Aventine tepesinde altı tane, Romulus ise Palantine tepesinde yirmi adet karga görmüştür²⁵⁷. Bundan dolayı Romulus, Avantine tepesini yeni çizilen sınıra çok yakın olmasına rağmen Roma topraklarından ayırmak için pomeriumun dışında bırakmıştır. Bu mitoloji, Roma'nın kuruluşunu temsil etmektedir.

Pomeriumun somut temsili de mevcuttur. İmparatorluk döneminde iki metre genişliğinde, bir metre derinliğinde kare taş bloklar pomeriumu açıkça belirtmekteydi. Sırasıyla numaralandırılmış blokların üzerinde sınır uzunlukları Roma uzunluk birimine göre belirtilmişti. Pomerium blokları kenti kuran imparatorun itibarını yükseltmesinin yanında imparatorluk döneminden önceki hiçbir şeyi göstermemekteydi. Ayrıca zamanla değişen ve gelişen kentin sınırları bu blokların üzerinde de gösterilmekteydi²⁵⁸.

Cumhuriyet dönemi boyunca Romulus'un çizmiş olduğu orijinal sınırdaki üç değişiklik meydana gelmiştir. İmparatorluk döneminde ise sınır çizgilerinde Vespasianus ve Cladius döneminde değişiklikler yapılmıştır. Orijinal pomerium alanı Cladius döneminde 325 hektardan 665 hektara, Vespasian zamanında ise 745 hektara çıkarılmıştır²⁵⁹. MS 271-5 yılları

²⁵² O.Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, (2008), s.191-192.

²⁵³ Publishers vd., *Age.*, s.204.

²⁵⁴ A.Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, (1991), s.635.

²⁵⁵ Livy, *The Rise of Rome: Books One To Five*, Ed.: T.J.Luce, Oxford, (1998), s.52.

²⁵⁶ H.J.Rose, “The Cult of Volkanus at Rome” , *JRS*, Vol.23, (1933), ss. 46-63, s.58.

²⁵⁷ M.Beard-J.A.North-S.R.F.Price, *Religions of Rome: A History*, Cambridge, (2004), s.177.

²⁵⁸ Beard vd., *Age.*, s.177.

²⁵⁹ B.Lançon, *Rome in Late Antiquity: Everyday Life and Urban Change, AD 312-609*, New York, (2000), s.6.

arasında ise Aurelian sınır çizgisine bağlı kalarak Roma kentini dışarıdan gelecek saldırılara karşı sur yaptırmıştı²⁶⁰.

Augustus döneminde, imparatorluğun yeni koloni kentleri kurma girişiminde bulunmasından sonra sikke üzerinde saban betimlerine rastlamaktayız²⁶¹. Saban betiminin ilk kez Augustus sikkelerinde görülmesinin sebebi; Augustus'un kendini ikinci bir Romulus olarak görmesiydi ve sikkeler üzerinde pomeriumu, defne yapraklı taç giymiş, saban ile çizerken betimlenmiştir²⁶². Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında sikkelerde sabanı kullanan kişinin Augustus'ta olabileceği de ifade edilebilir. Sikke üzerinde görülen saban betimi Marcus Aurelius dönemine kadar devam etmiştir²⁶³. Sikkeler üzerinde saban betiminin görülmesi, Roma'nın kolonilerine ya da eyaletlerine bronz sikke basma hakkını tanınmasıyla mümkün olmuştur²⁶⁴. Sikkeler arka yüzlerinde görülen Augustus'u ve Romulus'u temsilen bir ya da iki rahibin çektiği bir öküz ve bir boğadan oluşan saban betimi yeni kurulan kentler için *sulcus primigenius* adıyla anılan bir ritüeldi²⁶⁵. Bu ritüel ile kent dışarıya karşı korunaklı olmuş oluyordu ve ayrıca ritüel her yıl *amburbium* adıyla geleneksel bir şekilde yapılmaktaydı²⁶⁶. Augustus'tan sonra gelen imparatorların da saban betimini koloni sikkelerinde kullanmasının sebebi muhtemelen Augustus ya da Romulus'a atıfta bulunmalarından kaynaklanıyordu. Ayrıca yine inceleyeceğimiz dişi kurt ve ikizler betimli sikkelerin "VRBS ROMA" lejandıyla uzun yıllar basılması yine Romanın kuruluş yıl dönümüne yönelik olmalıdır. Yeni kurulan koloni kentlerinde ya da koloni statüsü verilen kentlerde Priapos kültüne de rastlanılmaktadır²⁶⁷. Priapos kültünün sebebi ise pomeriumun *phallos* ile de çiziliyor olmasından kaynaklanmaktadır²⁶⁸. Parion'da gerçekleştirilen

²⁶⁰ P.J.Aicher, *Rome Alive: A Source-Guide To the Ancient City*, Illionis, (2008), s.21.

²⁶¹ W.G.Sayles, *Ancient Coin Collecting IV: Roman Provincial Coins*, Iola, (1998), s.7.

²⁶² Virgil, *Aeneid*, Ed.: K.W.Grandsden, Cambridge, (2003), s.31.

²⁶³ H.Papageorgiadou, *Melethmata*, Atina, (2004), s.35.

²⁶⁴ Sayles, Age., s.7.

²⁶⁵ S.Applebaum, *Judaea in Hellenistic and Roman Times: Historical and Archaeological Essays*, Leiden, (1989), s.119; L.Richardson, *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London, (1992), s.333; D.J.Gorgola, *Lands, Laws & Gods: Magistrates & Ceremony in the Regulations of Public Lands in Republican Rome*, North Carolina, (1995), s.217.

²⁶⁶ A.L.Frothingham, "The Roman Territorial Arch", *AJA*, Vol.19, No.2, (1915), ss.155-174, s.156; C.A.Meier, *Personality: The Individuation Process in the Light of C.G.Jung's Typology*, Einsiedeln, (1995), s.121.

²⁶⁷ C.G.Jung-C.Douglas-M.Foote, *Visions: Notes of Seminar Given in 1930-1934 by C.G.Jung*, Cilt 1, Princeton, (1997), s.1140.

²⁶⁸ Jung vd., Age., s.1140.

arkeolojik çalışmalarda Priapos kültünü işaret eden çok sayıda Phallos ele geçmesi²⁶⁹ bu açıdan değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır.

Sikkeler üzerinde görülen rahip ve saban betimi Augustus tarafından koloni edilen ya da koloni statüsü verilen diğer bazı kentlerin sikkeleri üzerinde de görülmektedir. İspanya’da Caesaraugusta²⁷⁰, Mysia’da Parion²⁷¹, Troas’ta Lampsakos²⁷², Pisidia’da Pisidia Antiokhia, Peleponnesos’ta Patrae²⁷³ kentlerinin kolonizasyon dönemi sikkeleri üzerinde saban betimi görülmektedir. Bu tip ile ilgili en önemli sorun üzerinde lejand bulunmayan sikkelerin lokalizasyonunun RPC I’de²⁷⁴ Makedonya’daki Philippi kentine ait olabileceği şeklindeki görüştür²⁷⁵. Ancak Parion’da yapılan kazılarda üzerinde lejand bulunmayan sikkelerin ele geçmesi bize bu tipin artık Parion’a ait olduğunu kesin olarak göstermektedir.

6.1.2. Genius (Kat.No. 18-19, Çiz.2)

Parion kazılarında ortaya çıkarılan koloni sikkelerinde görülen bir diğer tip Kat.No.17 ve 18’de görülen *genius*’tur. Etimolojik olarak *genere* (=soy, kök) kelimesinden türeyen Genius²⁷⁶, Roma zihniyetini en iyi anlatan kavramlardan biridir. Genius, aynı zamanda Roma halkının ruhunu da temsil etmektedir²⁷⁷. Bu ifade ise, *paterfamilias* (=ataerkil) kavramından türemiştir. Romalı ailelerde erkek çocuk olur olmaz ailenin başı oluyordu. Bu temel göreve ailenin devamını sağlamak ve ailesini her türlü tehlikelere karşı korumak anlamına gelen soyut bir özellik, manevi bir varlık verilmektedir²⁷⁸. İşte bu duygunun soyut kavramı Geniustur. Genius kişisel bir ruhtur ve böylece her erkek kendi geniusuna sahip olmaktadır²⁷⁹. Bir ailenin geniusu nasıl birbirini izleyen nesillerin temelini teşkil eden birliği ve devamlılığı ifade ediyorsa, genius sonradan aralarında kan bağı olmayan birbirini nesiller boyunca ortak menfaat ve amaçlarla bağlı bir insan topluluğuna ait olmuş, bu topluluk kendi başına bir bütün haline gelmiştir. Böylece imparatorluğun başlarında, ordunun, alayın ve imparatorların

²⁶⁹ C.Başaran, “2009 Parion Kazıları”,Baskıda.

²⁷⁰ Sayles, Age., s.7.

²⁷¹ RPC I, Age., s.385, 2261-2262.

²⁷² RPC I, Age., s.387, 2268.

²⁷³ A.M.Eckstein, “The Foundation Day of Roman ‘Coloniae’ “, *California Studies in Classical Antiquity*, Vol.12, (1979), ss.85-97, s.96.

²⁷⁴ RPC I, s.309.

²⁷⁵ Lenger, Agm., s.256.

²⁷⁶ Y.Bonnefoy-W.Doniger, *Roman and European Mythologies*, Chicago, (1992), s.127.

²⁷⁷ P.Rehak-J.G.Younger, *Imperium and Cosmos: Augustus and the Northern Campus Martius*, Wisconsin, (2007), s.113.

²⁷⁸ R.H.Barrow, *Romalılar*, Çev.:E.Gürol, Ankara, (1965), s.13.

²⁷⁹ S.Augustine, *City of God*, Ed.: H.Bettenson, London, (2003), s.271.

geniusundan bahsedilmiştir²⁸⁰. Genius, 9 Ekim günü Fausta Felicitas ve Venus Victrix tarafından Capitoline’de onurlandırılarak ülkenin başarısı, korunması ve bereketi ile ilişkilendirilmiştir²⁸¹. Sonuçta genius kişisel bir ruhtan Roma toplumunun genel bir inancı haline gelmiş ve *Genius Populi Romani* adıyla yayılım kazanmıştır²⁸². Fakat genius en önemli yayılımını Augustus döneminde yaşamıştır. Augustus *lares* (=evlerin koruyucusu) ve *geniusu* birleştirmek istemiş bundan dolayı kült Augustus’un ölümüyle beraber Genius Augusta olarak anılmıştır²⁸³.

Genius, Kat.No.17 ve 18’de de görüldüğü üzere sikkeler üzerinde genel olarak oturur ya da ayakta, bir elinde patera diğer elinde bereket boynuzu (=cornucopiae) tutan ve altara libasyon yapan genç bir erkek şeklinde betimlenmiştir²⁸⁴. Parion örneklerinde ise oturur vaziyette değil ayakta Roma ruhunun personifike (Kişileştirme) edilmiş hali olarak betimlenmiştir. Koloni kentlerinin sikkelerinde genius tipinin yer alması ise kentin ruhuyla ilgili olmalıdır. Sikkeler üzerinde görülen bu tip, yeni kurulan kentlerin genius tarafından korunacağı inancı sebebiyle çok fazla kullanım görmüştür. Genius tipinin sadece koloni sikkelerinde değil Roma darplı sikkelerde de kullanım görmesi Romanın Genius kavramına verdiği önemi yansıtmaktadır. Sikke üzerindeki genius tipi özde “Roman Genius Augusti” kavramıyla bağlantılı olmasına rağmen küçük değişikliklere uğramıştır²⁸⁵. Nero dönemi sanatıyla karakteristik formuna ulaşmış ve imparatorluğun Achaea kentinde yeniden koloni kurulması ile yaygınlık kazanmıştır. Bu tip, Nero’nun ziyaretiyle bağlantılı olduğu düşünülen Buthrotum ve Patrae kentlerinde de bilinmektedir²⁸⁶. Parion kentinin yanı sıra Anadolu’da yer alan bir diğer Roma koloni kenti Antiochia’da da genius tipli sikkeleri görmekteyiz²⁸⁷. Domitian döneminde genius tipinin yeniden hayat kazandığı bilinmektedir. Domitian döneminden itibaren genius tipi, koloni edilen ya da yeniden koloni statüsü verilen kentlerin kutsanmasını simgeleyen bir unsur olmuştur²⁸⁸.

²⁸⁰ Barrow, Age., s.14.

²⁸¹ Richardson, Age., s.181.

²⁸² J.B.Lott, *The Neighborhoods of Augustan Rome*, Cambridge, (2004), s.112.

²⁸³ Bonnefoy-doniger, Age., s.128.

²⁸⁴ M.I.Rostovtzeff, *The Social & Economic History of the Roman Empire, Cilt.1*, Oxford, (1926), s.97; M.Green, *Symbol and Image in Celtic Religious Art*, London, (1992), s.115.

²⁸⁵ Papageorgiadou, Age., s.36.

²⁸⁶ Papageorgiadou, Age., s.37.

²⁸⁷ Franke, Age., s.40, 455.

²⁸⁸ Papageorgiadou, Age., s.37.

6.1.3. Capricorn (Kat.No. 20-28, Çiz.3)

Capricorn, Parion'un Roma dönemi sikkeleri üzerinde yer alan bir diğer tiptir. Kat.No.20 – 28 arasındaki örneklerde görüldüğü üzere ön yarısı keçi, arka yarısı balık şeklinde tasvir edilen Capricorn²⁸⁹, oniki tane olan burç imgelerinden de bir tanesidir²⁹⁰. Özellikle Augustus döneminde görülen bu fantastik yaratık Augustus döneminden sonra da bazı Roma imparatorları tarafından kullanılmıştır.

Roma döneminde sıkça karşımıza çıkan capricorn'un ortaya çıkışı hakkında Greklerin bir mitolojisi bulunmaktadır²⁹¹. Bu mitolojiye göre; sürülerin ve çobanların tanrısı olan Pan²⁹², Typhon canavarı tarafından kovalanmaktaydı. Nil Nehrine gelen Pan, nehrin üstünden atlamaktan başka çare olmadığını düşünerek Nehrin diğer tarafına doğru zıplamıştır. Nehrin diğer ucuna az kalmışken Pan'ın arkası suyun içine batmaya başlar, Fakat Pan'ın başı hala suyun üzerindedir. Bu esnada bir tane balık Pan'ı arkasından ısırması ve böylece capricorn meydana gelmiştir²⁹³.

Roma döneminde capricorn İmparator Augustus ile ilişkilendirilmiştir²⁹⁴. Bu konuyla ilgili değişik görüşler ileri sürülmektedir. İlk görüş konuya astronomik açıdan yaklaşmaktadır. Astronomik olarak güneş ışınları 21 Eylül'den başlayarak 21 Aralık tarihleri arasında oğlak dönencesi üzerine gelir ve 21 Aralık tarihinde güneş ışınları oğlak dönencesi üzerine doksan derecelik açıyla düşer²⁹⁵. Augustus'un Eylül ayında doğduğu düşünülerek oğlak (capricorn) dönencesi ile ilişkilendirilmiş olabilir²⁹⁶. Diğer bir yönden Augustus 23 Eylül günü doğmuştur. Bu tarihi burçlar açısından incelersek 23 Eylül tarihinin Oğlak burcundan (capricorn) ziyade terazi burcuna (=libri) denk geldiğini görmekteyiz²⁹⁷. Fakat Julius dönemi takvim (julian takvimi) reformundan önce kullanılan Roma takvimine göre oğlak burcuna denk gelmektedir. Dolayısıyla Augustus capricorn burcuna denk gelen tarihte dünyaya

²⁸⁹ H.Lehman, *The Language of God in the Universe*, Illionis, (2006), s.226.

²⁹⁰ T.Barton, *Power and Knowledge: Astrology, Physiognomics and Medicine Under the Roman Empire*, Michigan, (2005), s.40.

²⁹¹ M.Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*, California, (1998), s.77.

²⁹² Can, Age., s.80.

²⁹³ P.Danet, *A Complete Dictionary of the Greek and Roman Antiquities: Explaining*, London, (1700), CAPRICORNUS; Dixon-Kennedy, Age., s.77.

²⁹⁴ M.R.Molnar, *The Star of Bethlehem: The Legacy of the Magi*, North Carolina, (2000), s.160.

²⁹⁵ J.Olney, *Practical System of Modern Geography: Or, A View of the Present State of the World*, New York, (1836), s.14.

²⁹⁶ K.Volk, *Manilius and His Intellectual Background*, Oxford, (2009), s.148.

²⁹⁷ National Museums & Galleries of Wales, *Birthday of the Eagle: The Second Augustan Legion and the Roman Military Machine*, Cardiff, (2002), s.14.

gelmiştir²⁹⁸. Bu görüşlerin dışında Augustus'un doğduğu saatin yükseleninin oğlak burcuna denk geldiği de ileri sürülmektedir²⁹⁹.

Capricorn betimi ilk olarak Augustus rakibi olan Marcus Antonius'a karşı Augustus taraftarı olan Q.Oppius tarafından Cyrene'de MÖ 41-40 yıllarında basılmıştır³⁰⁰. İlk Augustus sikkesi üzerinde capricorn betiminin görüldüğü denariusun tarihi MÖ 28'dir³⁰¹. MÖ 21 yılı civarında senato Augustus'un doğduğu günü şanslı gün ilan etmiş ve bunun her yıl kutlanılacağını duyurmuştur. Bundan dolayı Augustus sikkeleri üzerinde capricorn, Augustus'un doğumuyla ilgili olduğu kadar, şans kavramını da içerir bir duruma gelmiştir³⁰². Ayrıca capricorn ile birlikte resmedilen globus Augustus'un ülke ve denizler üzerindeki gücünü temsil etmektedir. Globusun yanı sıra capricorn birçok sikkenin arka yüzünde bereket boynuzu (=cornucopia) ile verilerek verimliliği temsil etmiştir³⁰³. Bu simge daha sonra Augustus legionlarının kurmuş oldukları kolonilerin ya da koloni statüsü verilen kentlerin simgesi durumuna gelmiştir. Augustus için iyi şans anlamına gelen simge, legionlar tarafından da iyi şans anlamında ve Augustus'a atfen kullanılmıştır³⁰⁴. Capricorn simgesini kullanan legionlardan bazıları; *II Augusta*, *XIV Gemina*, *XXI Rapax* ve *III Scythica*'dır³⁰⁵. Anadolu'da Augustus döneminde, Parion kenti dışında Efes³⁰⁶ ve Bergama'da³⁰⁷ capricorn tipini sikkelerine basmışlardır. Ayrıca Parion antik kenti tiyatrosunda capricorn betiminin de yer aldığı bir aedícula alınışının ele geçmesi (Resim.) kente Augustus döneminde koloni statüsü verilmiş olabileceğinin bir diğer kanıtı olarak görülebilir.

6.1.4. Praefericulum (Kat.No. 29-30, Çiz.4)

Praefericulum, Parion antik kentine ait olan koloni sikkelerindeki iki örnekle karşımıza çıkan tiplerden bir tanesidir. Etimolojik olarak incelendiğinde kelimenin ön eki olan *prae-* gömme, defin, cenaze ile ilgili olan kelimelerde bulunmaktadır. *Fericulum* ise anlam

²⁹⁸ T.R.Holmes, "The Birthday of Augustus and the Julian Calender", *The Classical Quarterly*, Vol.6, No.2, (1912), ss.73-81, s.73.

²⁹⁹ T.Barton, "Augustus and Capricorn: Astrological Polyvalency and Imperial Rhetoric", *JRS*, Vol.85, (1995), ss.33-51, s.33; L.J.F.Keppie, *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971-2000*, Stuttgart, (2000), s.128.

³⁰⁰ Barton, Age., s.41.

³⁰¹ Barton, Age., s.41.

³⁰² Barton, Age., s.41.

³⁰³ I.E.Clark, *Royal Secret*, Montana, (1995), s.117.

³⁰⁴ L.Keppie, *The Making of the Roman Army: From Republic to Empire*, Oklahoma, (1998), s.139.

³⁰⁵ L.Keppie, *The Making of the Roman Army: From Republic to Empire*, Oklahoma, (1998), s.139..

³⁰⁶ BMC, 696.

³⁰⁷ C I, s.65, 16.

bakımından net bir şeyi ifade etmemektedir³⁰⁸. Praefericulum, bronz, gümüş, cam veya mermerden yapılmış, tek kulplu, sürahi formlu bir sunu kabıdır³⁰⁹.

Praefericulum, Etrüsk ayinlerinde rahiplerin kullandığı bir dinsel kaptır. Tanrılara kurban edilen hayvanın kanı bu kaba doldurulur ve o kan libasyon edilirdi³¹⁰. Daha sonraları ise bu kap Etrüsk mezarlarında ölü hediyesi olarak da görülmüştür³¹¹. Roma döneminde de görülen bu kap türü büyük olasılıkla Etrüsklerden Roma dinine geçmiştir ve Romada da dinsel törenlerde kullanılmaya devam etmiştir. Kent kurma ritüellerinin çoğunun Roma'ya Etrüsklerden miras kaldığı düşünüldüğünde praefericulumu'nda bu anlamda değerlendirilmesi mantıklıdır. Ancak Etrüsklerden farklı olarak Romalılar şarap libasyonu da yapmışlardır³¹². Romalı rahipler, praefericulum içerisinde yer alan şarabı öncelikle diğer ellerinde tuttukları pateraya, pateradan da Roma altarında yer alan libasyon boşluğuna sunu yaparlardı³¹³.

Parion koloni sikkesi üzerinde praefericulumun yer alması kentin kuruluşuna dair bir libasyon yapılmış olabileceğiyle bağlantılıdır ki bir Etrüsk geleneği olan bu uygulama dinsel anlamda olduğu gibi az önce de değindiğimiz üzere Etrüsklerden Roma'ya geçmiş ve kent kurma ritüellerinde kullanılmıştır. Rahiplerin yeni kurulan kentler sınırlarını belirlemek için yaptıkları ayini saban konusu içerisinde incelemiştik. Sunu kabının sadece rahipler tarafından kullanılıyor olması akla; bu ayinin koloni edilen kentle ilgili bir ritüel olması düşüncesini getirmektedir. Parion antik kentinde bir libasyon yapıldığı ve bu libasyon yapılan yerde de bir Roma altarının olabileceğini göstermektedir. Praefericulum betimi sadece koloni sikkelerinde değil Roma darphı diğer sikkelerde de yer almaktadır. Buna örnek olarak Makedonya'da yer alan Pella³¹⁴, Korinth³¹⁵ sikkelerini gösterebiliriz.

³⁰⁸ H.M.Hubbell, *Yale Classical Studies: Edited forth Department of Classics*, Cambridge, (1923), s.22.

³⁰⁹ W.H.Smyth, *Descriptive Catalogue of a Cabinet of Roman Imperial Large-Brass Medals*, London, (1834), s.133; J.Evans, *Account of Excavations on the Sites of Two Roman Villas at Box Moor, Herts*, London, (1853), s.3; C.A.Eaton, *Rome in the Nineteenth Century: Containing A Complete Account of the Ruins of the Ancient City, The Remains of the Middl Ages and the Monuments of Modern Times Cilt:2*, London, (1860), s.167.

³¹⁰ S.Birch, *History of Ancient Pottery*, London, (1858), s.212.

³¹¹ Birch, Age., s.212.

³¹² R.Stuart, *Caledonia Romana: A Descriptive Account of the Roman Antiquities of Scotland*, Cambridge, (1852), s.328; A.Palladio-V.Hart-P.Hicks, *Palladio's Rome: A Translation of Andrea Palladio's Two Guidebooks to Rome*, Çin, (2006), s.79.

³¹³ S.D.Wilson, *The Archaeology and Prehistoric Annals of Scotland*, Edinburg, (1851), s.201.

³¹⁴ RPC II, 1533,1539,1544.

³¹⁵ RPC II, 1123,1129-1130.

6.1.5. Dişi Kurt ve İkizler (Kat.No. 31-32, Çiz.5)

Çalışmamızda iki örnekle temsil edilen görülen dişi kurdun ikizleri emzirdiği tip önem arz etmektedir. Dişi kurt ve Remus- Romulus kardeşler ile ilgili mitolojiyi saban tipli sikkeler konusu içerisinde incelenmişti. Remus ve Romulus, Roma toplumunun soyunu yürüten ve Roma kentini kuran kardeşlerdir. Remus-Romulus'un Roma kentini kurma teması her yıl geleneksel olarak çıkarılan sikkeler üzerinde işlenmiştir. Sikkelerin ön yüzünde Roma kentinin koruyucu tanrıçası Roma'nın miğferli başı ve "VRBS ROMA" lejandı, arka yüzde ise Roma kentini kuran dişi kurt ve ikizler betimi yer almaktadır³¹⁶. Mitolojide Roma kentini kurmadan önce Palatine tepesinin etrafını sabanla çizerek kent sınırını (=pomerium) oluşturmuşlardır ve böylece Roma kentinin pomeriumu her yıl geleneksel olarak kutlanan bir ritüel haline gelmiştir. Geç Roma döneminde basılan sikkeler üzerinde de VRBS ROMA lejandı ve dişi kurt ile ikizlerin yer alması bu gelenekselliğin bir kanıtı olarak görülebilir.

Bu sahne sikkeler üzerinde ilk olarak MÖ 137 yılında görülmeye başlanmıştır. MS 330 yılında Konstantinopolis kentinin kuruluş kutlamaları nedeniyle darbedilen sikkelerde yeniden betimlenen tip, aynı yy.'ın ortalarına kadar görülür. Son kez MS 476 yılında darbedilen follisler üzerinde rastlanmıştır³¹⁷.

Yeni kolonize edilen kentlerin pomeriumunun sabanlarla çizildiğini yine saban konusu içerisinde incelemiştik. Sabanla sınır çizme, Roma kentinin kuruluşuna ve Remus-Romulus kardeşlere yönelik bir gelenektir³¹⁸. Sabanla sınır çizen rahipler bazı sikkeler de bir, bazı sikkelerde iki kişi olarak betimlenmiştir. Bunun nedeni pomeriumu Remus ve Romulus kardeşlerin iki kişi ile başlayıp, Romulus'un kardeşini öldürdükten sonra tek başına tamamlamasından kaynaklanıyor olmalıdır. Yeni kurulan kentlerin sınırının çizilmesi Remus ve Romulus kardeşlerle bağlantılı olmasından dolayı, koloni edilen kent bastığı sikkeler üzerinde bu konu sık sık işlenmiştir³¹⁹. Bu örnek olarak Pisidia Antiokhia'sında basılan sikkeler üzerinde dişi kurt ve ikizler, saban tipli sikkeleri görmekteyiz³²⁰. Bu sikke tipi koloni

³¹⁶ J.G.Milne, "The Problem of the Early Roman Coinage", *JRS*, Vol.36, Parts 1 and 2, (1946), ss.91-100, s.99; E.Hostetter-T.N.Howe-E.P.Allison, *The Romano-British Villa at Castle Copse, Great Bedwyn, Indiana*, (1997), s.212-213; D.L.Vagi, *Coinage and History of the Roman Empire, c.82 B.C.-A.D.480, Cilt.I*, Chicago, (1999), s.530.

³¹⁷ J.M.Jones, *Dictionary of Ancient Roman Coins*, London, (1990), s.327.

³¹⁸ J.Evans, *The Art of Persuasion: Political Propaganda From Aeneas to Brutus*, Michigan, (1995), s.74.

³¹⁹ M.B.Comstock, "Greek Imperial Coins", *Boston Museum Bulletin*, Vol.65, No.342, (1967), ss.160-174, s.164.

³²⁰ Comstock, *Age.*, s.164.

kentlerinin standart koloni sikke tiplerinden bir tanesidir³²¹. Romalıların soyunu ve şahsiyetini gösteren bu ikonografi, kolonilerde kullanılmaya başlamasıyla birlikte, yeni kurulan kentlerin en belirleyici özelliği olmuştur. Dişi kurt ve ikizler, sabanı da işaret ettikleri için koloni ile ilgili genel bir anlam ifade etmektedirler³²². Anadolu’da dişi kurt ve ikizler tipli sikke basan iki kent Parion ve Pisidia Antiokhia’sıdır. Roma koloni İspanya’da koloni kurmuş olduğu İllerda, Yunanistan’da Neapolis³²³ isimli kentlerin sikkelerinde de bu tip görülmektedir³²⁴. Bunun yanında Roma, dişi kurt ve ikizler tipini koloni kentlerinde kullanarak bir taraftan da kendi propagandasını yaparak Romalılaştırma politikası amaçlamıştır³²⁵.

6.2. Lejandlar

Parion kazılarında ele geçen sikkeler genelde oldukça düşük kondüsyonlu olduğundan tahlil edilmeleri oldukça zor olmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda kondüsyonu nispeten yüksek 32 adet Roma kolonizasyon dönemine ait sikkeye katalogda yer verilmiştir. Bu sikkelerin arka yüzlerindeki lejandlar Parion’un kolonizasyonu hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Otuz iki sikkenin arka yüzlerindeki lejandlar çeşitlilik göstermektedir. Bunlar; Kat.No. 29,30’da “D D”, Kat.No. 20 “AVGVSTVS”, Kat.No. 5, 9,11, 12, 13, 14, 19, 21, 22, 24, 26, 32’da “C G I H P” , Kat.No. 10, 18’de “C G I H PA” , Kat.No. 31’de “C G I H PAR” lejandlarıdır. Fakat kolonizasyonla ilgili olmasından dolayı Kat. No. 29 ve 30’un ön yüz lejandları önem arz etmektedir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde “C G I P” lejandı yer almaktadır. Lejandları kronolojik açıdan incelemek gerekirse öncelik “C G I P” lejandı olmalıdır.

6.2.1. C.G.I.P (Colonia Gemella Iulia Pariana) (Kat.No. 29-30)

C G I P lejandının açılımı “ *Colonia Gemella Iulia Pariana*” şeklindedir³²⁶. Lejandın ilk kelimesi olan “*colonia*” koloni anlamına gelmektedir³²⁷. İkinci kelime “*gemella*” oldukça önemlidir. Gemella kelime olarak *gemina*’dan türemiştir. Gemina kelimesinin Türkçe karşılığı

³²¹ W.J.Conybeare-J.S.Howson, *The Life, Times and Travels of St. Paul*, California, (1882), s.293; G.Salmeri-A.Raggi, *Colonia Romane Nel Mondo Greco*, Roma, (2004), s.214.

³²² W.M.Ramsay, *The Cities of St.Paul: Their Influence on his Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor*, London, (2009), s.365.

³²³ B.Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden, (2004), s.261.

³²⁴ J.Y.Akerman, *Ancient Coins of Cities and Princes: Geographically Arranged and Described by John Yonge Akerman*, London, (1846), s.38; Evans, Age., s.74.

³²⁵ Evans, Age., s.74.

³²⁶ L.Jensen, *Thimbleberries oh Sew Cozy Flannel Quilts*, Kopenhag, (1851), s.373;F.Preteux, “Parion et son territoire a l’epoque hellenistique: un exemple d’organisation de la *chora* sur le rivage de la Propontide”, *L’Asie Mineure dans l’Antiquite: echanges, populations et territoires*, Rennes, (2009), ss.335-351, s.356.

³²⁷ C.Gosden, *Archaeology and Colonialism: Cultural Contact from 5000 B.C. to the Present*, Cambridge, (2004), s.1.

iki katıdır³²⁸. Gemella ise ikiz doğmuş, birlikte doğmuş anlamına gelmektedir³²⁹. Gemina ve gemella kelimesi Roma'nın kolonize ettiği kentlerin sikkeleri üzerinde geçmektedir. Gemella, iki farklı veteran legionlarının kurulduğu kent sikkeleri üzerinde görülmektedir³³⁰. Bu kentlere örnek olarak; *Colonia Gemella Iulia Lampsacena* (Lampsakos)³³¹, *Colonia Iulia Gemella Acci* (Guadix)³³² verilebilir. Burada Lampsakos ve Parion sikkelerinde aynı lejandin yer alması ve iki kentin birbirine oldukça yakın olmaları her iki kentin veteran kolonisi olarak kurulduğunu ve sonradan birleştirildiğini göstermektedir. Her iki kent de iki veteran legionundan oluşturulmuştur³³³. Lejandin üçüncü kelimesi olan *Iulia* kelimesi soy ve familyayı; Caesar soyundan gelen *Julian* ailesini işaret etmektedir³³⁴. Örnek olarak Guadix kentinin sikkeleri üzerinde *Iulia* ibaresi yer almasına rağmen, kelime Caesar'ı ifade etmemektedir. Caesar öldürüldükten sonra varisi olarak yeğeni Octavianus'u (Augustus) bırakmıştır³³⁵. Daha sonra Octavianus Roma'ya gelmiş senatusun desteğini de arkasına alarak; Antonius ve Lepidus ile birlikte MÖ 43 yılında triumvirliği oluşturmuşlardır³³⁶. Bu dönem içerisinde koloni hareketleri devam etmiştir. Örneğin Augustus kolonisi olarak bilinen Acci (Gaudix) koloni sikkeleri üzerinde C G I ACCI lejandı yer almaktadır³³⁷. Augustus ibaresi yer almamasına rağmen Guadix kentinin Augustus'un triumvirlik zamanında kurulduğu bilinmektedir³³⁸. Çünkü Caesar'ın ölümünden MÖ 27 yılına kadar Augustus ile Iulia ifadesi birlikte kullanılmıştır³³⁹. Augustus, Caesar'ın soyundan geldiğini ifade etmek için bu ifadeyi kullanmıştır³⁴⁰. Dolayısı ile Kat.No. 29 ve 30'da yer alan Iulia ifadesi de aynı anlamı teşkil ediyor olmalıdır. Buda Parion sikkeleri üzerinde de Iulia yazmasına rağmen sikkelerin Augustus dönemi ya da triumvirlik dönemine ait olduğunu söyleyebiliriz. Parion

³²⁸ S.Kabağaç, *Latince-Türkçe Sözlük*, İstanbul, (1995), s.257.

³²⁹ Kabağaç, Age., s.257.

³³⁰ Akerman, Age., s.78; N.Hooke, *The Roman History: From the Building of Rome to the Ruin of the Commonwealth*, London, (1818), s.211; L.J.F.Keppie, *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971-2000*, Stuttgart, (2000), s.77; A.T.Fear, *Rome and Baetica: Urbanization in Southern Spain c.50 BC-AD 150*, Oxford, (2002), s.214; N.Field, *The Roman Army: The Civil Wars, 88-31 B.C.*, New York, (2008), s.55.

³³¹ G.Salmeri-A.Raggi, *Coloniae Romane Nel Mondo Greco*, Roma, (2004), s.159.

³³² J.Belicken-F.Goldmann, *Gesammelte Schriften, Cilt.2*, Stuttgart, (1998), s.748.

³³³ Fear, Age., s.68.

³³⁴ R.A.Horsley, *Paul and the Roman Imperial Order*, Harrisburg, (2004), s.134; H.I.Flower, *The Cambridge Companion to the Roman Republic*, Cambridge, (2004), s.118.

³³⁵ H.Koester, *Introduction to the New Testament: History, Culture and Religion of the Hellenistic Age*, Berlin, (1995), s.290.

³³⁶ M.Seilmeyer, *Stadtrömische Ehrenstatuen der Republikanischen Zeit: Historizität und Kontext von Symbolen Nobilitären Standesbewusstseins*, Stuttgart, (1999), s.250.

³³⁷ R.F.J.Jones, "The Roman Military Occupation of North-West Spain", *JRS*, Vol.66, (1976), ss.45-66, s.48.

³³⁸ C.H.V.Sutherland, "Aspects of Imperialism in Roman Spain", *JRS*, Vol.24, (1934), ss.31-42, s.38.

³³⁹ A.Clark, *Divine Qualities: Cult and Community in Republican Rome*, Oxford, (2007), s.251.

³⁴⁰ B.Rawson, *Children and Childhood in Roman Italy*, Oxford, (2003), s.305.

kenti sikkelerinde görülen lejandın son kelimesi olan *Pariana* ise, koloni statüsü verilen Parion kentini ifade etmektedir³⁴¹.

6.2.2. D.D. (Dominorum) (Kat.No. 29-30)

Kat.No.29 ve 30'daki arka yüz lejandına bakılacak olursa *praefericulumun* her iki tarafında “D D” lejandı yer almaktadır. Konuyla ilgili kaynaklara bakıldığında yeterli derecede açıklama olmadığı görülmektedir³⁴². “D D” lejandı “*dominorum*”, Türkçe karşılığı *efendimiz* olan kelimeyi ifade etmektedir³⁴³. Fakat aynı lejand geç dönemde DN (Dominus Noster) şeklinde sikkeyi basan kişiye ithafen (=Efendimiz) anlamında da kullanıldığından burada da sikke basma hakkını veren imparator veya sikkeyi basan ve kenti kurma görevini üstlenen duovirlerden birine ithafen yazılmış olmalıdır. Çünkü Cumhuriyet döneminde ordu komutanları consul, duovir, praetor ya da diktatördü³⁴⁴. Dolayısı ile veteran kolonisi kurma görevi legion komutanına ait olmasından dolayı Parion antik kentinde yüksek dereceli bir memur sikke basımından sorumlu olmuş ve böylece sikke ön yüzündeki “D D” lejandı bir memura da ait olabilir.

6.2.3. AVGVSTVS (Kat.No. 20)

Sikkeler üzerindeki diğer lejand Kat.No.20'de arka yüzünde yer alan “AVGVSTVS” lejandır. Augustus'un imparatorluk dönemi sikkelerinde capricornun genel sikke tiplerinden bir tanesi olduğunu ve koloni kentlerinin sikkeleri üzerinde görüldüğünü capricorn konusu içerisinde incelenmişti. Lejand Augustus'un imparatorluk dönemine ait olup, imparatoru ifade etmektedir³⁴⁵. Bu nedenle Parion'un bir Augustus dönemi koloni kenti olduğunu destekleyen bir sikke tipidir.

³⁴¹ A.W.Zumpt, *Augusti Wilhelmi Zumptii Commentationum Epigraphicarum AD Antiquitates Romanas Pertinentium Volumen, Cilt.2*, Berlin, (1850), s.378; A.Bangi-L.Simonetti, *Corpus Nummorum Romanorum, Cilt.15*, Floransa, (1977), s.239; J.Bleicken-F.Goldman, *Gesammelte Schriften, Cilt 2*, Stuttgart, (1998), s.748.

³⁴² RPC I, s.385, 2259.

³⁴³ J.Kitto-H.Burgess-B.H.Cowper, *The Journal of Sacred Literature*, London, (1864), s.228; A.Silbinger, *Frescobaldi Studies*, Duke, (1987), s.39; S.Corcoran, *The Empire of the Tetrarchs: Imperial Pronouncements and Government, AD 284-324*, Oxford, (2000), s.127; S.E.Lahey, *Philosophy and Politics in the Thought of John Wyclif*, Cambridge, (2003), s.154.

³⁴⁴ A.M.Ward-F.M.Heichelheim, *A History of the Roman People*, New Jersey, (2003), s.62-63.

³⁴⁵ M.Woloch-D.H.E.Whitehead, *The McGill Universty Collection of Greek and Roman Coins, Cilt 1-3*, Amsterdam, (1985), s.8, 7-8; G.M.Paul-M.Lelardi, *Roman Coins and Public Life Under the Empire: E.Togo Salmon Papers II*, Michigan, (1999), fig.41; J.Y.Akerman, *A Descriptive Catalogue of Rare and Unedited Roman Coins*, London, (2005), s.123, 5.

6.2.4. C.G.I.H.P/ PA/PAR (Colonia Gemella Iulia Hadriana Pariana)

(Kat.No. 5, 9,11, 12, 13, 14, 19, 21, 22, 24, 26, 32)

Kat.No. 5, 9,11, 12, 13, 14, 19, 21, 22, 24, 26, 32’de arka yüzlerde yer alan “C G I H P” lejandının açılımı “*Colonia Gemella Iulia Hadriana Pariana*” şeklindedir³⁴⁶. Lejandın C, G, I ve P kelimelerini daha önce anlatılmıştı. C G I P lejandı ile olan tek farklılık “H” yani “Hadriana” ifadesinin eklenmesidir. Hadriana ifadesi Parion antik kentine Hadrian döneminde yeniden koloni statüsü verildiğine işaret etmektedir. Hadrian’ın Parion’a nasıl ve neden tekrar koloni statüsü verdiğini anlamak için Hadrian’ın Anadolu gezilerine göz atmak gerekir.

Hadrian önceki Roma imparatorların aksine imparatorluk topraklarını baştanbaşa gezip görmüştür. MS 117 yılında Antiokheia’dan yola çıkarak Tarsos-Ankyra yolu ile Bithynia’ya gelmiş ve kışı Nikomedia’da geçirmiştir³⁴⁷. Bu gezi onun Roma’nın bir eyaleti olan Anadolu topraklarına ilk ayak basışı olmuştur. Avrupa’daki bazı ayaklanma ve düzenlemelerle uğraşmak için iki yıllığına Roma’ya dönen Hadrian, ilk büyük gezisine MS 121 yılında çıkmıştır. Anadolu topraklarına ancak MS 123 yılında ulaşmıştır. İlk önce Antiokheia’ya sonra da Tarsos’a (=Tarsus) uğrayarak Melitene (=Malatya) yolu ile Trapezus’a (= Trabzon) gitmiştir. Karadeniz boyunca ilerledikten sonra Ankyra’ya, oradan Bithynia’ya geçmiştir³⁴⁸. MS 123 yılında Nikaia’dan Khios’a giderken güneye doğru ilerleyen imparator, Olympene ve Abrettene bölgelerini ziyaret ettikten sonra Hadrianoi³⁴⁹ (Orhaneli) ve Hadrianeia³⁵⁰ (=Dursunbey) kentlerini kurmuştur. Daha sonra ayı ya da aslan avladığı yerde Hadrianoutheria (=Balıkesir) kentini inşa ettirmeye başlamıştır³⁵¹. Güneye ilerlerken Miletosopolis (=Mustafakemalpaşa) üzerinden Kyzikos’a, oradan da İlion’daki Aiaks ve Hektor’un mezarlarına uğraması nedeniyle³⁵², Asia’da Mysia bölgesinde kurulan bu üç şehir, Hadrian’ın MS 123 yılındaki Anadolu’ya ilk büyük ziyaretiyle ilişkilendirilmektedir³⁵³.

³⁴⁶ H.Dressel-J.Menaider-K.Regling, *Zeitschrift für Numismatik, Cilt.8*, Berlin, (1881), s.85; F.W.A.Schlickeysen-R.Pallmann, *Erklärung der Abkürzungen auf Muenzen der Neueren Zeit, des Mittelalters Und Des Alterthums, Sowie Auf Denkmuenzen Und Muenzartigen Zeichen*, Frankfurt, (1896), s.478; A.N.Zograf, *Ancient Coinage, Cilt.1*, Oxford, (1977), s.119; R.Ashton, *Studies in Ancient Coinage From Turkey*, London, (1996), s.25.

³⁴⁷ D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton, (1950), s.612.

³⁴⁸ L.J.Kreitzer, *Striking New Images: Imperial Coinage and the New Testament World*, Sheffield, (1996), s.167.

³⁴⁹ S.Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford, (2005), s.274.

³⁵⁰ M.T.Boatwright, *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Oxford, (2000), s.189.

³⁵¹ T.R.S.Broughton, *An Economic Survey of Ancient Rome IV*, New York, (1959), s.375.

³⁵² Pausanias, *Travel and Memory in Roman Greece*, Edit.: S.E.Alcock- J.F.Cherry-J.Elsner, Oxford, (2001), s.50.

³⁵³ Boatwright, Age., s.184.

Anadolu'ya geldiği ikinci gezisinde Hadrian, ilk olarak MS 129 yılında Ephesos'a uğramıştır. Aynı yıl Ephesos'tan Antiokheia'ya, Karia'ya ve Lykia-Pamphylia güney sahilini takip ederek Phrygia'ya sapsmış, Melissa'da Alkibiades'in mezarını ziyaret ettikten sonra yeniden kıyıya dönerek Kilikia'dan Antiokheia'ya buradan Kappadokia'ya, daha sonra Mısır'daki Aleksandria'ya kadar gitmiştir³⁵⁴.

Hadrian'ın MÖ 123 yılında Anadolu'ya yapmış olduğu ilk büyük gezisinde Mysia'da Orhaneli, Dursunbey ve Balıkesir'de kentler kurmuş olması ve Kyzikos, İlion gibi Parion'a çok yakın kentlerde konaklamış olması Parion antik kentine de uğramış olması gerektiği düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Çünkü Hadrian uğramış olduğu kentlere armağanlar ve yardımlarda bulunmuştur. Örneğin Hadrian, Kyzikos kentinde yer alan, hellenistik dönemde ya da daha sonrasında yapımına başlandığı düşünülen ve uzun zamandır bitirilemeyen Zeus tapınağının tamamlanma çalışmalarına katkıda bulunmuştur³⁵⁵. Bunun yanında Alexandria Troas³⁵⁶, Aizonai³⁵⁷, Nikaia³⁵⁸, Troia³⁵⁹, Nikomedia³⁶⁰ vb. kentlere yardımda bulunmuş ve yeniden imar ettirmiştir. Parion kazılarında şu ana kadar ortaya çıkarılan yapıların Hadrian dönemine ve sonrasında yakın olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Dolayısı ile Hadrian Parion antik kentine koloni statüsü vermesi kenti ziyareti ile ilgili olmalıdır. Hadrian, Parion antik kentini gerçek anlamda kolonize etmek değil de onurlandırmak için tekrar koloni statüsü vermiştir. Bu düşünce sikke üzerinde yer alan lejandlarda hiçbir değişiklik yapılmadan sadece H (Hadrian) isminin eklenmesinden de anlaşılmaktadır ve bu bir anlamda bir gelenekselliği de ortaya koymaktadır. Nasıl ki Hadrian kendinden önceki lejanda müdahale etmeden sadece kendi ismini yazmışsa Hadrian'dan sonra gelen ve Parion'da sikke basan diğer imparatorlarda Hadrian dönemi lejandını aynen uygulamışlardır. Kat.No. 5, 21 ve 32 deki örnekler Hadrian'dan sonra gelen Roma imparatorlarının da Parion koloni sikkelerinde bu lejandı kullanmaya devam ettiklerine güzel bir kanıttır.

³⁵⁴ A.Garzetti, *From Tiberius to the Antonines: A History of the Roman Empire, AD 14-192*, London, (1974), s.392.

³⁵⁵ N.Koçhan, "Kyzikos 1989 Kazısı Hadrian Tapınağı Mimari Bezemeleri", *TAD*, No. XXIX, (1991), s.120.

³⁵⁶ D.Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton, (1950), s.615; M.Zahrnt, "Verintliche Kolonien des Kaisers Hadrian", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, No.71, (1998), ss. 229-249; S.Mühlenbrock, "Hadrian in Alexandria Troas?", *Asia Minor Studien Band*, No.11, (1994), ss.193-195.

³⁵⁷ R.Naumann, *Der Zeustempel zu Aizanoi*, Berlin, (1979).

³⁵⁸ T.Crosten, "Ein Baubeauftragter Hadrians in Nikaia", *EpigAnat*, No.10, (1987), s.112.

³⁵⁹ M.Korfmann, *Düş ve Gerçek Troia*, İstanbul, (2001), s.10-11.

³⁶⁰ H.T.Zeyrek, *Nikomedia: Arkeolojik Açısından Genel Bir Değerlendirme*, İstanbul, (2005), s.23.

Kat.No. 10,18 sikkelerinde yer alan “C G I H PA”, ve Kat.No. 31 sikkesinde yer alan “C G I H PAR” lejandları da Hadrian kolonizasyonu ile ilgilidir ve tek farklılık Parion antik kentinin adının “PA” ve “PAR” şeklinde uzatılmış olmasıdır³⁶¹.

³⁶¹ L.Robert-J.Robert-M.Segre, *Hellenica: Recueil D'epigraphie de Numismatique et D'antiquites Grecques*, Paris, (1940), s.87.

SONUÇ

Propontis bölgesinin Çanakkale boğazında Anadolu yakasında kurulmuş önemli liman kentlerinden biri olan Parion, Prof.Dr.Cevat BAŞARAN başkanlığında yürütülen sistematik yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazılarla, barındırdığı kültürel değerleri bilim dünyasına sunmaya devam etmektedir. Parion’da 2005 yılında başlayan arkeolojik kazılar yaklaşık 5 yıldır devam etmekte, bu zamana kadar elde edilen veriler bizlere kentin özellikle erken ve geç Roma dönemlerinde oldukça önemli bir kent hüviyetine büründüğünü ortaya koymaktadır. Parion Güney nekropolünde yapılan çalışmalarda erken Roma döneminde mezarlardaki olağan üstü artış ve bazı mezarların defalarca kullanılması kentin bu dönemde demografik yapısındaki artışı gözler önüne sermektedir. Bu bilgi çalışmamızı konusunu oluşturan sikkelerle de desteklenmektedir. Çünkü ele geçen sikkelerde yer alan ikonografi ve lejandlar Parion’un erken Roma döneminden itibaren Roma’nın bölgede en çok önem verdiği kentlerden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu noktada Parion’un Roma dönemindeki ekonomik, siyasi ve askeri yapısını anlayabilmek şu an için sadece sikkelerle mümkün olmaktadır. Bunun yanında Romanın kolonizasyon politikalarının anlaşılması da yine ele geçen sikkelerle mümkündür. Ayrıca Parion’un Caesar döneminde mi yoksa Augustus dönemindemi kolonize edildiği ve üzerinde iki öküz tarafından çekilen sabanı kullanan rahip tipinin bazı nümismatlarca Makedonya’daki Philippi kentine verilmesi gibi konuların yanında, Parion’un Romalılar tarafından ne amaçla kolonize edildiği ya da koloni statüsü verildiği gibi konularda çözüm bulması gereken sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda 2005 yılından bu yana ele geçen kondüsyüonu nispeten yüksek 32 adet sikkeyi inceleyerek bu sorunlara bir çözüm bulmaya çalıştık.

Bunun sonucunda Parion antik kenti Çanakkale boğazının Marmara çıkışında yer alması nedeni ile jeopolitik anlamda oldukça önemli bir konumda bulunmakta olup; bu özelliği ile Roma’nın ve özellikle de Augustus dönemi kolonizasyon karakterine uygun bir durum ortaya koymaktadır. Özellikle Romanın Mithridates ile yaptığı savaşlarda bu bölgenin önemini Roma iyi anlamış olmalı ki sadece Parion değil, bölgede yer alan diğer kentler olan Lampsakos (=Lapseki), Aleksadria Troas (=Eski İstanbul) ve Ilion kentlerine de sikkelerden açıkça anlaşıldığı üzere Parion’da olduğu gibi koloni statüsü vermiştir.

Sikkeler üzerinde yer alan ikonografi incelendiğinde tamamının Roma Kolonizasyon politikaları içerisinde özellikle romanizasyon (=Romalılaştırma) ile bunun yanında Roma dil

ve kültürünün empoze edilmesi ile bölge üzerinde hâkimiyet kurma ideolojisini açıkça yansıttığı görülmektedir. Kentin konumu ve sikke üzerindeki ikonografilerden Parion'un Augustus döneminde kolonize edildiği ya da koloni statüsü verildiğini söyleyebiliriz.

Sikkelerdeki lejandlar incelendiğinde özellikle Gemella (=İkiz) kelimesi iki lejyonun birleştirilmesi anlamına gelmekte olup köklerini hellenistik dönemden alan ve özellikle Augustus döneminde hız kazanan Veteran kolonileri ile ilgilidir. Aynı lejandın Parion'un yanında Lampsakos'ta da görülmesi ve her iki kentin birbirine yakın olması iki kentin bir veteran kolonisi olarak kolonize edildiğini ve daha sonra iki kentin bir legion olarak birleştirildiğini göstermektedir. İncelediğimiz sikkeler bunu net olarak ortaya koymaktadır.

Bunun yanında Parion'un koloni sikkeleri ile sorunlarından biri olan, üzerinde rahip ve saban betiminin yer aldığı tipin lokalizasyonunun Makedonya'daki Philippi kentine verilmesi konusu Parion kazılarında ele geçen bu tip sikkelerle geçerliliğini yitirmiş olmaktadır.

CGIP lejandına Hadrian sikkelerinde H (=Hadriana) harfinin eklenmesi ve CGIHP lejandının Hadrian ve sonrasında gelen imparatorların sikkelerinde de devam etmesi, Romanın Parion'a Hadrian ve sonrasında da büyük önem verdiğini kanıtlamaktadır.

Lejandların Latince olması da Romanın Koloni statüsü verdiği kentlerde uyguladığı bir özellik olup Roma kolonizasyon politikasının önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Parion sikkelerindeki lejandların tamamının Latince olması bu amaçla uygunluk göstermektedir.

İncelediğimiz sikkeler ve Parion'un konumu dikkate alındığında, Parion konumu, sikkelerdeki ikonografi ve lejandlara göre ilk olarak Augustus döneminde (Olasılıkla Triumvirlik dönemi) Romanın kolonizasyon politikalarına uygun olarak bir veteran kolonisi olarak kurulmuş daha sonra Lampsakos ile birleştirilmiş, bu statü Hadrian döneminde ve sonrasında da devam etmiştir. Parion'da ilerleyen dönemlerdeki kazılarda ele geçecek bulgular Parion'un sadece Roma değil daha erken dönemleri ile ilgili önemli bilgilere ve bazı sorunların çözülmesine imkân sağlayacaktır.

KATALOG

Katalog sikkelerin düşük kondüsyonlu olması ve çalışmanın bir katalog çalışması olmaması nedeniyle imparatorların kronolojik sırasına göre değil arka yüz betimlerine göre yapılmıştır.

Katalogda Kullanılan kısaltmalar:

AE	Bronz
AY	Arka Yüz
Çiz	Çizim
gr	Gram
Kat.No	Katalog no
ky	Kalıp Yönü
Lev	Levha
mm	Milimetre
ÖY	Öy yüz
Ref	Referans

Rahip ve Saban

Augustus (MÖ 27-MS 14)

Kat.no.1. (Lev.I, no.1, Çiz.1)

Ö.Y. : [AVG] lejandı

Augustus'un başı sağa.

A.Y. : İki rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : Pari'05-254.

Ref. : SNG*France* 5, Mysie, 1439-1448; RPC I, 1656 (Parion); SNG*Turkey* 3, Mysia-Troas, 102-172.

AE 19 mm., 5.20 gr., ky. 6

Augustus**Kat.No.2 (Lev.I, no.2, Çiz.1)**

Ö.Y. : AVG lejandı

Augustus'un başı sağa.

A.Y. : İki rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ACE 1.

Ref. : SNG*France* 5, Mysie, 1439-1448; RPC I, 1656 (Parion); SNG*Turkey* 3, Mysia-Troas, 102-172.

AE 18 mm., 4.40 gr., ky. 6.

Tiberius (MS 14-37)**Kat.No.3 (Lev.I, no.3, Çiz.1)**

Ö.Y. : TI AVG lejandı

İmparatorun büstü sağa.

A.Y. : İki rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ABE 4.

Ref. : SNG*France* 5, Mysie, 1449-1455; RPC I, 1657 (Parion); SNG*Turkey* 3, Mysia-Troas, 175-181.

AE 18 mm., 4.20 gr., ky.12.

Tiberius**Kat.No.4 (Lev.I, no.4, Çiz.1)**

Ö.Y. : TI AV[G] lejandı

İmparatorun büstü sağa.

A.Y. : İki rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AEK 1.

Ref. : SNG*France* 5, Mysie, 1449-1455; RPC I, 1657 (Parion); SNG*Turkey* 3, Mysia-Troas, 175-181.

AE 16 mm., 4.46 gr., ky.12.

Marcus Aurelius (MS 161-180)**Kat.No.5 (Lev.I, no.5, Çiz.1)**

Ö.Y. : [...] E C MA[...] lejandı

İmparatorun büstü sola.

A.Y. : C G I H P lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ADK 1.

Ref. : SNG Cop. Mysia, 287; SNG Turkey 3, Mysia-Troas, 202.

AE 17 mm., 2.64 gr., ky.6.

Kat.No.6 (Lev.I, no.6, Çiz.1)

Ö.Y. : AVG [...] lejandı

İmparatorun başı sağa.

A.Y. : Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AFN 12

AE 17 mm., 3.96 gr., ky. 12.

Kat.No.7 (Lev.I, no.7, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa.

A.Y. : İki rahipin sürdüğü ve saban sağa.

Kod : AFR 1

AE 18 mm., 4.28 gr., ky.12.

Kat.No.8 (Lev.I, no.8, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatoru başı sağa.

A.Y. : Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AFV 28-1

AE 18 mm., 4.35 gr., ky. 6.

Kat.No.9 (Lev.II, no.9, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sola.

A.Y. : C G [I] H [P] lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AFZ 5

AE 15 mm., 3.76 gr., ky. 6.

Antoninus Pius (MS 138-161)**Kat.No.10 (Lev.II, no.10, Çiz.1)**

Ö.Y. : [...] NTONU [...] lejandı

İmparatorun Başı sağa.

A.Y. : C G I H PA lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AHZ 4.

AE 15 mm., 2.06 gr., ky.7.

Kat.No.11 (Lev.II, no.11, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa.

A.Y. : C G I H P lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AFV 28-2

AE 12 mm., 1.72 gr., ky.12.

Kat.No.12 (Lev.II, no.12, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : C G I [H P] lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ACN 6.

AE 17 mm., 2.45 gr., ky.8.

Kat.No.13 (Lev.II, no.13, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa.

A.Y. : C G I H P lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ACO 2

AE 16 mm., 3.48 gr., ky.12.

Kat.No.14 (Lev.II, no.14, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa

A.Y. : C G I H P lejandı

Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : ADM 3.

AE 15 mm., 1.57 gr., ky.11.

Kat.No.15 (Lev.II, no.15, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa

A.Y. : Rahipin sürdüğü saban, sağa

Kod : AEJ 1.

AE 15 mm., 1.70 gr., ky. 12.

Kat.No.16 (Lev.II, no.16, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa

A.Y. : İki rahipin sürdüğü saban, sağa

Kod : AEU 1.

AE 17 mm., 5.00 gr., ky.12.

Kat.No.17 (Lev.III, no.17, Çiz.1)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa

A.Y. : Rahipin sürdüğü saban, sağa.

Kod : AFH 68.

AE 17 mm., 4.56 gr., ky. 11.

Genius**Diodimenianus (MS 218)****Kat.No.18 (Lev.III, no.18, Çiz.2)**

Ö.Y. : M OPE[L] DIADUME[NIAN CAES] lejandı

İmparatorun başı, sağa.

A.Y. : C G I H PA lejandı

Genius ayakta, sola. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde patera ile önündeki altara sunu yapıyor.

Kod : AFV 33

AE 21 mm., 4.16 gr., ky. 6.

Kat.No.19 (Lev.III, no.19, Çiz.2)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : C G I H P lejandı

Genius ayakta, sola. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde patera ile önündeki altara sunu yapıyor.

Kod : AGB 48.

AE 21 mm., 4.60 gr., ky. 5.

Capricorn**Augustus (MÖ 27-MS 14)****Kat.No.20 (Lev.III, no.20, Çiz.3)**

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa.

A.Y. : AVGVSTVS lejandı

Capricorn sağa, sırtında bereket boynuzu.

Kod : AEL 1.

Ref. : RPC I, 2263.

AE 22 mm., 7.70 gr., ky.12.

Valerianus (MS 253-260)**Kat.No.21 (Lev.III, no.21, Çiz.3)**

Ö.Y. : [...] ANVS [...] lejandı

İmparatorun defne çelenk büstü, sağa.

A.Y. : C G I H P lejandı

Capricorn sağa, sırtında bereket boynuzu.

Kod : AEI 1.

Ref. : SNG Turkey 3, Mysia-Troas, 228.

AE 20 mm., 3.46 gr., ky.12.

Kat.No.22 (Lev.III, no.22, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun başı sağa

A.Y. : C G I H P lejandı

Capricorn sağa, sırtında bereket boynuzu

Kod : AFH 65

AE 18 mm., 3.22 gr., ky. 3.

Kat.No.23 (Lev.III, no.23, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : Capricorn sağa.

Kod : AGA 7.

AE 25 mm., 10.37 gr., ky. 2.

Kat.No.24 (Lev.III, no.24, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : C G I H P lejandı

Capricorn sağa, sırtında bereket boynuzu.

Kod : AHL 4.

AE 22 mm., 7.06 gr., ky.11.

Kat.No.25 (Lev.IV, no.25, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : Capricorn sağa.

Kod : AHZ 1

AE 16 mm., 4.08 gr., ky.6

Kat.No.26 (Lev.IV, no.26, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun başı, sağa

A.Y. : C G [I H] P lejandı

Capricorn sağa.

Kod : AIE 1

AE 21 mm., 4.43 gr., ky.6.

Kat.No.27 (Lev.IV, no.27, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun defne çelenkli başı, sağa.

A.Y. : Capricorn sağa.

Kod : ACS 13.

AE 22 mm., 5.60 gr., ky.12.

Kat.No.28 (Lev.IV, no.28, Çiz.3)

Ö.Y. : İmparatorun büstü, sağa

A.Y. : Capricorn sola, ayakları arasında globus.

Kod : AFH 67.

AE 21 mm., 3.98 gr., ky.6.

Praefericulum**MÖ 1. yy.'ın ortaları ya da hemen sonrası (J. Caesar dönemi ?)****Kat.No.29 (Lev.IV, no.29, Çiz.4)**

Ö.Y. : C G I P lejandı

Kadın başı, sağa.

A.Y. : D D lejandı

Tek kulplu kap (*praefericulum*)

Kod : AGI 7.

Ref. : BMCMysia, s.104, 95; SNGFrance 5, Mysie, 1415-1418; RPC I, 2259;

SNGTurkey 3, Mysia-Troas, 89-95.

AE 15 mm, 2.40 gr., ky. 12.

MÖ 1. yy.'ın ortaları ya da hemen sonrası**Kat.No.30 (Lev.IV, no.30, Çiz.4)**

Ö.Y. : C G I P lejandı

Kadın başı, sağa.

A.Y. : D D lejandı

Tek kulplu kap (*praefericulum*)

Kod : AHP 3

Ref. : BMCMysia, s.104, 95; SNGFrance 5, Mysie, 1415-1418; RPC I, 2259;

SNGTurkey 3, Mysia-Troas, 89-95.

AE 14 mm., 2.50 gr., ky.

Dişi Kurt ve İkizler**Severus Alexander (MS 222-235)****Kat.No.31 (Lev.IV, no.31, Çiz.5)**

Ö.Y. : [...] ALEXANDER lejandı

İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa.

A.Y. : C G I H [PAR] lejandı

Dişi kurt ve ikizler, sağa.

Kod : AHZ 3.

Ref. : SNGFransa 5, Mysie, 1506; SNGTurkey 3, Mysia-Troas, 225.

AE 22 mm., 6.11 gr., ky.1

Gallienus (MS 253-268)**Kat.No.32 (Lev.IV, no.32, Çiz.5)**

Ö.Y. : [I IMPEG] GALLIENVS AVG lejandı

İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa.

A.Y. : C G I H P. lejandı

Dişi kurt ve ikizler, sağa.

Kod : ADA 6.

Ref. : SNG*Fransa* 5, Mysie, 1528 (ön yüz lejandı farklı); BMCM*Mysia*, s.108, 118-120;

SNG*Turkey* 3, Mysia-Troas, 238-241.

AE 20 mm., 2.89 gr., ky.6.

KAYNAKÇA

- Abbott, F.F., (2007) *Municipial Administration in the Roman Empire*, Princeton.
- Ağaoğulları, M.A.-Köker, L., (1998) *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara.
- Aicher,P.J., (2008) *Rome Alive: A Source-Guide Tothe Ancient City*, Illinois.
- Akerman,J.Y., (1846) *Ancient Coins of Cities and Princes: Geographically Arranged and Described by John yonge Akerman*, London.
- Akerman,J.Y., (2005) *A Descriptive Catalogue of Rare and Unedited Roman Coins*, London.
- Akşit, İ., (1971) *Turistik Çanakkale Rehberi*, İstanbul.
- Akşit,O., (1974) *Roma İmparatorluk Tarihi: M.Ö. 27- M.S. 192*, İstanbul.
- Aktüre, S., (2003) *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri*, İstanbul.
- Akurgal, E., (1993) *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul.
- Alston, R., (1995) *Soldier and Society in Roman Egypt: A Social History*, New York.
- Aperghis, G.G., (2004) *The Seleukid Royal Economy: The Financial Administration of the Seleukid Empire*, Cambridge.
- Appian, (2000) *Civil War*, Çev.: J.L.S.Davidson, Illionis.
- Appianos, (1955) *Appianos Romaika: Syriake*, Çev.: H.White, London.
- Applebaum,S., (1989) *Judaea in Hellenic and Roman Times: Historical and Archaeological Essays*, Leiden.

- Ashton,R., (1996) *Studies in Ancient Coinage from Turkey*, London.
- Astin, A.E., (1989) *The Cambridge Ancient History: Rome and the Mediterranean to 133 B.C.*, Cambridge.
- Aubet, M.E., (2001) *The Phoenicians and The West*, Cambridge.
- Augustine,S., (2003) *City of God*, Ed.:H.Bettenson, London.
- Austin,M.M. and Vidal-Naquent, P., (1977) *Economic and Social History of Ancient Greece*, Los Angeles.
- Avram, A., (2004) “The Propontic Coast of AsiaMinor”, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford, ss.974-999.
- Aydın Tavukçu,Z., (2006) “Parion Nekropolü 2005 Buluntuları”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum.
- Aydın Tavukçu, Z., (2007) “Parion’da Erken Dönem Yerleşim İzleri”, *Sanat* (Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi), No.11, ss.113-128.
- Atasoy, S., (1997) *Amisos: Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun.
- Baehr, J.C.F., (1824) *Friedrich Creuzers Abriss der Römischen Antiquitäten Zum Gebrauch Bei Vorlesungen*, Darmstad.
- Balcer, J.M., (1974) “Seperatism and Anti-Seperatism in the Athenian Empire: 478-433 B.C.”, *Historia: Zeitschrift für Alte Gescichte*, Vol.23, No.1, ss.21-39.
- Bangi,A.-Simonetti,L., (1977) *Corpus Nummorum Romanorum*, Cil 15, Florance.
- Barber,N., (1998) *Rome*, London.

- Baring-Gould, S., (2009) *The Lives of the Saints*, Charleston.
- Barrow,R.H.,(1965) *Romalılar*, Çev.: E.Gürol, Ankara.
- Barton,T., (1995) “Augustus and Capricorn: Astrological Polyvalency and Imperial Rhetoric”, *The Journal of Roman Studies*, Vol.85, ss.33-51.
- Barton,T., (2005) *Power and Knowledge: Astrology, Physiognomics and Medicine Under the Roman Empire*, Michigan.
- Başaran, C., (1998) “Parion 1997 Araştırmaları”, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, ss. 349-364.
- Başaran, C., (2001) “Parion’dan İki Gladyatör Steli”, *Günüşiğinde Anadolu: Cevdet Baybutluoğlu İçin Yazılar*, ss.19-24.
- Başaran, C.-Tavukçu,A. Y., (2001) “Kuzey Troas Parion Yüzey Araştırması 1999”, *XVIII Araştırma Sonuçları Toplantısı II*, Ankara, ss.225-236.
- Başaran, C., (2002) *Geçmişten Günümüze Bayramiç Tarihi Coğrafyası ve Arkeolojisi*, Ankara.
- Başaran, C.,vd., (2003) “Kuzey Troas Parion Araştırmaları 2002”, *XXI. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, ss.185-192.
- Başaran, C., (2005) “Antik Troas Kenti Parion”, *Toplumsal Tarih*, No.142, ss.20-22.
- Başaran, C., (2005) “Jewellery Center in Antique Era: Parion”, *Gold News*, No.153, ss.106-111.
- Başaran, C., (2006) “Parion: Karanlıktan Gün Işığına”, *Anadolu Arkeolojisine Katkılar*, ss.185-200.

- Başaran, C., (2006) “Excavating Hellenistic Parion: A Royal Necropolis in Turkey”, *Minerva*, Vol.17, No.4, ss.36-37.
- Başaran, C.-Tavukçu, A.Y., (2006) “Türk Arkeolojisinin Parlayan Yıldızı: Parion”, *Troy*, No.6, ss.15-21.
- Başaran, C., (2008) “Parion’dan Persia’ya Yol Gider”, *Prof.Dr.Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı*, Cilt I, İstanbul, ss.133-137.
- Beard, M.-North,J.A.-Price,S.R.F., (2004) *Religions of Rome: A History*, Cambridge.
- Belicken,J.-Goldmann,F., (1998) *Gesammelte Schriften*, Cilt 2, Stuttgart.
- Berger,A., (1991) *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia.
- Birch,S., (1858) *History of Ancient Pottery*, London.
- Blackie, J.S., (1866) *Homer and Iliad*, Vol.I, Edinburg.
- Bleicken,J.-Goldman,F., (1998) *Gesammelte Schriften*, Cilt 2, Stuttgart.
- Boardman, J., (2000) *The Greek Overseas*, London.
- Boatwright,M.T., (2000) *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Oxford.
- Bonacasa, N., (1976) *Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, Princeton.
- Bonnefoy,Y.-Doniger,W., (1992) *Roman and European Mythologies*, Chicago.
- Bromiley, G.W., (1979) *International Standart Bible Encyclopedia: A.-D.*, Michigan.
- Broughton,T.R.S., (1935) “Some Non-Colonial Coloni of Augustus”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol.66, ss.18-24.
- Broughton,T.R.S., (1959) *An Economic Survey of Ancient Rome IV*, New York.

- Brunth, P.A., (1962) "The Army and the Land in the Roman Revolution", *The Journal of Roman Studies*, Vol.LII, ss.69-84.
- Brunth, P.A., (1988) *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Oxford.
- Buckler, J., (1998) "Mnemosyne", *Fourth Series*, Vol.51, No.2, ss.192-205.
- Buckley,T., (1996) *Aspects of Greek History, 750-323 BC: A Source-Based Approach*, London.
- Burn, A.R., (1983) "CAH III", *The Classical Review*, Vol.33, ss.249-255.
- Burrell,B., (2004) *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden.
- Campbell, J.B., (1978) "The Marriage of the Soldier Under the Empire", *The Journal of Roman Studies*, Vol.68, ss.153-166.
- Campbell, J.B., (1984) "Colonisation and Veteran Settlements in Italy 47-14 BC by L.Keppie", *The Journal of Roman Studies*, Vol.74, ss.212-214.
- Campbell,J.B., (2000) *Greek and Roman Artillery*, Oxford.
- Campbell, J.B.,(2003) *The Roman Army 31 BC-AD 337: A Sourcebook*, London
- Can,Ş., (2004) *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul.
- Campbell, J.B., (2004) *Greek and Roman Military Writers*, New York.
- Cavendish, M., (2010) *The World and Its Peoples: Portugal and Spain* London.
- Cawkwell, G.L., (1992) "Early Colonisation", *The Classical Quarterly, New Series*, Vol.42, No.2, ss.289-303.
- Chilver, G.E.F., (1954) "Colonisation Under Caesar and Augustus", *The Classical Review, New Series*, Vol.4, No.1, ss.43-44.

- Cicero, (1930) *On the Agrarian Law*, Çev.: J.H.Freese, London.
- Clark,A., (2007) *Divine Qualities: Cult and Community in Republican Rome*, Oxford.
- Cocceianus, C.D.-Scott, I.-Carter, J., (1987) *The Roman History: The Reign of Augustus*, London.
- Cohen,G.M., (1995) *The Hellenistic Settlements in Europe, The Islands and Asia Minor*, Los Angeles.
- Comstock,M.B., (1967) “Greek Imperial Coins”, *Boston Museum Bulletin*, Vol.65, No.342, ss.160-174.
- Conybeare,W.J.-Howson,J.S., (1882) *The Life, Times and Travels of St.Paul*, California.
- Cook, R.M., (1946) “Ionian and Greece in the Eight and Seventh Centuries B.C.”, *Journal of Hellenic Studies*, Vol.66, ss.67-98.
- Cook, J.M., (1973) *The Troad*, Oxford.
- Corcoran,S., (2000) *The Empire of the Tetrarchs: Imperial Pronouncements and Government, AD 284-324*, Oxford.
- Cornell, T., (1995) *The Beginnings of Rome: Italy and Rome From the Bronze Age to the Punic Wars (1000-264 B.C.)*, New York.
- Crawford, M.-Whitehead, D., (2002) *Archaic and Classical Greece*, Cambridge.
- Danet,P., (1700) *A Complete Dictionary of the Greek and roman Antiquites: Explaining*, London.
- De Blois, L.-Van Der Spek, R.J., (2008) *An Introduction to the Ancient World*, New York.
- Demircioğlu, H., (1993) *Roma Tarihi I*, Ankara.

- Diodoros, (1983) *Bibliothèque Historique*, Çev.: C.H.Oldfather, London.
- Dixon-Kennedy,M., (1998) *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*, California.
- Dmitriev,S., (2005) *City Government in Hellenistic and Roman Empire*,
Oxford.
- Doğer, E., (1990) *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir.
- Doukelles, P.-Mendone, L.G., (1994) *Structures Rurales et Societes Antiques Actes Du
Colloque de Corfou*, Korfu.
- Dressel,H.-Menaider,J.-Regling,K., (1881) *Zeitschrift für Numismatik*, Cilt 8, Berlin.
- Drews, R., (1976) “The Earliest Greek Settlementson the Black Sea”,
Journal of Hellenic Studies XCVI, ss.18-31.
- Dreyys, P., (1883) *Chronologie Universelle*, Paris.
- Dunham, P., (1915) *The History of Miletosus Down to the Anabasis of
Alexandr*, London.
- Eaton,C.A., (1860) *Rome in the Nineteenth Century: Containing A Complete
Account of the Ruins of the Ancient City, The Remains of
the Middle Ages and the Monuments of Modern Times*,
Cilt.2, London.
- Eckstein,A.M., (1979) “The Foundation Day of Roman ‘Coloniae’ “, *California
Studies in Classical Antiquity*, Vol.12, ss.85-97.
- Erdemir, H.P., (2004) “Roma’nın Anadolu’da İdari Bir Meselesi: Bağımsız
Şehirler”, *Adalya*, No.VII, ss.171-184.
- Erdkamp, P, (2007) *A Companion to the Roman Army*, Oxford.

- Erskine, A.,(2001) *Troy Between Greece and Rome : Local Tradition and Imperial Power*, Oxford.
- Evans,J., (1853) *Account of Excavations on the Sites of Two Roman Villas at Box Moor, Herts*, London.
- Evans,J., (1995) *The Art of Persuasion: Politikal Propoganda From Aeneas to Brutus*, Mishigan.
- Fear,A.T., (2002) *Rome and Baetica: Urbanization in Southern Spain c.50 BC-AD 150*, Oxford.
- Ferguson, E., (2003) *Backrounds of Christianty*, Cambridge.
- Field,N., (2008) *The Roman Army: The Civil Wars, 88-31 B.C.*, New York.
- Finley,M.I., (1970) *Early Greece: The Bronze and Archaic Ages*, London.
- Finley, M.I., (2007) *Antikçağ Ekonomisi*, Çev.: H.P.Erdemir, İstanbul.
- Flower,H.I., (2004) *The Cambridge Companion to the Roman Republic*, Cambridge.
- Forsythe, G., (2005) *A Critical History of Early Rome: From Prehistory to the First Punic War*, California.
- Franke,P.R., (2007) *Roma Döneminde Küçükasya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, Çev.: N.Baydur ve B.Theis-Baydur, İstanbul.
- French, A., (1972) “The Tribute of the Allies”, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Vol.21, ss.1-20.
- Frish, P., (1983) *Die Inschfiten von Parion*, Bonn.

- Frothingham,A.L., (1915) “The Roman Territorial Arc”, *American Journal of Archaeology*, Vol.19, No.2, ss.155-174.
- Garzetti,A., (1974) *From Tiberius to the Antonines: A History of the Roman Empire, AD 14-192*, London.
- Gezgin, İ., (1997) *Pers Yönetimi Döneminde Batı Anadolu Şehir Devletlerini Politik ve Sanatsal Yaşamı*, İzmir.
- Gigon, O., (1972) *Studien zur Antiken Philosophie*, Berlin.
- Girgin, G., (2006) “Fenikeliler’de Akdeniz Ticareti”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Su Altı Arkeolojisi Bilim Dalı*, Konya.
- Goodrich,S.M., (1868) *A Pictorial History of Ancient Rome: With Sketches of the History of Modern Italy*, New York.
- Gorgola,D.J., (1995) *Lands,Laws & Gods: Magistrates & Ceremony in the Regulations of Public Lands in Republican Rome*, North Carolina.
- Gorman, V.B., (2001) *Miletos: The Ornament of Ionia History of the City to 400 B.C.*, Michigan.
- Gosedn,G., (2004) *Archeaology and Colonialism: Cultural Contact from 5000 B.C. to the Present*, Cambridge.
- Grant, M., (1969) *Fro Imperium to Autocritas*, Northampton.
- Green,M., (1992) *Symbol and Image in Celtic Religious Art*, London.
- Griffith,G.T., (1935) *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Cambridge.

- Guerber, H.A., (2006) *The Story of the Romans*, North Carolina.
- Gurney, O.R., (1981) *The Hittites*, Suffolk.
- Hammond, N.G.L., (1967) *History of Greece to 322 B.C.*, London.
- Hammond, N.G.L., (1980) "The Battle of the Granicus River", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol.100, ss.73-88.
- Hansen, W.F., (2004) *Handbook of Classical Mythology*, California.
- Hansen, M.H.-Nielsen, T.H., (2004) *An Inventory of Archaic and Classical Polities*, Oxford.
- Hard, R.-Rose, H.J., (2004) *The Routledge Handbook of Greek Mythology: Based on H.J.Rose's Handbook of Greek Mythology*, London.
- Hardy, E.G., (1887) "The Movements of the Roman Legions from Augustus to Severus", *The English Historical Review*, Vol.2, No.8, ss.625-656.
- Hardy, E.G., (2007) *Some Problems in Roman History: Ten Essays Bearing on the Administrative and Legislative Work of Julius Caesar*, New Jersey.
- Henderson, M.I., (1953) "Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik Unter Caesar und Augustus by F.Vittinghoff", *The Journal of Roman Studies*, Vol.43, ss.138-141.
- Hense, L., (1948) *Helen-Latin Eskiçağ Bilgisi*, Çev.: S.Y.Baydur, İstanbul.
- Herodotos, (1890) *Terpsichore*, Çev.: E.S.Shuckburgh, Cambridge.
- Herodotos, (1906) *Melpomene*, Çev.: E.S.Shuckburgh, Cambridge.
- Herodotos, (1999) *Herodot Tarihi*, Çev.: M.Ökmen, İstanbul.

- Holmes,T.R., (1912) “The Birthday of Augustus and the Julian Calender”, *The Classical Quarterly*, Vol.6, No.2, ss.73-81.
- Hooke,N., (1818) *The Roman History: From the Building of Rome to the Ruin of the Commonwealth*, London.
- Horsley,R.A., (2004) *Paul and the Roman Imperial Order*, Harrisburg.
- Hostetter,E-Howe,T.N-Allison,E.P., (1997) *The Romano-British Villa at Castle Copse, Great Bedwyn, Indiana*.
- Hubbell,H.M., (1923) *Yale Classical Studies: Edited Forth Department of Classics*, Cambridge.
- Isaac, B.H., (1998) *The Near Under Roman Rule: Selected Papers*, Köln.
- Işık, A., (2001) *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara.
- Jensen,L., (1851) *Thimbleberries oh Sew Cozy Flannel Quilts*, Kopenhag.
- Jones, A., (2001) *The Art of War in the Western World*, Illinois.
- Jones,J.M., (1990) *Dictionary of Ancient Roman Coins*, London.
- Jones, R.F.J., (1976) “The Roman Military Occupation of North-West Spain”, *The Journal of Roman Studies*, Vol.66, ss.45-66.
- Jung,C.G.-Douglas.C-Foote,M., (1997) *Visions: Notes of Seminar Given in 1930-1934 by C.G.Jung*, Cilt.1, Princeton.
- Kabağaç,S., (1995) *Latince-Türkçe Sözlük*, İstanbul.
- Kasapoğlu, H., (2007) “Parion Nekropolü Mezar Tipleri”, *Doğudan Yükselen Işık: Arkeoloji Yazıları*, İstanbul, ss.481-521.

- Kasapoğlu, H., (2008) “Parion Nekropolü 2006 Yılı Seramik Buluntuları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum.
- Keleş, V., (2003) “Sinop Gümüş Sikkeleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı*, Erzurum.
- Keleş, V., (2008) “İlk Bulgular Işığında Parion Tiyatrosu”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, No.128, ss.45-56.
- Keleş, V., (2009) “An Ancient City in Northern Troas Region”, *Proceeding of the Symposium on Underwater Research*, ss.26-41.
- Keleş, V., (2010) “Parion History From Coins”,Baskıda.
- Keppie, L.,(1998) *The Making of the Roman Army: From Republic to Empire*, Oklohama.
- Keppie,L., (2000) *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971-2000*, Stuttgart.
- Kienast, D., (1980) “Zur Baupolitik Hadrians in Rom”, *Chiron Band*, No.10, ss.391-412.
- Kitto,J.-Burgess,H.-Cowper,B.H., (1864) *The Journal of Sacred Literature*, London.
- Kleinhenz, C., (2004) *Medieval Italy: An Encyclopedia*, New York.
- Knight, C., (1854) *The English Cyclopedia: A New Dictionary of Universal Knowledge*, Cilt.4, London.

- Koçhan,N., (1991) “Kyzikos 1989 Kazısı Hadrian Tapınağı Mimari Bezemeleri”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, No.XXIX, ss.119-126.
- Koester,H., (1995) *Introduction to the New Testament: History, Culture and Religion of the Hellenistic Age*, Berlin.
- Korfmann,M., (2001) *Düş ve Gerçek Troia*, İstanbul.
- Kozanlı, C., (2006) “Kuzey Troas’ın Zengin Kenti Parion”, *İdol*, No.28-29.
- Kökten, K., (1949) “1949 yılı Tarih Öncesi Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor”, *Belleten*, No.43, ss.817-829.
- Körpe, R., (1997) “1996 Lapseki Kurtarma Kazısı”, *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Sonuçları*, Ankara, ss.171-194.
- Kreitzer,L.J., (1996) *Striking New Images: Imperial Coinage and the New Testament World*, Sheffield.
- Ksenophon, (1985) *Anabasis*, Çev.: T.Gökçöl, İstanbul.
- Ksenophon, (1999) *Yunan Tarihi*, Çev.: S.Sinanoğlu, Ankara.
- Laffi, U., (2001) *Coloniae e Municipi Nella Stato Romano*, Roma.
- Lahey,S.E., (2003) *Philosophy and Politics in the Thought of John Wyclif*, Cambridge.
- Lançon,B., (2000) *Rome in Late Antiquity: Everyday Life and Urban Change, AD 312-609*, New York.
- Lange,F.K.W., (2008) *German Prose Writing*, Charleston.
- Last, H.M., (1990) *Cambridge Ancient History*, Vol.VII, Cambridge.
- Leaf, W., (1923) *Strabo on the Troad*, Cambridge.

- Le Glay, M-Voisin,J.-Le Bohec,Y., (2005) *A History of Rome*, Oxford.
- Lehman,H.,(2006) *The Language of God in the Universe*, Illinois.
- Lenger,D.S., (2008) “Parium o Filippi?: A Prposito di Una Discusa
Attribuzione” *Annali* 54, ss. 255-260.
- Levick, B., (1967) *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford.
- Lewis, N.-Reinhold,M., (1966) *Roman Civilization Book II*, New York.
- Livius, (1952) *Ab Urbe Condita*, Çev.: B.O.Foster, London.
- Livy, (1998) *The Rise of Rome: Books One To Five*, Ed.:T.J.Luce,
Oxford.
- Lloyd, S., (1997) *Türkiye'nin Tarihi*, Çev.: E.Varınlıoğlu, Ankara.
- Lott,J.B., (2004) *The Neighborhoods of Augustan Rome*, Cambridge.
- Macqueen,J.G., (1986) *The Hittites and Their Contemporaries in Asi Minor*,
London.
- Machiavelli, N., (2003) *Discourses on Livy*, Oxford.
- Magie, D., (1950) *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton.
- Magie, D., (2003) *Anadolu'da Romalılar 3*, Çev.:N.Başgelen-Ö.Çapar,
İstanbul.
- Mansel, A.M., (1995) *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara.
- Marcaccini, C., (2001) *Costruire un'identita Scrivere la Storia: Archiloco Paro
e la Colonizzazione di Taso*, Florence.
- Marcellinus, A.-Yonge, C.D., (1894) *The Roman History of Ammianus Marcellinus; During
the Reighns of the Emperors*, London.

- Marcellinus, A., (1862) *Roman History, Book 22*, London.
- Matheson, P.E., (2008) *A Skeleton Outline of Roman History*, Oxford.
- McDonald, G., (1901) *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Museum*,
Oxford.
- Meier, C.A., (1995) *Personality: The Individuation Process in the Light of
C.G.Jung's Typology*, Einsiedeln.
- Milne, J.G., (1946) "The Problem of the Early Roman Coinage", *The
Journal of Roman Studies*, Vol.36, Parts. 1-2, ss.91-100.
- Molnar, M.R., (2000) *The Star of Bethlehem: The Legacy of the Magi*, North
Carolina.
- Mommsen, T., (2008) *The History of Rome, Cilt.3*, Charleston.
- Morris, I., (2005) "The Collapse and Regeneration of Complex Society in
Greece: 1500-500 B.C.", *Stanford University,
Princeton/Stanford Working Papers in Classics*.
- Moscato, S., (2004) *Fenikeliler*, Çev.: S.Gül, Ankara.
- Mousourakis, G., (2003) *The Historical and Institutional Context of Roman Law*,
Hampshire.
- Mühlenbrock, S., (1994) "Hadrian in Alexandria Troas", *Asia Minor Studien
Band*, No.11, ss.193-195.
- National Museum & Galleries of Wales, (2002) *Birthday of the Eagle: The Second
Augustan Legion and the Roman Military Machine*,
Cardiff.

- Naumann,M., (1979) “Ein Baubeauftragter Hadrians in Nikaia”, *EpiGAnat*, No.10, ss.111-114.
- Nettleship, H., (2008) *Vergil*, Charleston.
- Nicolet, C., (1988) *The World of the Citizen in Republican Rome*, Çev.: P.S.Falla, California.
- Oakes,T.-Price, P.L., (2008) *The Cultural Geography Reader*, New York.
- Olney,J., (1836) *Practical System of Modern Geography: Or ,A View of the Present State of tje World* , New York.
- Özsait, M.,(1982) “Anadolu’da Roma Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul.
- Özsait, M., (1985) *Pisidia Tarihi*, İstanbul.
- Palladio,A.-Hart,V.-Hicks,P., (2006) *Palladio’s Rome: A Translation of Andrea Plladio’s Two Guidebooks to Rome*, Çin.
- Papageorgiadou,H., (2004) *Melēthmata*, Atina.
- Pausanias, (1918-1935) *Description of Greece*, Çev.: W.H.S.Jones-H.Ormerod, Cambridge.
- Pausanias, (2001) *Travel and Memory in Roman Greece*, Ed.:S.E.Alcock-J.F.Cherry-J.Elsner, Oxford.
- Paul,G.M.-Lelardi,M., (1999) *Roman Coins and Public Life Under the Empire: E.Togo Salmon Papers II*, London.
- Plutarkhos, (1948) *Bioi Paralelloi: Demetrios*, Çev.: B.Perin, London.
- Plutarkhos, (1948) *Bioi Paralelloi: Eumenes*, Çev.: B.Perin, London.
- Plutarkhos, (1948) *Bioi Paralelloi: Theseus*, Çev.: B.Perin, London.

- Polybios, (1954) *Historian Prote*, Çev.: W.R.Paton, London.
- Pomeroy,S.B.-Burstein, S.M., (2004) *Ancient Greece*, Oxford.
- Price, M.J.-Trell,B.L., (1977) *Coins and Their Cities: Architecture on the Ancient Coins of Greece, Rome and Palestine*, London.
- Ptolemaios, (1932) *Geographika Hyphegesis*, Çev.: E.L.Stevenson, New York.
- Publishers,S.-J.Parker-Mills,A.-Stanton,J., (2006) *Mythology: Myths, Legends and Fantasies*, Cape Town.
- Ramsay, W.M., (1863) *A Manual of Roman Antiquites*, London.
- Ramsay, W.M., (1961) *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev.: M.Pekdaş, İstanbul
- Ramsay,W.M., (2009) *The Cities of St.Paul: Their Influence on His Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor*, London.
- Rawson,B., (2003) *Children and Childhood in Roman Italy*, Oxford.
- Rawson, E., (1978) "Caesar, Etruria and the Disciplina Etrusca", *The Journal of Roman Studies*, Vol.68, ss.132-152.
- Rehak,P.-Younger,J.G., (2007) *Imperium and Cosmos: Augustus and the Northern Campus Martius*, Wisconsin.
- Rich, J.-Skipley, G., (1997) *War and Society in the Roman World*, London.
- Richardson,L., (1992) *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London.
- Ripley,G.-Dana,C.H., (1859) *American Cyclopaedia: A Popular of General Knowledge*, Cilt.5, New York.

- Robert,L.-Robert,J.-Segre,M., (1940) *Hellenica: Recueil D'epigraphie de Numismatique et D'antiquites Greques*, Paris.
- Roberts, L., (1966) *Monnais Antiques en Troade*, Geneva-Paris.
- Roebuck, C., (1959) *Ionian Trade and Colonisation*, New York.
- Rose,H.J., (1933) "The Cult of Volkanus at Rome", *The Journal of Roman Studies*, Vol.23, ss.46-63.
- Rostovtzeff,M.I., (1926) *The Social & Economic History of the Roman Empire*, Cilt.1, Oxford.
- Salmeri,G.-Raggi,A., (2004) *Colonie Romane Nel Mondo Greco*, Roma.
- Salmon, E.T., (1955) "Roman Expansion and Roman Colonization in Italy", *Phoenix*, Vol.9, No.2, ss.63-75.
- Salmon, E.T., (1969) *Roman Colonisation Under The Republic*, London.
- Sandys, J.E., (1913) *A Companion to Latin Studies*, Cambridge.
- Sayles,W.G., (1998) *Ancient Coin Collecting IV: Roman Privincial Coins*, Iola.
- Schlickeysen,F.W.A.-Pallmann,R., (1896) *Erklaerung der Abkuerzungen auf Muenzen der Neueren Zeit des Mittelalters Und Alterthums Sowie auf Denkmuenzen und Muenzartigen Zeichen*, Frankurt.
- Schmitz, L., (1847) *A History of Rome: From The Earliest Times to the Death of Commodus, A.D. 192*, New York.
- Schork, R.J., (1997) *Latin and Roman Culture in Joyse*, Florida.
- Scullard, H.H.,(2003) *A History of the Roman World: 753 to 146 B.C.*, London.

- Sehlmeyer, M., (1999) *Stadtrömische Ehrenstatuen der Republikanischen Zeit: Historizität und Kontext von Symbolen Nobilitären Standesbewusstseins*, Stuttgart.
- Sevin, V., (1982) “Anadolu’da Yunanlılar”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi II*, ss.214-278.
- Silbinger, A., (1987) *Frescobaldi Studies*, Duke.
- Smith, W., (2008) *A Dictionary of Greek and Roman Culture*, Vol.I, New York.
- Smyth, W.H., (1834) *Descriptive Catalogue of a Cabinet of Roman Imperial Large-Brass Medals*, London.
- Snodgrass, A.M., (1983) *The Greek Renaissance of the Eight Century B.C.: Tradition and Innovation*, Stockholm.
- Snodgrass, A.M., (2004) “The Nature and Standing of the Early Western Colonies”, *The Archaeology of Greek Colonizations*, Oxford.
- Southern, P., (2001) *Roman Empire From Severus to Constantine*, London.
- Southern, P., (2006) *The Roman Army : A Social Institutional History*, Oxford.
- Spielvogel, J.J., (2009) *Western Civilization: To 1500*, Cilt.1, Belmont.
- Stanislawski, D., (1973) “Dark Age Contributions to the Mediterranean Way of Life”, *Annals of American Geographers*, Vol.63, No.4, ss.397-410.

- Star, C.G., (1943) "Coastal Defense in the Roman World", *The Journal of Philology*, Vol.9, No.2, ss.63-75.
- Steiner, F., (1957) *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, Bonn.
- Stohton, D., (2002) *The Gracchi*, Oxford.
- Stoneman, R., (1997) *Alexander the Great*, New York.
- Strabon, (1993) *Coğrafya: Anadolu*, Çev.: A.Pekman, İstanbul.
- Stuart,R., (1852) *Caledonia Romana: A Descriptive Account of the Roman Antiquities of Scotland*, Cambridge.
- Sutherland,C.H.V., (1934) "Aspects of Imperialism in Roman Spain", *The Journal of Roman Studies*, Vol.24, ss.31-42.
- Tacitus, (1914) *Agricola*, Çev.: W.Peterson, London.
- Tacticus, A., (1923) *Asclepiodotus and Onasander*, Çev.: Illinois Greek Club, Loeb Classical Library.
- Talbert, R.J.A., (2001) *Atlas of Classical History*, Sydney.
- Tekin, O., (1994) *Grek ve Roma Sikkeleri*, İstanbul.
- Tekin, O., (2008) *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul.
- Thorne,J., (2003) *Julius Caesar: Conqueror and Dictator*, New York.
- Tsetschladze,G.-Hargrave,J., (2010) "Colonisation Ancient and Modern: Some Observations", *Gaudeamus Igitur: Studies to Honour the 60th Birthday of A.V.Podossinov*, Moskow, ss.381-398.
- Umar, B., (2002) *Troia: Bir Tarihsel Coğrafya ve Gezi Araştırması Rehberi*, İstanbul.
- Wallace,R.-Williams,W., (1998) *The Three Worlds of Paul of Tarsus*, London.

- Wallace,R.-Williams,W., (1999) *Tarsus 'lu Paulus 'un Üç Dünyası*, Çev.: Z.İlkgelen, İstanbul.
- Walpole, R., (1918) *Memoris Relating to European and Asiatic Turkey*, London.
- Ward, M.-Heichelheim, F.M., (2003) *A History of the Roman World*, London.
- White,M.,E., (1961) “Greek Colonisation”, *The Journal of Economic History*, Vol.21, No.4, ss.444.
- Wiesehöfer, J., (2002) *Antik Pers Tarihi*, Çev.: S.Sinanoğlu, Ankara.
- Wilson,S.D., (1851) *The Archaeology and Prehistoric Annals of Scotland*, Edinburg.
- Wiseman, T.P., (1995) *Remus: A Roman Myth*, Cambridge.
- Woloch,M.-Whitehead,D.H.E., (1985) *The McGill Univerty Collectionof Greek and Roman Coins*, Cilt 1-3, Amsterdam.
- Wood, M., (2001) *In The Footsteps of Alexander Great: A Journey Form to Asia*, California.
- Woods, D., (1999) “The Origin of the St. Theogenes of Parium”, *Greek Orthodox Theological Review*, No.44, ss.371-374.
- Vagi,D.L., (1999) *Coinage and History of the Roman Empire, c82 B.C.- A.D. 480*, Cilt.1, Chicago.
- Virgil, (2003) *Aeneid*, Ed.:K.W.Grandsden, Cambridge.
- Volk,K., (2009) *Manilius and His Intellectual Bacround*, Oxford.
- Zahrnt,M., (1998) “Verintliche Kolonien des Kaisers Hadrian”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, No.71, ss.229-249.

- Zeyrek,H.T., (2005) *Nikomedia: Arkeolojik Açidan Genel Bir Değerlendirme*, İstanbul.
- Zograf,A.N., (1977) *Ancient Coinage*, Cilt I, Oxford.
- Zumpt,A.W., (1850) *Augusti Wilhelmi Zumptii Commentationum Epigraphicarum AD Antiquitates Romanas Pertinentium Volumen*, Cilt 2, Berlin.

HARİTALAR

Harita 1

Harita 2

**RESİM, ÇİZİM ve
LEVHALAR**

Resim 1: Parion Tiyatrosu Aedicula Alınlığı Capricorn Betimi

Çizim 1: Rahip ve Saban

Çizim 2: Genius

Çizim 3: Capricorn

Çizim 4: Praefericulum

Çizim 5: Dişi Kurt ve İkizler

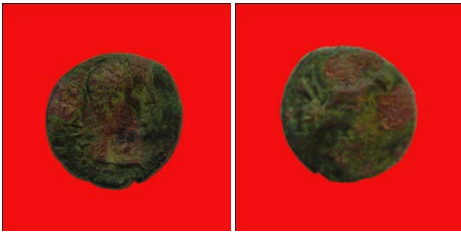
LEVHA I

1

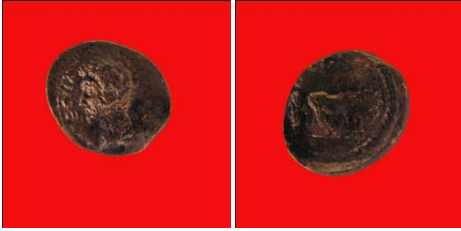
2

3

4

5

6

7

8

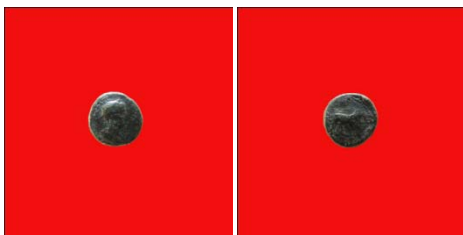
LEVHA II

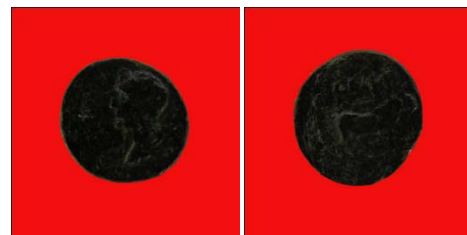
9

10

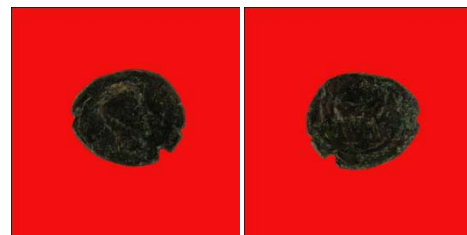
11

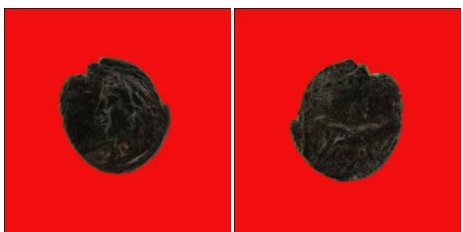
12

13

14

15

16

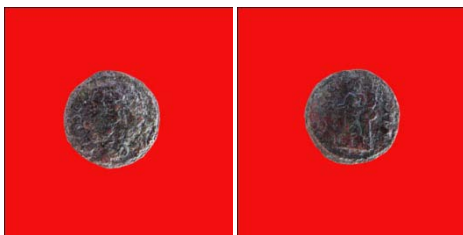
LEVHA III

17

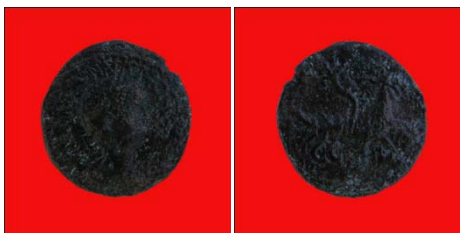
18

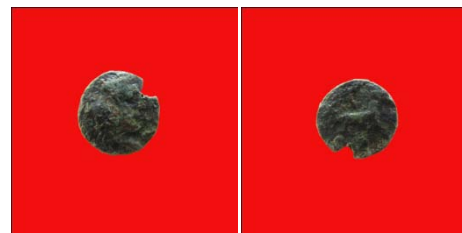
19

20

21

22

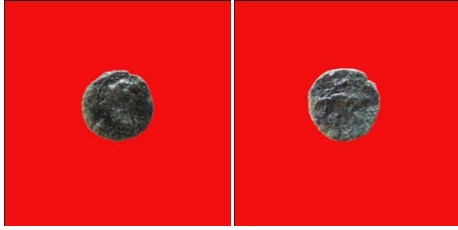

23

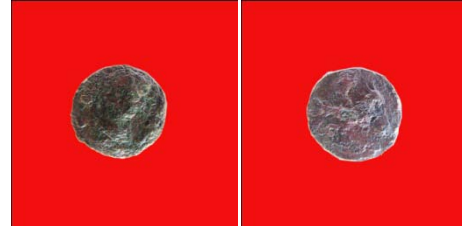

24

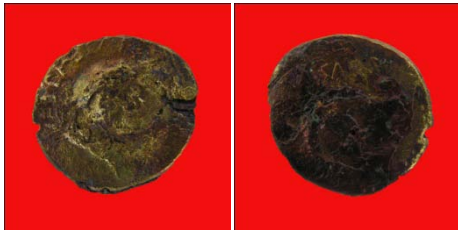
LEVHA IV

25

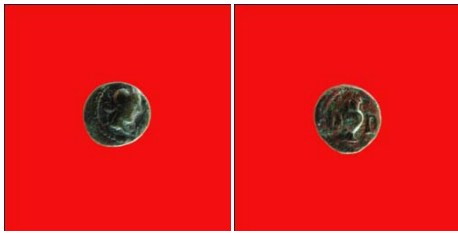
26

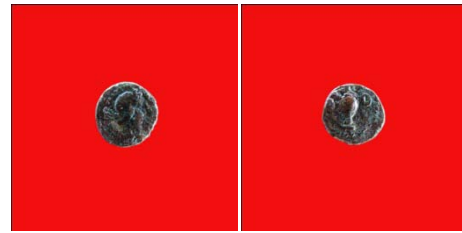
27

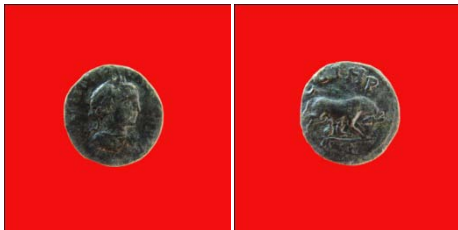
28

29

30

31

32

ÖZGEÇMİŞ

Ersin Çelikbaş 1981 yılında Gaziantep’te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini yine bu şehirde tamamladı. 2003 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi arkeoloji bölümünü kazandı. 2007 yılında “Gaziantep Zeugma Antik Kenti” adı altında bir seminer çalışması hazırlayarak lisans eğitimini tamamladı. Mezun olduğu yıl aynı üniversitede yüksek lisansa başladı. İlk yıl İngilizce hazırlık sınıfını başarıyla tamamladı. 2008 yılında ise lisans dersleri almaya hak kazandı. 2010 yılında “Parion Terrakotta Figürin Kalıbı” isimli yüksek lisans seminer çalışmasını sundu.

Pratik anlamda iyi derecede İngilizce ve Rusça konuşabilmektedir. Ayrıca bu dillerde iyi derecede yazı yazabilmekte ve okuyabilmektedir.

Katıldığı Kazılar:

2005 Yılı Parion Antik Kenti Kazıları – Öğrenci – Kazı Başkanı Prof.Dr.Cevat BAŞARAN

2008 Yılı Parion Antik Kenti Kazıları – Arkeolog – Kazı Başkanı Prof.Dr.Cevat BAŞARAN

2009 Yılı Parion Antik Kenti Kazıları – Arkeolog – Kazı Başkanı Prof.Dr.Cevat BAŞARAN